ΠΑΝΔΩΡΑ.

15. ΜΑΙΟΥ. 1853. ΤΟΜΟΣ Δ'. ΦΥΛΛ. 76.

Εἰδοποιοῦνται οἱ ἐν Κεφαλληνίᾳ συνδρομηταὶ ὅτι ἀνταποκριτὴς καὶ ἐπίτροπος τῆς Πανδώρας διωρίσθη ἐκεῖσε ὁ Κ. Σπυρίδων Βένετος, ὡς φαίνεται εἰς τὸ ἐξώφυλλον.

—o—

Ο ΤΑΥΡΟΜΑΧΟΣ.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ.)

—o—

(Συνέχεια, ἴδε Φυλλάδιον 75).

Οἱ τακτικοὶ θεαταὶ τῶν ταυρομαχιῶν ἐξεπλάγησαν ὄχι ὀλίγον, ὅτε τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἐπληροφορήθησαν ὅτι ὁ Διέγος Τουδίλλας ἔγεινεν ἄφαντος. Ὀκτὼ ἡμέρας ἐπένθησεν ἡ Σεβιλλία τὴν στέρησιν τοῦ πρώτου ταυρομάχου της· τὴν ἐπελθοῦσαν ὅμως Κυριακὴν πολλὰ ὀλίγοι ὡμίλουν πλέον περὶ αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔμελλε νὰ παρασταθῇ πλέον κἀμμία ταυρομαχία ἕως οὗ ἔλθῃ ἕτερος περίφημος ταυρομάχος τὸν ὁποῖον ἐπερίμενον ἐκ τοῦ Τολήδου, ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἐπέστρεψε μετὰ τῆς θυγατρὸς καὶ τοῦ γαμβροῦ του Δὸν Ἀλβάρου εἰς τὴν ἐξοχήν.

Ἐν τούτοις διεδόθη ἡ φήμη ὅτι λῃστρικαὶ συμμορίαι ἐλεηλάτουν τὴν Σιέρραν, καὶ ἀμέσως ἐστάλησαν λόχοι χωροφυλάκων εἰς τὸ ὄρος, οἵτινες ὅμως δὲν ἔλαβον τὸν κόπον νὰ συμπλακῶσι μετὰ τῶν λῃστῶν, ἐπειδὴ ὁ διοικητής των ἐτέθετο τὸ ἀξίωμα· «ὅποιος ἐκθέτει ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον, εὑρίσκει τὸν ὄλεθρόν του».

Ὅθεν οἱ φύλακες τῆς δημοσίου ἀσφαλείας ἀπεσύρθησαν ἡσύχως εἰς χειμάδιον, ὅπου διέτριψαν ἓξ ἑβδομάδας, καθ' ἃς οὐδόλως ἐταράχθη ἡ ἡσυχία τῆς Σιέρρας Μορένας. Εἰς δὲ τὴν ἐξοχὴν τοῦ μαρκεσίου Πουντάλης, ἀρχαῖον φρούριον ἀραβικόν, ἐπεκράτει ἄκρα εὐθυμία. Ὁ οἰκονόμος, κατεσκοτισμένος ἀπὸ ἀσχολίας, κατεγίνετο εἰς τὸ νὰ παρασκευάσῃ τὸ συμπόσιον τοῦ κυρίου αὐτοῦ. Πλῆθος ἐπισήμων ἄλλων ἐκ τῶν εὐγενῶν τῆς Σεβιλλίας καὶ τῶν πέριξ ἀγροκηπίων ἦσαν προσκεκλημένοι εἰς τὸν γάμον τῆς Δόνας Μαριαίτας μετὰ τοῦ Δὸν Ἀλβάρου Βάρρου. Ἱερεύς τις ἐκ τοῦ τάγματος τῶν φραγκισκανῶν ἔμελλε νὰ εὐλογήσῃ τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν τὸν γάμον

εἰς τὸ παρακείμενον Μοναστήριον. Μεγαλοπρεπὲς δὲ συμπόσιον καὶ λαμπρὸς χορὸς ἔμελλον νὰ συγχροτηθῶσι τὴν ἑσπέραν τῆς παραμονῆς τῶν γάμων. Αἱ τράπεζαι ἦσαν ἕτοιμαι, καὶ οἱ προσκεκλημένοι εἶχον ἀρχίσει νὰ δειπνῶσιν, ὅτε ἀγγελιαφόρος τις εἰσελθὼν ἐπὶ καθιδρωμένου ἵππου εἰς τὴν αὐλὴν, ἔδραμεν αἰφνιδίως εἰς τὸ ἐστιατόριον. Τὸ τεταραγμένον πρόσωπόν του προειδοποίζεν ἀπαίσια· ἀποτανθεὶς δὲ πρὸς τὸν μαρκέσιον Πουντάλης, γενικὸν διοικητὴν τοῦ εἰς Σεβιλλίαν σταθμεύοντος στρατοῦ, τὸν παρεκάλεσε νὰ συνεξέλθῃ τῆς αἰθούσης μετ' αὐτοῦ. Οἱ προσκεκλημένοι ἠπόρουν περὶ τῆς κατεσπευσμένης ταύτης ἀγγελίας, καὶ γενικὴ ἀμηχανία καὶ φόβος κατεῖχεν ὅλους, ὅτε ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἐπιστρέψας εἶπε μειδιῶν· « Κακὸς ἀστεϊσμός. Νομίζω, Κυρίαι, ὅτι ὁ διάβολος ἠθέλησε νὰ ταράξῃ τὴν ἡσυχίαν μας, ἀλλὰ δὲν θὰ τὸ ἐπιτύχῃ. Οἱ καλοί μας φίλοι, οἱ εἰς Σεβιλλίαν ἀστυνόμοι, ἐταράχθησαν διὰ πέντε ἕξη λῃστὰς, οἱ ὁποῖοι ἐφάνησαν ταύτην τὴν ἑσπέραν εἰς τὰ ἐρείπια τῆς Ἰταλικῆς. Ἰδοὺ ὅλη ἡ δυστυχία· δὲν ἤξιζε τὸν κόπον νὰ στείλωσιν ἐπίτηδες ἀγγελιαφόρον. Σᾶς παρακαλῶ, μὴν ἀνησυχῆτε ».

Ἡ εὐθυμία ἐπανῆλθεν· ὁ μαρκέσιος, ὅστις οὐδέποτε εἶχε δείξει τόσην φαιδρότητα, ἔπιεν εἰς ὑγείαν τῶν νεονύμφων· ἀμέσως ἐλησμονήθη ὁ ἀγγελιαφόρος, ἄκρα φαιδρότης ἐπεκράτησε μεταξὺ τῶν συνδαιτυμόνων, καὶ ἤρχισεν ὁ χορός. Ἀλλ' ὁ γέρων μαρκέσιος ἔγεινε μετ' ὀλίγον ἄφαντος χωρὶς νὰ τὸν παρατηρήσῃ κανείς. Αἱ εἰδήσεις, τὰς ὁποίας ἔλαβε πρὸ ὀλίγου, δὲν τὸν ἄφηνον νὰ ἡσυχάσῃ, διότι δὲν ἐπρόκειτο περὶ πέντε ἢ ἓξ ληστῶν, ὡς εἶχεν εἰπεῖ, ἀλλὰ περὶ ὁλοκλήρου στρατοῦ ληστῶν, οἵτινες φανέντες παρὰ τὸ χωρίον Σαντι-πόγκιον, κατέκαυσαν ὁλόκληρον ἀπόσπασμα βασιλικῶν καραβινοφόρων, καὶ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα ἐλεηλάτησάν τι φρούριον. Ὅλος ὁ βασιλικὸς στρατὸς ἦτον εἰς τὰ ὄπλα· ὁ μαρκέσιος Πουντάλης ἔγραφεν εἰς τὰς Ἀρχὰς τῆς Σεβιλλίας, ὅτι ἤθελε φθάσει τὴν ἐπιοῦσαν· καὶ συγχρόνως ἔδωκε καὶ πληροφορίας ἐδηγίας εἰς τὸν ἀγγελιαφόρον, ὅστις ἀμέσως ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν· εἰς δὲ τὰς εἰς τὸ φρούριον παρούσας φρουρὰς τῆς τιμῆς ἔδωκε κρυφίως τὴν διαταγὴν, νὰ ἦνε παρεσκευασμέναι εἰς ἄμυναν, καὶ νὰ διαμοιρασθῶσιν ἐπὶ τῶν πύργων, καὶ τῶν ὑψηλῶν προχωμάτων. Αἱ γέφυραι τοῦ φρουρίου ἀνεσύρθησαν, καὶ ἐνῷ εἰς τὴν αἴθουσαν ἐχόρευον, ἔξω τὰ πάντα παρεσκευάζοντο πρὸς ὑπεράσπισιν· ἐν τούτοις ἐπέστρεψεν ὁ μαρκέσιος εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ, καὶ ἐκ διαλειμμάτων παρελάμβανεν ἔξω καὶ τοὺς ἱππότας ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, ἐξ ὧν ἕκαστος ἐλάμβανε καὶ τὰ ὅπλα του· ὁ Δὸν Ἀλβάρος ἔρεινε διά τινας ὥρας μακρὰν τῆς αἰθούσης, ἐπειδὴ ὁ πενθερός του τὸν εἶχεν ἀναγορεύσει προσωρινὸν ἀρχηγὸν τῆς φρουρᾶς τῆς τιμῆς. Ὅταν δὲ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν νύμφην αὐτοῦ, εἰς μάτην ἐπροσπάθησε νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπουσίαν του δι' εὐλογοφανῶν προφάσεων· ἡ Δόνα Μαρικίτα ἦτον εἰς μεγίστην ἀνησυχίαν.

— « Ἀλβάρε, εἶπε, κρύπτεις ἀπ' ἐμοῦ κάτι τι. »

— « Τίποτε, φιλτάτη μου· » ἀπεκρίθη ἐκεῖνος παραγορῶν αὐτήν. — « Ὁ πατήρ μου ὑποκρίνεται φαιδρότητα, τὴν ὁποίαν πραγματικῶς δὲν ἔχει. »

— « Καὶ σήμερον νὰ μὴν εὐθυμῇ », εἶπεν ὁ Δὸν Ἀλβάρος, « ἐνῷ εἶναι τόσον εὐτυχής »; — « Ἀ! φίλε μου, δὲν εἶναι τὸ πρᾶγμα οὕτως· συγχωρήσατέ με νὰ εἴπω, ὅτι ὅλως διαφορετικὸς ἦτο πρὶν ἔλθῃ ὁ ἀγγελιαφόρος. Διατί δὲν ἔμεινε καὶ αὐτὸς εἰς τὸν χορόν; » — « Διότι εἶχεν ὑπηρεσίαν, πλὴν τούτου δὲν τὸν ἐπροσκαλέσαμεν, καὶ τὸ καθήκόν του τῷ ὑπηγόρευε τὴν ἀπουσίαν, καὶ ἂν ἤθελε νὰ μείνῃ.... »

— « Ἀ! Ἀλβάρε, » τὸν διέκοψεν ἡ Μαρικίτα, « ἀποφεύγετε τὰς ἐρωτήσεις μου. Ὦ θεέ μου! ἔμελλε ν' ἀληθεύσῃ ὅτι ὑπάρχουν ἀλάνθαστα προαισθήματα; Ἡ τροφός μου ἡ μήτηρ τοῦ ταυρομάχου πάντοτε μ' ἔλεγεν, ὅτι τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου μου ἔμελλε νὰ συμβῇ δυστύχημά τι, ἔλεγεν ὅτι τὸ ἀνέγνωσεν εἰς τὴν χειρά μου. Καὶ πρότερον μὲν ἐγέλων δι' αὐτά, ἀλλὰ σήμερον φοβοῦμαι... » Ἐνῷ ἡ Μαρικίτα εἰσέτι ὡμίλει, ἀντήχησεν ἀρ' ὅλα τὰ μέρη τῆς αἰθούσης ἡ φωνὴ « εἰς τὰ ὅπ.λα!»

Οἱ ἱππόται ταχύτατα ἀντάλλαξαν τὰς Κυρίας μὲ τὰ ξίφη, καὶ ἔσπευσαν πρὸς μάχην. Τρομερὸν πῦρ ἐφώτιζε τὴν περιοχὴν τοῦ φρουρίου, οἱ πυροβολισμοὶ εἶχον διασείσει ἤδη τοὺς τέσσαρας πύργους. Πεισματώδης μάχη συνεκροτήθη ἔξω, ἐνῷ εἰς τὴν αἴθουσαν αἱ ὡραῖαι Κυρίαι τῆς Ἀνδαλουσίας κατὰ παράκλησιν τῆς Μαρικίτας, πεσοῦσαι γονυπετεῖς μὲ τὰ ἐνδύματα τοῦ χοροῦ ἐπεκαλοῦντο τὴν βοήθειαν τῆς Παναγίας. Ἐνῷ δ' αἱ Κυρίαι προσηύχοντο ἔτι, ἠκούσθησαν εἰς τὴν αἴθουσαν τρομεραὶ κραυγαὶ· οἱ Βαρτουλόροι, διότι αὐτοὶ ἦσαν οἱ προσβάλλοντες τὸ φρούριον, εἶχον εἰσέλθει εἰς τὴν ἐνδοτέραν αὐλὴν, ἔχοντες ἐπὶ κεφαλῆς ἄνδρα τινὰ μὲ μαῦρον πῖλον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτον ἐζωγραφισμένη μὲ ἐρυθρὰ χρώματα κεφαλὴ ταύρου. Τὸ ἄγριον πλῆθος ἐρρίφη εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου εἶχε σπεύσει πρὸ αὐτῶν ὁ Δὸν Ἀλβάρος διὰ νὰ ὑπερασπισθῇ καὶ σώσῃ τὴν νύμφην αὐτοῦ.

Ὅτε ὁ Ζωρράστρων εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν, ἐφώρμησεν ὁ Δὸν Ἀλβάρος κατ' αὐτοῦ· ἤδη διεσταυρώθησαν τὰ ξίφη, καὶ ἡ αἴθουσα ἤθελε βαφῇ ἀπὸ τὸ αἷμα τῶν μαχομένων, ἐὰν κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν δὲν εἰσήρχετο ἕτερος ἀξιωματικὸς τῶν Βαρτουλόρων, ὅστις ἀπολακτίσας τὸ ξίφος τοῦ Ζωρράστρωνος ἐφώναξεν· « Ὀπίσω, σύντροφε, εἶναι ὁ Δὸν Ἀλβάρος, ἀνήκει εἰς ἐμέ· » ἑτοιμάζοντο δὲ νὰ ἔλθωσιν εἰς χεῖρας ὅτε Διέγος Τουδίλλας καὶ ὁ νυμφίος, ἀλλ' ἡ Μαρικίτα καὶ ἡ Ζαλέα, ἥτις εἶχεν ἀποκαυθῆσαι τὸν ἀγαπητόν της Διέγον μὲ ἀνδρικὸν ἐνδυμα, ἐρρίφθησαν μεταξὺ τῶν δύο. Ἑκατὸν Βαρτουλόροι περικύκλωσαν τὸν Δὸν Ἀλβάρον, καὶ ἀφοπλίσαντες αὐτὸν, τὸν ἐδέσμευσαν, ὅτε ὁ στρατηγὸς Παῦλος Τουδίλλας, ὁ Γούγγης, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἴθουσαν κεκαλυμμένος ἀπὸ αἵματα· καὶ κόψας, καὶ, » ἐξαστραπίσατε τοὺς αἱχμαλώτους » ἐφώναξε· « κανεὶς νὰ μὴ διαφύγῃ ».

Κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ στρατηγοῦ ἀμέσως ἐδέθησαν ὅλοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Δὸν Ἀλβάρος. Μολονοτοῦτο ὁ ταυρομάχος ὑπεσχέθη νὰ τὴ

ἐλευθερώσῃ, ἀφοῦ ἐπέλθῃ μικρά τις ἡσυχία. Ὁ γέρων μαρκέσιος, τραυματισθεὶς τὸ πρόσωπον, οἱ στρατιῶται καὶ οἱ προσκεκλημένοι εἰς τὸν γάμον ἐκλείσθησαν ὅλοι εἰς τοὺς θαλάμους· ἀπὸ τὰς Κυρίας ἀφῃρέθησαν τὰ κοσμήματα καὶ τοὺς ἀδάμαντας, καὶ τὰς ἔκλεισαν εἰς τὴν αἴθουσαν τοῦ χοροῦ. Τότε εἰσῆλθεν ὁ Ζωρράστρων, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὰ προχώματα, καὶ εἶπεν· « Στρατηγὲ μᾶς διέφυγον ἱππόται τινες, σπεύδοντες ὅσον τάχιστα εἰς τὴν Σεβιλλίαν. » — « Διέγο » ἐφώναξεν ὁ Γούγγης μὲ βροντώδη φωνὴν, « εἰς τὰ ἄλογα! εἰς τὴν πεδιάδα! » — Ὁ ταυρομάχος ἔτρεξε δίχως ἀναβολὴν, ἀλλὰ πρὶν ν' ἀναχωρήσῃ εἶπεν· « Ἀδελφὲ, μὴ λησμονήσῃς ὅτι ὁ Δὸν Ἀλβάρος καὶ ἡ Δόνα Μαρικίτα εἰς ἐμέ, εἰς ἐμὲ μόνον ἀνήκουν. » — « Τὸ ἠξεύρω, τρέξε, » ἀπεκρίθη ὁ Γούγγης.

Εὐθὺς μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Διέγου, καὶ ὁ Παῦλος Τουδίλλας ἀφῆκε τὸ φρούριον μὲ τὸ ἥμισυ τῶν λαφύρων αὐτοῦ, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ πλησίον Μοναστήριον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐφοβεῖτο προδοσίαν. Ὁ Ζωρράστρων ἔμεινεν ὡς διοικητὴς εἰς τὴν ἔπαυλιν τοῦ μαρκεσίου Πουντάλης. Μόλις δ' ἀπεμακρύνθη ὀλίγα βήματα ὁ στρατηγὸς, καὶ τρομερὰ σκηνὴ συνέβη εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἀρχαίου φρουρίου, προελθοῦσα ἀπὸ τὴν φιλοχρηματίαν τοῦ Ζωρράστρωνος. Ὁ γέρων μαρκέσιος ἐφημίζετο ὅτι ἔχει ἄπειρα πλούτη, τὰ ὁποῖα ὁ Ζωρράστρων μ' ὅλας τὰς προσπαθείας του μὴ δυνηθεὶς ν' ἀνακαλύψῃ, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ μαρκέσιος τὰ εἶχε κεκρυμμένα. Διέταξε λοιπὸν νὰ φερθῇ δέσμιος ἔμπροσθέν του, καὶ τὸν ἠπείλησε μὲ τρομερωτάτας βασάνους, ἂν δὲν ἐμαρτύρει τοὺς θησαυροὺς του. Ἐπειδὴ δὲ ὁ γέρων δὲν τῷ ἔδωκεν οὐδεμίαν ἀπάντησιν, διέταξεν ὁ ἀπάνθρωπος νὰ τὸν δέσωσι χεῖρας καὶ πόδας μὲ σχοινία εἰς τοὺς ἀπέναντι ἀλλήλων ἱσταμένους στύλους τῆς αὐλῆς, καὶ νὰ τὸν βασανίσωσι ἀνηλεῶς· ἐν τούτοις ὁ μαρκέσιος ἐπέμεινεν εἰς τὴν σιωπήν του. Ἡ Ζαλέα, ἥτις ἐν τῷ μεταξὺ ἐπροσπάθει νὰ παρηγορήσῃ τὴν Δόναν Μαρικίταν, φρουρουμένην μετὰ τοῦ νυμφίου της κατὰ διαταγὴν τοῦ Διέγου εἰς ἰδιαίτερον θάλαμον, ὅτε εἶδεν ἐκ τοῦ παραθύρου τὴν πρὸς τὸν Μαρκέσιον ἀπανθρωπίαν τοῦ Ζωρράστρωνος, πλήρης ἀγανακτήσεως ἐπήδησεν ἔξω εἰς τὴν αὐλὴν διὰ νὰ τὸν σώσῃ. — « Τοὺς θησαυροὺς σου! τοὺς θησαυροὺς σου! ἐφώναζε μανιωδῶς ὁ Ζωρράστρων, εἰδὲ μή, καὶ τὴν θυγατέρα σου καὶ τὸν γαμβρόν σου θέλω βασανίσει ἔμπροσθέν σου. » — « Τὰ πρόσωπα τῆς Μαρικίτας καὶ τοῦ Δὸν Ἀλβάρου εἶναι ἱερά, καὶ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ Διέγου Τουδίλλα », εἶπεν ἡ Ζαλέα μὲ πλαστὴν ἱλαρότητα· « ἀλλὰ σὲ παρακαλῶ, Ζωρράστρων, χάρισαί μοι τὸν γέροντα μαρκέσιον. » Ὁ Ζωρράστρων, ὅστις πρὸ πολλοῦ ἔτρεφε σφοδρὸν ἔρωτα εἰς τὴν Ζαλέαν, ἐνόμισεν ὅτι εὗρε τὴν ἐμπρέπουσαν ὥραν νὰ τῆς ἀποκαλύψῃ τὸ πάθος του, καὶ ἤρχισε νὰ τῇ προτείνῃ αἰσχροὺς καὶ ἀσέμνους λόγους. Ἡ ὡραία νεᾶνις ἐπροσπάθησε κατὰ πρῶτον ἡσύχως νὰ τὸν ὑπενθυμίσῃ τὰ καθήκοντά του· ἀλλ' ὅτε ὁ κακοῦργος παραφερόμενος ὑπὸ τοῦ πάθους ἐτόλμησε νὰ τῆς ἐπιβάλῃ καὶ ὑβριστικὴν χεῖρα, ἡ νέα ὑπερασπίσθη ἑαυτὴν ἀνδρείως, καὶ ἀνέκραξε μὲ ὀργήν· « Βαρβαρουλέϊροι, ὁ ἄνθρ. οὗτος εἶναι ἄπιστος, προδότης! θέλει νὰ μοὶ πωλήσῃ μὲ τὴν τιμήν μου τὴν ἐλευθερίαν ἑνὸς δυστυχοῦς, πρὸς τὸν ὁποῖον ὅλοι ὀφείλομεν σέβας· θέλει... » Ἐνῷ εἰσέτι ἔκραζεν ἡ Ζαλέα, αἴφνης ὁ Διέγος Τουδίλλας εἰσῆλθε μὲ τοὺς ἱππότας του εἰς τὴν αὐλήν. — « Ὦ Κύριέ μου! ὦ σωτέρμου! » ἐφώναξεν ἡ Ζαλέα, « βοήθησόν μοι, ἐλευθέρωσε τὸν μαρκέσιον, τιμώρησε τὸν ἄπιστον τοῦτον προδότην. » — Μὲ ἓν βλέμμα ἐνόησεν ὁ Διέγος τί συνέβη, ἔσπευσεν ἀμέσως εἰς τὸν μαρκέσιον, τοῦ ἔλυσε τὰ δεσμὰ, καὶ τὸν ἔλαβεν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Ἡ Ζαλέα τῷ ἐδιηγήθη συντόμως ὅσα διέτρεξαν εἰς τὸ διάστημα τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ. Τρομεροὶ διαπληκτισμοὶ καὶ ὕβρεις ἐλάβαν τότε χώραν μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀρχηγῶν, οἵτινες εἶχον ἤδη καταντήσει ν' ἀνασύρωσι καὶ τὰ ξίφη των, ὅτε βροντώδης τις φωνὴ· « Ἡσυχάσατε, ἐδῶ εἶμαι ἐγὼ ὁ Γενικὸς στρατηγός σας, » ἐτράμαξεν ὅλους.

Ὁ Παῦλος Γούγγης καταστρέψας τὸ πλησίον Μοναστήριον διὰ πυρὸς καὶ ξίφους, ἔφθασε κατ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν στιγμὴν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν τρομερὰν συμπλοκὴν μεταξὺ τῶν ἀξιωματικῶν του. « Συλλάβετε αὐτοὺς, καὶ ἀφοπλίσατέ τους » εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας. Ἀμέσως ἐξετελέσθη ἡ διαταγή του, καὶ οἱ δύο μαχόμενοι Ἀρχηγοὶ ἔτρεμον ἐνώπιόν του. Ἐρώτησε τὸν Διέγον περὶ τῶν φυγάδων ἱππότῶν, καὶ ἅμα πληροφορηθεὶς ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ τοὺς φθάσῃ, ἔσπευσεν εἰς τὸν σταθμὸν, διεμοίρασε τὰ ἀποσπάσματα ἐπὶ τῶν προχωμάτων καὶ τοῦ φρουρίου, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν αὐλὴν παρακολουθούμενος ἀπὸ τοὺς ἐπιτελεῖς του, διὰ νὰ δικάσῃ τὸν Διέγον καὶ τὸν Ζωρράστρωνα.

Ἀφοῦ τὰ πάντα λεπτομερῶς ἐπληροφορήθη, τὸν μὲν Ζωρράστρωνα κατεδίκασεν εἰς τὸν διὰ πυροβολισμοῦ θάνατον, τὸν δὲ ἀδελφόν του Διέγον κατεβίβασεν ἀπὸ ἀξιωματικὸν τοῦ ἱππικοῦ εἰς κοινὸν στρατιώτην, καταδικάσας αὐτὸν καὶ εἰς δεκατετραήμερον φυλάκισιν. Ἡ πρὸς τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφὸν αὐστηρότης τοῦ Γούγγου ἔκαμε τοσαύτην ἐντύπωσιν εἰς τοὺς στασιώτας, ὥστε κανεὶς δὲν ἐτόλμησε νὰ λάβῃ μέρος ὑπὲρ τοῦ Ζωρράστρωνος. Ἡ ἀπόφασις ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ ἀμέσως, ἀλλ' ὁ Διέγος ἀνέκραξε· « Κύριε στρατηγέ! ἡ διαταγή σας αὕτη δὲν μοῦ ἀφαιρεῖ παντάπασι τὸ ἐπὶ τῶν δύο αἰχμαλώτων δικαίωμά μου· ὅλην τὴν νύκτα ἐπέρασα καταδιώκων τὸν κοινὸν ἐχθρόν, καμμίαν ἄλλην ἀμοιβὴν δὲν ἀπαιτῶ παρὰ σοῦ, εἰμὴ ἀναβολὴν τῆς ἀποφάσεώς σου διὰ μίαν μόνην ὥραν· » καὶ ἀμέσως ἐφορμήσας εἰς τὴν Ζαλέαν, τὴν ἠρώτησε· « Ποῦ εἶναι ὁ Δὸν Ἀλβάρος Βάρβος; » — « Θεέ μου! ἀνέκραξεν ἡ Ἀθιγγάνη· πάλιν μάχη! πάλιν ἀγῶνες! Δι' ὄνομα Θεοῦ, ἡσυχάσατε πλέον! »

— « Ἀποκρίσου Ζαλέα! » εἶπεν ὁ Διέγος μὲ ἀπειλητικὸν τόνον. — « Ἐδῶ εἶναι » εἶπεν ἡ νεᾶνις, καὶ ἔδειξε τὴν φρουρουμένην θύραν δωματίου τινός. — « Ἠδὲ Μαρικίτα; » ἠρώτησεν ὁ ταυρομάχος. — « Ἐδῶ εἶναι Κύριέ μου, ἐδῶ πλησίον του, » ἀπεκρίθη ἔντρομος ἡ

Ζαλέα. «Τοὺς διαβόλους!» ἐφώναξεν ὁ Ταυρομάχος, καὶ ἐπήδησεν ὡς μανιώδης εἰς τὸν θάλαμον· ἡ Ζαλέα εἰσῆλθε κατόπιν αὐτοῦ. Τρομερὸν θέαμα παρίστατο ἔνδον, ὁ μαρκήσιος Πουντάλης ἔκειτο ἐπί τινος κλίνης καὶ ὑπέφερε πόνους ὀδυνηροτάτους· ἕνεκα τῶν ἀπανθρώπων βασάνων ἦσαν βεβλαμμένα ὅλα τὰ μέλη αὐτοῦ, εἰς πλεῖστα μέρη ἦσαν τεθραυσμένα τὰ ὀστᾶ, εἰς ἄλλα ἦσαν μετατοπισμένα, ὁλόκληρον τὸ σῶμά του ἦτο κεκαλυμμένον μὲ πληγάς· ἀνεστέναζε βαρέως, ἐνῶ ἡ Μαρικίτα ἔπλυνε τὰς πληγάς του. Ὁ δὲ Δὸν Ἀλβάρος ἐκάθητο μὲ δεμένας τὰς χεῖρας εἰς μίαν γωνίαν. Ἀλλ' ὅτε εἶδε τὸν ταυρομάχον εἰσελθόντα ἐφώναξε μὲ ὁρμήν. «Τί θέλεις ἐδῶ; Ἀκόμη δὲν παρήτησας τὰ ἐπ' ἐμοῦ καὶ τῆς νύμφης μου ὑποτιθέμενα δικαιώματά σου;» — «Ἔρχομαι Κύριέ μου,» εἶπεν ὁ ταυρομάχος, «διὰ νὰ λύσω τὰ δεσμά σου, καὶ νὰ ἀντιπαλαίσω πρὸς σὲ μὲ ὅπλα τῆς αὐτῆς ἀξίας.»

«Διέγο! Διέγο!» ἐφώναξεν ἡ Μαρικίτα συγκεκινημένη. «ἤδη ἐβασανίσατε τὸν πατέραμου, μὴ θελήσῃς, παρακαλῶ, νὰ φονεύσῃς καὶ τὸν σύζυγόν μου.» — «Ὁ Κύριος Βάρρος δὲν εἶναι ἀκόμη σύζυγός σας! εἶπεν ὁ Διέγος. — «Ἀλλ' ἐγὼ τὸν ἀγαπῶ, συμπάθησέ με!» — Ἡ Ζαλέα ἐπίσης παρεκάλει τὸν ταυρομάχον μετὰ δακρύων νὰ παραιτήσῃ τὸν ἀκοπόν του. — «Μαρικίτα τί ζητεῖς ἀπ' αὐτόν;» ἀνέκραξεν ὁ Δὸν Ἀλβάρος· «δὲν θέλω οὐδεμίαν χάριν ἀπὸ τοιοῦτον ἄνθρωπον, ἂν μοῦ λύσῃ τὰ δεσμά, ἀξίζει νὰ ἔλθω εἰς χεῖρας μετ' αὐτοῦ.» Τότε ἐστέμανεν ἡ ἑνδεκάτη ὥρα.

«Κύριε, εἶπεν ἡ Ζαλέα πρὸς τὸν Διέγον, ἀκόμη ἔχετε μίαν ὥραν καιρόν· ἀκουσέ με. Ὁ Δὸν Ἀλβάρος ἀνήκει εἰς σέ, λύσε τον χωρίς τινα συνθήκην, φανοῦ μεγαλόψυχος εἰς τὸν ἐχθρόν σου, εἰς τὸν ἀντεραστήν σου, σύντρεξε εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἐκείνης, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷς.» — «Ἀλλὰ τὴν ἀγαπῶ!» εἶπεν ὁ Διέγος. — «Μολοντοῦτο θυσίασαι τὸ μῖσός σου, τὴν ζηλοτυπίαν σου, τὴν ἀγανάκτησίν σου, διὰ νὰ τὴν κάμῃς εὐτυχῆ.» — «Καὶ πάλιν σὲ λέγω, ὅτι τὴν ἀγαπῶ!» εἶπεν ὁ Διέγος. Ἡ Μαρικίτα πλήρης ψύχης ὑπεχώρησεν ἀπ' αὐτόν. — «Καὶ ἐγώ,» εἶπεν ἡ Ζαλέα, «καὶ ἐγὼ σὲ ἀγαπῶ. Διέγο! σὲ ἀγαπῶ ὡς εὐπειθεστάτη θεράπαινα, ὡς θυγάτηρ, ὡς ἀφωσιωμένη ἀδελφή, ὡς ζηλότυπος ἐρωμένη, σὲ τὸ λέγω ἤδη ἀνερυθριάστως, καὶ μολοντοῦτο ἀπείρους κόπους κατέβαλα διὰ νὰ πείσω τὴν Μαρικίταν νὰ σὲ ἀγαπῇ.» Ἡ εὐγενὴς νεᾶνις ἔλαβε τὴν χεῖρα τῆς Ἀθιγγάνης, καὶ τὴν ἐφίλησε. «Ἀδελφέ μου Διέγο, εἶπεν ἔπειτα, πίστευσέ την, ἄκουσε τὴν φωνὴν τῆς ἀγάπης, ἄκουσε τὴν φωνὴν τῆς τιμῆς! φανοῦ μεγαλόψυχος! περιφρόνησον τὸ πάθος τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς ζηλοτυπίας! σὲ ὁμολογῶ τὴν καρδίαν μου, ὅτι ἀγαπῶ περιπαθῶς τὸν Δὸν Ἀλβάρον.»

Ὁ ταυρομάχος συνεκινήθη ἀπὸ τοὺς λόγους τούτους, ἔτρεμεν, κατ' ἀμφιβολίας ὕστατο· τέλος ἔλαβε μικρόν τι κλειδίον, τὸ ἔδωκεν εἰς τὴν Ζαλέαν, καὶ εἶπεν· «λύσε τὰ δεσμὰ τοῦ Δὸν Ἀλβάρου. Ἡ Ἀθιγγάνη ἔλυσε τὰς σιδηρᾶς ἁλύσεις, καὶ διέκοψε τὰ σχοινία, μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Δὸν Ἀλβάρος ἦτο δεμένος. Οὗτος δὲ σκωθεὶς εἶπεν εἰς τὸν ταυρομάχον· «δὲν δέχομαι οὐδεμίαν χάριν, ἐπειδὴ δὲν ἔπραξα κανὲν κακούργημα, εἶμαι πρόθυμος νὰ πολεμήσωμεν.»

«Μή! μή! Ἀλβάρε, ἀνέκραξεν ἡ Μαρικίτα, «μὴν ἀκούῃς τὸ αἴσθημα τῆς ἀνδρείας! Ἡ πρᾶξις τοῦ Διέγου εἶναι εὐγενής. Μὴ λησμονήσῃς ὅτι αὐτὸς ἔσωσε τὸν πατέρα μου ἀπὸ τὰς χεῖράς των.» — Μὴ τὸ κάμῃς Κύριέ μου, λάβε συμπάθειαν δι' ἐμέ» ἔλεγεν ἡ Ζαλέα. Ὁ δὲ ταυρομάχος εἶπεν «Κύριε Ἀλβάρε ἔλυσα τὰ δεσμά σου, τώρα ὑπάγω· ὁ καιρός μὲ βιάζει· μετὰ μίαν ὥραν δὲν εἶμαι ἐλεύθερος πλέον, σὲ περιμένω εἰς τὴν ἔξω αὐλήν, ὑπὸ κάτω τῶν προχωμάτων, εἶσαι ἐλεύθερος νὰ μ' ἐνταμώσῃς, ἢ ὄχι. Ἰδὲ Μαρικέτα πόσον ἰσχύει ὁ πρὸς σὲ ἔρως μου.»

Καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξῆλθε συγκεκινημένος εἰς ἄκρον· αἱ δὲ δύο νέαι ἐκράτουν τὸν Ἀλβάρον, ὅστις ἤθελε νὰ τὸν ἀκολουθήσῃ. — «Ἀ! μὴν ὑπάγῃς εἰς ταύτην τὴν μονομαχίαν, Κύριέ μου, ἔλεγε κλαίουσα ἡ Μαρικίτα, «μὴν ὑπάγῃς, μή!» ἔλεγον καὶ αἱ δύο νέαι ῥιφθεῖσαι εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, «εἰδὲ μὴ πάτησαι πρῶτον τὰ σώματά μας.» — «Μή! μή! σᾶς ἐξορκίζω εἰς πάν ὅ,τι ἔχετε ἱερόν,» ἀνέκραξεν ὁ Δὸν Ἀλβάρος, «μὴ μ' ἐμποδίζετε! πρόκειται περὶ τῆς τιμῆς μου, θέλω τὴν μονομαχίαν ταύτην· πρέπει νὰ . . . .» «*Μὴ τὰ ὅπλα Βαρτουλόμαι*» ἀνεβόησεν ἀφωνος ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ Παύλου Ἰούγγου τοῦ στρατηγοῦ τῶν στασιωτῶν, διότι οἱ σκοποὶ ἀνήγγειλαν ὅτι ἐπὶ τῇ ὁδοῦ τῆς Σεβίλλας ἐφάνησαν ἔνοπλοι ἄνδρες. Τότε εἶπεν ἡ Ζαλέα πρὸς τὴν κόρην τοῦ μαρκεσίου Πουντάλης. «Τώρα εἶναι ἀδύνατον πλέον νὰ γενῇ ἡ μονομαχία· ἀναμφιβόλως θὰ γίνει τρομερωτάτη συμπλοκή. Προσπαθήσατε νὰ φύγετε μεταξὺ τῆς ταραχῆς. Ἐγὼ ἐν τούτοις θὰ καταβάλω πάντα κόπον διὰ νὰ ἐλευθερώσω τοὺς ὑπηρέτας ὑμῶν.»

Ἡ Μαρικίτα τὴν ηὐχαρίστησεν ἐνδομύχως.

(Ἀκολουθεῖ).

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΤΗΣ

ΜΕΣΗΜΒΡΙΝΗΣ ΡΩΣΣΙΑΣ.

(Συνέχεια. Ἴδε Φυλλ. ΟΔ'.)

Ὁ τόπος περὶ οὗ πρόκειται εἶχεν, ὡς διισχυρίζονται τινες, ἰδίους ἐπισκόπους· τὴν δὲ διδομένην περὶ τούτου ὑπ' αὐτῶν ἀπόδειξιν (37) δύναται τις νὰ ὀνομάσῃ μᾶλλον ἀναίρεσιν τῆς γνώμης των, δηλοῦσαν ἐξ ἐναντίας, ὅτι τὸ Δόρυ ἐκυβερνήθη ἱερατικῶς ὑπὸ τῆς Χερσῶνος. Μόλον τοῦτο ἦτον τὸ Δόρυ πολλὰ ἐπίσημον, ἐν μὲν τῇ παρελθούσῃ περιόδῳ ὡς ἀποικία τῶν προειρημένων Γότθων, οἵτινες μὲ τοὺς Ἕλληνας ἐνωσωματώθησαν, ἐν δὲ τῷ μετέπειτα χρόνῳ ὡς διαμονὴ αὐτονόμων τοπάρχων ἢ Ἡγεμόνων. Εἰς αὐτὼν ἔλαβε καὶ τινα φήμην, οὐχὶ μόνον διὰ τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντα μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομήματα (38) ἀλλὰ καὶ διότι συνηγωνίσθη κατὰ τῶν Γεννουϊτῶν.

Οὗτος ὠνομάζετο Ἀλέξιος, καὶ ὡς φανεροῦται ἐξ ἑνὸς τῶν συμβόλων, τὰ ὁποῖα περιέχει ἐπιγραφή τις (39) τοῦ ἔτους 1427, εἰς αὐτὸν ἀναφερομένη, ἐκ τοῦ δικεφάλου λέγω ἀετοῦ, κατήγετο ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Αὐτοκρατόρων. Τὸ δὲ ἄλλο σύμβολον, ὁ σταυρός, συνᾴδει μὲ τὸν ἑξῆς τίτλον του «Λοῦδέντης τῆς πόλεως Θεοδώρου καὶ τῆς *πειραθαλασσίας*», ὅτι ἐθεώρει ἑαυτὸν Κύριον τῆς ἐν τῇ Ταυρικῇ ὑπὸ τῶν Γεννουϊτῶν κατακτηθείσης χώρας. Διὸ νομίζω ὡς βέβαιον, ὅτι αὐτὸς οὗτος εἶχεν ὑποκινήσει τοὺς ἐν τῷ Σεμβάλῳ συμπατριώτας του εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν ἐπανάστασιν (40)· Ἀλλὰ καὶ περὶ τούτου σταμούμεθα περαιτέρω διασαφήσεων, τὰς ὁποίας τοσούτῳ μᾶλλον ἐπιποθοῦμεν, ὥστε νὰ εἶνε σαφές, ὅτι οἱ Ἰταλοὶ δὲν κατέσχον πώποτε μήτε τὴν Θεοδωρον, μήτε ἄλλα τινὰ τῶν Ταυροελλήνων πολίχνια.

Ἐν τούτοις ἡ ὑπεροχὴ τῆς Γενόβας, δι' αἰτιῶν γνωστῶν ἐκ τῆς γενικῆς ἱστορίας, ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἔκλινεν εἰς τὴν παρακμὴν καὶ ἐξόντωσίν της· καθὼς ἡ πρώτη ἅλωσις τοῦ Βυζαντίου ὑπὸ τῶν Δυτικῶν ἦτον ἡ ἀρχή, οὕτως ἡ δευτέρα, ὑπὸ τῆς Ἀνατολικῆς τῶν Τούρκων φυλῆς, ἔγινε τὸ τέλος τῆς Πονταικῆς τῶν Ἰταλῶν ἐπεμβάσεώς· ἡ δὲ θαλασσοκρατία τῶν Γεννουϊτῶν ὡς ἀνέτειλε πρότερον ἀποκλεισθέντος τοῦ Βοσπόρου, τοιοῦτοτρόπως κατέδυ, ἀφοῦ ὁ Μωάμεθ ἀπηγόρευσε τὸν ἐλεύθερον πλοῦν διὰ τῶν Δαρδανελλίων. Ἐκτοτε βλέπομεν, πῶς αἱ ἀποικίαι τῆς Πονταρχούσης ποτὲ πόλεως, μεμονωμέναι εἰς τὴν πόρρω κειμένην ἐκείνην ἀκτὴν τῆς Ταυρίδος, ἤρχισαν νὰ ἐνασχολῶνται, ἀντὶ εἰς τὰ τῆς ἐμπορίας, εἰς ἄλλας ὀλιγώτερον ἐντίμους κερδοσκοπίας. Ἀρκεῖ νὰ μνημονεύσω μόνον τῆς ἐπιδρομῆς τὴν ὁποίαν ὡδήγησαν ἐν τῷ ἔτει 1463 ἕως εἰς τὸ Βρατζλάβιον τῶν Πολωνῶν, σύροντες κατόπιν των Ἕλληνας καὶ Ῥώσσους τυχοδιώκτας (41).

Ἐπὶ τέλους οἱ Τατάροι, οἵτινες ηὔξησαν ἤδη εἰς φοβερὸν πλῆθος ἐν τῇ Ταυρικῇ, διὰ ὁμοεθνῶν ἀπὸ τὰ πέριξ τοῦ Βόλγα μεταναστῶν, δὲν ἠδύναντο νὰ μὴ αἰσθανθῶσι τὴν ἰδίαν ἰσχύν των, οὔτε νὰ παραβλέψωσι τὴν ἀτονίαν τῶν Ταυρικῶν Χριστιανῶν. Ἀνέκδοτόν τι χειρόγραφον Ταυρικὸν τῆς ἱστορίας τῶν Χάνων (42) ἀναφέρει ὅτι ὁ Μεγγλι-Γιρεῖ (ἔδρᾳ 880) ἠγανάκτησε μεγάλως σκεπτόμενος, ὅτι οἱ Ἄπιστοι, κατέχοντες τὰ φρούρια, αὐθαιρέτως ἐπολέμουν μετ' ἀλλήλων καὶ ἀπροθέσμως ἐπλήρωναν τοὺς ἐπιβεβλημένους δασμούς. Ἀλλά, κατὰ δυστυχίαν, δὲν εἶχε κανόνια, ἵνα τοὺς καταδαμάσῃ· ἔπεμψε λοιπὸν πρέσβυν πρὸς τὸν Σουλτάνον Μωάμεθ Β'. ἐπικαλούμενος ἐπικουρίαν. Οὗτος δὲ πολλὰ εὐχαριστηθεὶς ὥπλισε ἰσχυρότατον στόλον, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε ἐναντίον τοῦ Καφᾶ. Ἡ μὲν πόλις αὕτη κατακτᾶται, ὡς καὶ τὸ Σέμβαλον, ἡ Σουγδαία, τὸ Ἰγκερμένιον κτλ. Ἔμεινε δὲ μονον τὸ Μαγκώπιον. Εἰς ἐκεῖνο τὸ φρούριον κατέφυγον οἱ Γεννουῖται, διὰ νὰ ἀγωνισθῶσι μαζῇ μὲ τοὺς Ἕλληνας τὸν κρίσιμον ἀγῶνα.

Τὸ *Μαγκώπιον* κεῖται εἰς τὰ βόρεια τῶν Ταυρικῶν ὀρέων, ἀνατολικῶς μὲν τοῦ Ἰγκερμενίου, ἀνατολικοβορείως δὲ τοῦ Σεμβάλου, ἐν διαστήματι περίπου 17 χιλιομέτρων ἀφ' ἑκατέρων τούτων. Ὁ γνωστὸς περιηγητὴς Κλέρκε, ὁ καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐπισκεφθείς, ἐκφωνεῖ περὶ αὐτοῦ· «Οὐδεὶς τόπος οὐδενὸς τῆς Εὐρώπης μέρους ὑπερέχει τοῦ Μαγκωπίου κατὰ τὴν μελαγχολικὴν καλλονήν· εἶμαι συνηθισμένος νὰ παρατηρῶ ὁμοίας θέσεις, ἀλλ' αὕτη ἡ θέα δὲν περιγράφεται». Καὶ ἔχει δίκαιον, ὡς ἕκαστος αὐτόπτης πρέπει νὰ ὁμολογήσῃ. Ἀλλόκοτα βλέπεις ἐκεῖ πολιῶν σκοπέλων συμπλέγματα, ἔργα γιγάντων, τείνοντα τολμηρῶς πρὸς τὸν οὐρανόν· τοὺς μὲν πρόποδας αὐτῶν ἐπισκιάζουσι μαυροπράσινα δάση, τὰς δὲ κορυφὰς φωτίζει ἡ κυανῆ βάσις τῶν νεφελῶν. Μακρὰν δὲ πρὸς δύσιν ἐξανοίγει ὁ πλανήτης τοῦ θεατοῦ ὀφθαλμὸς τὴν ἀπέραντον τῆς θαλάσσης ἐπιφάνειαν.

---

(37) Δηλαδὴ τὴν ἑξῆς ἐν τῷ ἔτει 992 συνοδικὴν ὑπογραφήν· «Γεώργιος ἀνάξιος Ἐπίσκοπος Χερσῶνος (καὶ) τῆς Δώραντος,» παρὰ Δεκιενίῳ, Τόμ. Ι. σελ. 1329.

(38) Περὶ τούτων γίνεται λόγος ἐν τῇ ἑξῆς ἐπιγραφῇ· ΕΚΤΙΣΤΗ Ο ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΣΥΝ ΤΟ ΚΥΑΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΣΤΡΟ Ο ΝΥΝ ΟΡΑΤΑΙ ΥΠΟ ΗΜΕΡΩΝ ΚΥΡΟΥ ΑΛΕΞΙΟΥ ΑΥΘΕΝΤΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΑΣ ΚΑΙ ΚΤΗΤΟΡ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΘΕΟΣΕΠΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ ΚΑΙ ΕΙΣΑΠΟΣΤΟΛΩΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ ΜΗΝΙ ΟΚΤΟΒΡ ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΟΣ ΕΚΤΗΣ ΕΤΟΥΣ ,ϛφλϛ' (τ. ἐ. 6936=1427 ἀπὸ Χρ.). Ἀναμφιβόλως ὁ *Βροντέβακιος* ἐννοεῖ καὶ ταύτην τὴν ἐπιγραφὴν καὶ ἐκκλησίαν, γράφων ἐν σελ. 268. Ingermenum arcem lapideam, templum et specus, sub arce et ex adverso arcis miro opere ex petra excisos habet, ac inde a specubus a Turcis cognomen retinet. Oppidum quondam non ignobile, opibus refertum, celeberrimum et natura loci maxime admirandum, copiosissi : mumque exstitit. Arcem satis magnificam a Principibus Graecis (παράβ. ἐν τῇ σημ. 33) exstructam fuisse apparet, nam portae et aedificia adhuc nonnulla integra, Graecis characteribus exornata, et cum insignibus (συμβόλοις) eorum insculpta conspiciuntur.

(39) Ἀναφερθεῖσα ἐν τῇ σημ. 38.

(40) Παράβ. τὰς σημ. 30, 31.

(41) Ἴδε Przezdzieckiego Podole, Wolyn, Ukraina. Obrazy miejsc i czasów. Wilno 1841 P. 67.

(42) Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Ὀδησσοῦ.

Τὸ φρούριον ἐπικάθηται εἰς τὸ ὑψηλότερον τῶν βουνῶν, καὶ τόσον εἶνε δύσβατον, ὥστε μόλις εὑρίσκεις μίαν ἢ δύο εἰσόδους διὰ στενωτάτων ἀτραπῶν· λαμβάνει δὲ νερὸν ἀπὸ ῥύακος, ἀναβλύζοντος ἐντὸς τῶν ὀχυρωμάτων. Ὑπάρχουσιν αὐτόθι τῆδε κἀκεῖσε δμοια τῶν ἐν Ἰγκερμάνῳ κατεστραμμένα οἰκοδομήματα. Ὑποκάτω τῶν ὑπωρειῶν ἐκτείνεται βαθεῖα, χλοάζουσα φάραγξ, τὴν ὁποίαν ὀνομάζουσι « Πέλαγος, » μεταφορικῶς, χωρὶς ἀμφιβολίας.

Ἡ ἀρχὴ τοῦ Μαγκωπίου ἀγνοεῖται. Εἰκάζω ὅμως ἀπὸ τοῦ ὀνόματος, γραφομένου πολλάκις καὶ «Μαγγάθιον,» τὸ ὁποῖον δύναταί τις νὰ ἑρμηνεύσῃ Στραγγῶνα τῶν Γότθων (43), ὅτι κατεσκευάσθη, ὡς καὶ τὸ Δόρυ, καθ' ὃν χρόνον ὁ λαὸς οὗτος εἶχεν ἔτι ἐν τῇ Ταυρικῇ ἰσχύν τινα. Γίνεται μὲν μνεία αὐτοῦ πρῶτον, ὅσον γινώσκω, ἐν τινι χειρογράφῳ (44) τοῦ 10 αἰῶνος. ἔπειτα δὲ παραλείπεται πολὺν χρόνον (45), ἀναζῶσα μόνον κατὰ τὸν 15 καὶ 16 αἰῶνας, ὅτε ἔγραφον ὁ Ἰταλὸς Ἰοσαφὰ Βάρβαρος, ὁ Γερμανὸς Βουσβέκιος, καὶ ὁ Πολωνὸς Μιεχόβιος (46) ἐξ ἀκοῆς.

(43) Οἱ Γότθοι συχνάκις ἔδωκαν εἰς τοὺς τόπους ὅπου κατῴκησαν, ὀνόματα εἰς Man λήγοντα, ἅπερ κυρίως σημαίνει Ἄνδρα. Πολλαὶ τοιαῦται χῶραι εὑρίσκονται ἐν τῇ Σουηδίᾳ καὶ Γερμανίᾳ.

(44) Τὸ χειρόγραφον, ἀνακαλυφθὲν ὑπὸ τοῦ Ῥαβδίνου Φίρκοβιτζ, ἀνήκει τώρα εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ὀδησσοῦ.

(45) Παράβ. ὅμως τὰ ἐν τῇ σημ. 25.

(46) Τὸ βιβλίον τοῦ *Βαρβάρου* ἐπιγράφεται Viaggi fatti da Vinetia alla Tana, in Persia, in India et in Constantinopoli. Vinetia, Aldus 1545. Εὑρίσκεται καὶ ἐν τῷ συγγράμματι Delle navigationi et viaggi, raccolte da M. Gio. Battista Ramusio. Venetia 1606. ὁ *Βουσβέκιος* ἐν τοῖς Operibus omnibus αὐτοῦ γράφει (Epistola 4) περὶ τῶν νομιζομένων Ταυρογότθων, gentem esse bellicosam, quæ complures pagos hodieque incoleret, primarias eorum urbes, alteram Mancup vocari, alteram Sciuarim. Τὰ δὲ ἐν Σκιουρένῳ, χωρίῳ κειμένῳ πλησίον τοῦ Μαγκωπίου, μνήματα, ὡς ὁ *Κεππένιος* σημειοῖ, εἶνε ἑλληνικά, καὶ ὄχι γοτθικά. Ὅσα δ' ἀναγινώσκομεν παρὰ τῷ *Μιεχοβίῳ* (Descriptio Sarmatiarum. Cracoviæ 1521 cap. XI. Ἴδε καὶ τὸ πόνημα Historiarum Poloniæ—Scriptorum collectio magna. Edidit L. Mizlerus de Kolof. Varsaviæ 1761 T. I. Tandem Tartari —Tauricam totam cum oppidis, pagis et campis occuparunt, ducibus de Mancup, qui generis et linguæ Gothorum fuerunt, dumtaxat castrum Mancup retinentibus. Postremo Mahomet — binos quoque Duces et fratres de Mancup, unicos Gothici generis et linguagii superstites—gladio percussit et castrum Mancup possedit), ἐξαιρουμένων τῶν σφαλμάτων, ταυτολογοῦσι μὲ τὴν ἐν τῷ κειμένῳ ἡμῶν περὶ τῶν δύο Ἑλλήνων Ἡγεμόνων διήγησιν. Ματαίως οἱ τωινοὶ περιηγηταὶ τῆς Κριμέας ζητοῦσι λείψανα τῶν Γότθων, καθὼς ἤδη ὁ Aubry de la Motraye ἐν τῷ 17 αἰῶνι (ἴδε Voyages en Europe, Asie et Afrique. A la Haye 1727. Vol. II. p. 416). Σαφὴς μνεία αὐτῶν, ὡς ἰδίου ἔτι λαοῦ, γίνεται, καθ' ὅσον γνωρίζω, τελευταίον ὑπὸ *Ῥουβρικίου* (ἴδε ἀνωτέρω ἐν τῇ σημ. 9).

(47) *Καραμζίνος* VI, 66—69.

ὅτι ἀνῆκε τότε ἀκόμη τὸ Μαγκώπιον τοῖς Γότθοις — ἀλλ' οὐχὶ τοῖς Ἕλλησιν. Ἰδοὺ ἡ ἀφορμὴ τῆς πολυθρυλλήτου ὑπὸ τῶν Γερμανῶν συζητήσεως περὶ τῶν ἐν Ταυρογοτθίᾳ, προπατόρων των! Ἀλλὰ κατ' εὐτυχίαν ὑπάρχουσιν, ὡς θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον, περὶ τῶν τελευταίων τοῦ φρουρίου συμφορῶν ἀσφαλίσται εἰδήσεις, αἵτινες καὶ ἐλέγχουσι τὸ ἐκ φήμης διήγημα. Παρατηρῶ δὲ ἤδη, ὅτι, καθὼς οἱ εἰς τὸ Δόρυ Γότθοι, ἀφοῦ, ἐγκαταλείψαντες, τὰ πατρῷα ἔθιμα ἐπέτρεψαν τὴν κατασκευὴν ὀχυρωμάτων μεταξύ των καὶ συνεσωματώθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον μὲ τὸ πολὺ ἐπικρατέστερον μέρος τῶν Ἑλλήνων, τοιουτοτρόπως ἐνδέχεται νὰ ἠφανίσθη ἡ ἐθνικότης των καὶ ἐν τῷ Μαγκωπίῳ. Ἐκεῖσε, φαίνεται, μετέβησαν οἱ Ἕλληνες, μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Σεμβάλου, τὴν καθέδραν τῆς Γοτθίας λεγομένης ἐπισκοπῆς, καὶ ἡ ὀνομασία αὕτη ἐπροξένησε τὴν πλάνην τοῦ προκειμένου Βαρβάρου καὶ ἄλλων.

Ὅτε ἐνέβαλον οἱ Τοῦρκοι τῷ 1475 ἔρχε τοῦ Μαγκωπίου Ἡγεμών τις Ἕλλην μὲ τὴν θυγατέρα καὶ τὸν ἀνεψιόν του — τὸ γένος ἔχων ἀπὸ τῶν Βυζαντινῶν ἢ Τραπεζουντίων βασιλέων. Αὐτὸν ὀνομάζουσι παλαιά τινα ῥωσσικὰ ἔγγραφα Ἰσαάκ· ἔγινε γὰρ γνωστὸς καὶ εἰς τὴν ῥωσσικὴν ἱστορίαν (47) διὰ τὸν ἐξῆς λόγον, ὅστις προσεπιβεβαιοῖ τὰς λοιπὰς περὶ τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ καταγωγῆς ἀποδείξεις.

Ἐν ἔτει 1474, ὅτε ἦλθεν ὁ Βελεμιζὲβ ὡς πρέσβυς τοῦ Μεγάλου Κναίζου Ἰωάννου Γ', τοῦ Βασιλειάδου εἰς τὴν Ταυρικήν, ὁ Ἰσαὰκ ὑπεδέχθη αὐτὸν φιλοξένως ἐν τῷ φρουρίῳ του καὶ προσέφερε λόγους περὶ τοῦ ὅτι ἐπεύχεται τὴν σύζευξιν τῆς θυγατρός του μὲ τὸν υἱὸν τοῦ κραταιοῦ τῆς Μοσχοβίας Ἄρχοντος. Οὗτος τῷ ὄντι, ὡς φαίνεται, ἔδωκε προτροπὴν εἰς τὴν πρᾶξιν ταύτην, διότι ἀπέστειλε κατὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐν τῷ μαρτίῳ μηνὶ τὸν εὐγενῆ Στραβόβιον εἰς τὸ Μαγκώπιον, ἐντελλόμενος, ὅπως εὐχαριστήσῃ ἐκ μέρους τοῦ Μεγάλου Κναίζου τὸν Ἰσαὰκ διὰ τὴν καλὴν ὑποδοχὴν τοῦ πρώτου πρέσβεως καὶ συγχρόνως ἐπερωτήσῃ, (κατὰ τὰ τότε ἔθιμα), πόσας χιλιάδας φλωρίων εἶχε προχείρους διὰ τὴν προῖκα τῆς Πριγκιπίσσης. Ἀλλὰ πρὶν αἱ περὶ συνοικεσίου διαπραγματεύσεις λάβωσι πέρας, ἀπεφάσισεν ἤδη ἡ τύχη περὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Μαγκωπίου.

Οἱ μὲν Τοῦρκοι καὶ Τατάροι πολιορκοῦσι τὸ φρούριον· οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἀναγκάζονται νὰ παραδοθῶσι κατὰ σύμβασιν. Ἀμέσως οἱ ἐχθροὶ εἰσελθόντες ἀθετοῦσι τὸν λόγον των καὶ ἀπάγουσι τὸν Ἰσαὰκ μὲ τὸν ἀνεψιόν του εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου φονεύονται ὠμότατα ἐπὶ τῆς βασιλείας Βαϊαζίτου ἢ Σολιμάνου (48). Τὴν τύχην τῆς Πριγκιπίσσης ἀγνοοῦμεν, ἀλλ' ἡ ζωηρὰ φαντασία τοῦ ἀναγνώστου, ἢ μᾶλλον τῆς ἀναγινωσκούσης, δύναται εὐκόλως νὰ πλάσῃ περὶ αὐτῆς ὁλόκληρον μυθιστορίαν.

Ὁ Ἰσαὰκ ἦτον ὁ τελευταῖος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ταυρίδα Αὐθεντῶν. Ἀναφέρονται μὲν καὶ μετὰ ταῦτα τινὲς Μαγκώπιοι Ἡγεμόνες Ἕλληνες, τοὺς ὁποίους οἱ Σουλτάνοι μετεχειρίζοντο ὡς πρέσβεις πρὸς τὴν Ῥωσσίαν (49). Ἐξ αὐτῶν ἀναφαίνονται εἰς τὴν Μόσχαν εἷς μὲν, καλούμενος Θεοδώριτος Κεμαλβί, ἐν τῷ ἔτει 1514, ἄλλος δὲ ὀνόματι Σκένδερ (Ἀλέξανδρος) τετράκις μεταξὺ 1522—1530. Ἀλλ' ὅτι αὐτοὶ ἔφερον μόνον τὸ μεγαλεῖον τοῦ τίτλου, τοῦτο μαρτυρεῖ ἱκανῶς τὸ περὶ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ῥωσσικοῦ Μεγάλου Κναίζου πρὸς τὸν Σολιμάνον διαμηνυθὲν, ὅτι ἤθελεν εὐαρεστηθῆ περισσότερον, ἐὰν ὁ Σουλτάνος ἐξαπέστελλεν εἰς αὐτὸν ἄνδρας, διατελέσαντας περὶ τὴν Αὐτοῦ Μεγαλότητα, εἰδήμονας τῶν πραγμάτων καὶ οὐχὶ μόνον τῆς φιλοκερδείας. Ἐν τοσούτῳ λέγεται, ὅτι ἀπόγονοι τῶν Μαγκωπίων Ἡγεμόνων ἄχρι τοῦδε εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν ῥωσσικῶν τῆς πρώτης τάξεως εὐγενῶν.

Τὸ Μαγκώπιον ὡς κτῆμα τῶν Ἀγαρηνῶν ἐρημοῦτο καθ' ἡμέραν, μάλιστα, ἀφοῦ ἔπαθε καιρίως ἀπὸ τὴν μεγάλην τοῦ 1493 ἔτους πυρκαϊάν. Διέμενεν ἐκεῖ συνήθως εἰς τουρκικὸς Ἀγᾶς· τὸ φρούριον ἐχρησίμευεν ὡς δεσμωτήριον πολιτικῶν ἀλλοδαπῶν, μάλιστα δὲ Ῥώσσων (50), προσέτι δὲ ὡς ταμεῖον τῶν θησαυρῶν καὶ κειμηλίων τοῦ Χάνου (51). Κατὰ τὸ ἔτος 1578 ὁ εἰρημένος Βρονιέβσκιος, ἐπισκεφθεὶς τὸ Μαγκώπιον, εἶδεν ἐκεῖ λείψανα πολλῶν μεγάλων καὶ μὲ ἐπιγραφὰς ἑλληνικὰς καλλωπισμένων οἰκοδομημάτων. Ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν, λέγει, δύο μόναι ἦσαν ἀκέραιαι καὶ ἐν χρήσει, δηλαδὴ ἡ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἡ μικροτάτη τοῦ Ἁγίου Γεωργίου· οἱ τοῖχοι αὐτῶν ἔφεραν τὰς εἰκονογραφίας Βασιλέων καὶ Βασιλισσῶν, προγόνων τοῦ δυστυχοῦς Ἰσαάκ. Ἐκεῖ συνάντησεν ἕνα « πολλὰ γέροντα, τίμιον, οὐχὶ δὲ καὶ ἀγράμματον ἕλληνα ἱερέα, » ὅστις διηγήθη αὐτῷ μέρος τῶν παρ' ἡμῶν ἀνωτέρω μνημονευθέντων περὶ τοῦ Μαγκωπίου· ὅτι δὲ ὁ ἱερεὺς τῷ ὄντι ἦτο τίμιος ἀνὴρ καὶ διηγεῖτο κατὰ ἀλήθειαν, μᾶς καταπείθουσι συμφώνως καὶ ἄλλαι ἀξιόπιστοι πηγαί. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας τὸ μοναδικὸν, ἀποκεχωρισμένον ἔρημα καὶ τὰ σπήλαιά του δὲν ἐπισκέπτονται, εἰ μὴ οἱ ποιμένες μὲ τὰς ἀγέλας των — ἐκτὸς δὲ τούτων, ὅσοι διατρέχουσι τὴν ὡραίαν Ταυρικήν, ἀποδίδοντες ἀξίαν τινὰ εἰς ἱστορικὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς ὑψηλὰς τῆς φύσεως πλάσεις.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μαγκωπίου ἀρχίζει νέα περίοδος τοῦ βίου τῶν Ταυροελλήνων, περίοδος ἐνδεὴς μὲν συμβάντων, δαψιλὴς δὲ συμφορῶν καὶ δακρύων. Οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, διὰ νὰ μὴ εἴπω ἅπαντες, διασκεδάζονται εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ μετοικοῦσι εἰς λαὸν χωρικὸν, ἀμαθῆ, μᾶλις δηλοῦντα τὴν ὕπαρξίν του διὰ θρήνων καὶ στεναγμῶν, ἀλλ' ὅμως διεγείροντα τὴν συμπάθειάν μας. Δὲν ἀνήκουσι πλέον εἰς τὴν γενικὴν ἱστορίαν, εἰμὴ χάριν τῶν προγόνων των, ἔχουσιν ὅμως καὶ καθ' ἑαυτοὺς δικαίωμα εἴς τινας σελίδας τῶν εἰδικῶν περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐκθέσεων, ὡς ἠξιώθησαν ἤδη μνείας τινὸς καὶ ἐν τοῖς χρονικοῖς τῶν Ῥώσσων (52).

Οἱ Τατάροι, ἅμα ἐνίκησαν βοηθείᾳ τῶν Τούρκων τοὺς Χριστιανοὺς, ἀνεγνώρισαν τὸν Σουλτάνον ὡς ἀνώτατον κυριάρχην των. Ἀκολούθως ὁ Χάνος τῆς Βαχτζισαραΐας, ὅσον καὶ ἂν ἦτο δυνατός, ἔλαβε τὴν ἐξουσίαν του ὡς δῶρον ἀπεσταλμένον ἀπὸ τοῦ Σταμπούλ. Κατὰ μικρὸν πᾶσα ἡ σημερινὴ μεσημβρινὴ Ῥωσσία, τῆς ὁποίας μέρος μόνον εἶνε ἡ Ταυρική, ἐξηρτήθη ἀπὸ τὸ νεῦμα τοῦ « Μεγάλου Κυρίου. » Διπλῆ ἀρχὴ γεννᾷ διπλῆν τοὐλάχιστον τυραννίαν· τοῦτο οἱ Ταυροέλληνες ἐξ ἀνάγκης ἐδοκίμασαν, διότι ὁ Χάνος μετὰ τοῦτο εἶχε νὰ φροντίσῃ οὐχὶ περὶ ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ.

Ἤδη ὁ διάδοχος τοῦ Μέγγλι-Γιρέϊ ἀποικίζει Τατάρους εἰς τὰ ὀρεινὰ καὶ εἰς τὴν παραλίαν τῆς χερσονήσου. Ἡ παρὰ τῶν Ἑλλήνων κατεχομένη χώρα περιορίζεται ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον, ὥστε οὗτοι σχεδὸν συμπεριπλέκονται ὑπὸ τατάρικων χωρίων. Ἂν καὶ τοὺς βλέπωμεν καὶ εἰς τὸν ἑπόμενον χρόνον, ὡς πρότερον, εἴτε καλλιεργοῦντας τοὺς ἀγροὺς, τοὺς κήπους, τὰ « Κλήματα », τοὺς ἐλαιῶνας, εἴτε ἁλιεύοντας, εἴτε θηρεύοντας ὄστρεα εἰς τὴν θάλασσαν, εἴτε πορίζομένους τὰ πρὸς τροφὴν ἀναγκαῖα διὰ τῆς

(48) Παράβ. τὸν *Μεεγάβιον* ἐν τῇ σημ. 46.

(49) *Καραμζίνος* VII, 48. 91. 104. 118 σημ. 130. *Κεππένιος*, σελ. 285. Ἰσαάντως καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες ἐνίοτε ἐξέλεγον τοὺς πρέσβεις των πρὸς τοὺς Ἄρχοντας τῆς Ῥωσσίας, μεταξὺ τῶν Ταυρικῶν Ἑλλήνων. Ἴδε *Καθρηνοῦ* Σύνοψ. ἱστορ. Ἐκδ. Παρισ. Τόμ. II, σελ. 660. Οἱ ἄνδρες οὗτοι, φυσικά, ἐγνώριζαν τὰς σχέσεις τοῦ γειτονικοῦ Κράτους καλλίτερα ἢ ἄλλοι τινὲς ξένοι.

(50) *Καραμζίνος*, VIII. σημ. 137. σελ. 170 σημ. 198.

(51) Ὁ Ὀλλανδὸς *Βετζίνος*, ὁ περὶ τὰ τέλη τοῦ 17 αἰῶνος ἐπισκεφθεὶς τὴν Ταυρικὴν, λέγει (Noord en Oost Tartaryen, p. 569)—Daer is een Stedekon, Mancup genaemt, gebouwt op een Berg, bewoont meest van Joden; doch daer is een Tarters Bevelhebber, alwaer de meeste Schatten van den Chan zijn, en daer hy zich verschuild by tyd van onlusten. Ἐπειδὴ δὲν ὁμιλεῖ περὶ Ἑλλήνων, φαίνεται, ὅτι αὐτοὶ τότε ἤδη εἶχον μετοικίσει ἀλλοῦ· ἑβραῖκαί τινες οὐκ ὀλίγαι οἰκογένειαι ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Μεσαιῶνος ἔζησαν τῆδε κἀκεῖσε εἰς τὰ ὄρη τῆς Ταυρικῆς, καθὼς καὶ εἰς τὸν Πάγασον τῆς Ἑλλάδος.

(52) Τὰ πλεῖστα ὅσων μνημονεύομεν κατωτέρω ἠρύσθημεν ἐκ ῥωσσικῶν πηγῶν.

μικρᾶς ἐμπορίας εἰς τὰς πόλεις, εἴτε ἄλλως πως ἀσχολουμένους, κατὰ δυστυχίαν ὁ καρπὸς τῶν κόπων των δὲν ἔμενεν εἰς τὰς ἰδίας ἀποθήκας αὐτῶν. Ὅλα τὰ κέρδη, ὅλα τὰ κτήματά των ἦσαν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ Χάνου. Οἱ ἄθλιοι δὲν εἶχον νὰ ἐλπίσωσι ποτὲ ἀνταμοιβὴν δι' οὐδεμίαν ἐργασίαν. Πολλαὶ αὐτῶν ἑκατοντάδες ἐβιάζοντο καθ' ἑκάστην νὰ συνεργάζωνται ἀμισθὶ εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῶν Κιόσκων Ἀσλαμᾶ, Ἀλμᾶ, Ἀσὶς κ. ἀ. Ἀπητοῦντο πολλάκις ἔκτακτοι συνεισφοραὶ χρημάτων· οἱ δὲ μὴ δυνάμενοι νὰ τὰς πληρώσωσιν ἐφυλακίζοντο, δημευομένης πάσης τῆς περιουσίας των. Τὴν δὲ σωματικὴν ταλαιπωρίαν μόνον ἡ πνευματικὴ ἡδονὴ νὰ ὑπερβῇ.

Τί ἄρα ὑπάρχει διὰ πᾶν ἔθνος τιμιώτερον καὶ ὁσιώτερον τῆς θρησκείας καὶ τῆς γλώσσης του, τῶν δύο τούτων πόλων περὶ τοὺς ὁποίους πᾶς ὁ ἔνδον κόσμος του περιστρέφεται, τοῦ Α καὶ τοῦ Ω τῆς ὑπάρξεώς του; Διὸ ἐκκαλοῦντες τὸ ζήτημά μας εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν, ὡς εἰς τὸ ὑπέρτατον κριτήριον πάσης ἐθνικῆς καταστάσεως, τίνα ἀπόφασιν ἀπαντῶμεν; Καθ' ἑκάστην μὲν τῶν προηγουμένων ἑκατονταετηρίδων εὑρίσκομεν τρεῖς ἢ τέσσαρας καὶ ἐνίοτε πλειοτέρους ἀξίους ἐπισκόπους τῶν Ταυροελλήνων, καθ' ὅλην δὲ τὴν Τουρκο-ταταρικὴν κυριαρχίαν, καίπερ πλησιεστέραν εἰς ἡμᾶς, μόλις δύο ἢ τρεῖς γνωρίζομεν! Ἀλλὰ ματαίως ζητοῦμεν πρᾶξίν τινα σημαντικωτέραν, τῆς ὁποίας οὗτοι ἤθελον ὑπάρξει εἰ καὶ μὴ πρωτουργοί, τοὐλάχιστον μέτοχοι. Λέγουσι μὲν, κατὰ τὸν Δωσίθεον Ἱεροσολυμίτην, ὅτι ὁ τῆς Σουγδαΐας μητροπολίτης Θεοφάνης τῷ 1484 (ἑπομένως εὐθὺς ἀρχομένης τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποχῆς) ἐπαρουσιάσθη ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς σύναδόν τινα ἀπορρίπτουσαν τὴν ἕνωσιν τῶν ἐκκλησιῶν· ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ σύνοδος ἄλλως ἀγνοεῖται, δύναταί τις ἴσως ν' ἀμφιβάλῃ περὶ τῆς ἀκριβείας τῆς πληροφορίας ταύτης (53). Ἐκ τῶν ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων τῆς Ταυρικῆς, ὑπολείπεται μετὰ ταῦτα μόνη ἡ Γοτθία, περιπλανωμένη κατὰ χώρας ὡς ἔλαφος ἐκασταχόθεν διωκωμένη. Διότι αὕτη εὑρέθη τῷ 1587, καθὼς ἀποδεικνύει σωζομένη ἐκ περιστάσεως ἐπιγραφή τις (54), ἐν τοῖς βορείοις τῶν ὀρέων· τῷ δὲ 1721, ὅτε ὁ Παρθένιος προέδρευεν αὐτῆς, ἐν τῇ Θεοδοσίᾳ (55)· τελευταῖον δὲ ἐν ἐνὶ προαστείῳ τῆς Βαχτζισαραΐας (56). Καὶ αὐτὸ δὲ ταῦτο, ὅτι ἔζων ἀκόμη χριστιανοὶ Ἕλληνες ἐν τῇ Ταυρικῇ, φαίνεται σχεδὸν ἐντελῶς διαφυγὼν τὴν προσοχὴν ὅλου τοῦ κόσμου· τοὐλάχιστον ἡ μόνη ἀπόδειξις τῆς μὲ ἄλλους ὁμοπίστους ἐπιμιξίας των (ἐξῃρημένων τῶν Ῥώσσων), εἶναι, ὅτι Τραπεζούντιος μοναχὸς, ἐκ τοῦ ἔτους 1754, ἐνίοτε ἐπεσκέφθη τὸν ναὸν τοῦ χωρίου Στύλας (57).

Τῶν περὶ τὰ θεῖα λοιπὸν οὕτως κακῶς ἐχόντων, ὥστε αἱ κοινότητες εἰς μακρὰ διαλείμματα ἐστερροῦντο προϊσταμένων, ἴσως δὲ καὶ ὑποδεεστέρων ἱερέων, οἱ Ταυροέλληνες ὀλίγον ὠφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας εἶναι δῆλον ὅτι δὲν ἔπαυσαν κατασκευάζοντες καὶ ἐν τῇ σκοτεινῇ ἐκείνῃ περιόδῳ. Ὁ τοῦ 17 αἰῶνος περιηγητὴς Βομπλάνος εἶδεν ἐν τῇ Θεοδοσίᾳ 12 ἑλληνικοὺς ναοὺς (58), διεσώζοντο δ' αὐτόθι ἕως τῶν ἡμερῶν μας 17 μᾶλλον ἢ ἧττον ἀκέραιοι· πρὸς τούτοις γνωρίζομεν ἄλλους τινὰς ἀνήκοντας εἰς τὸν τουρκικὸν χρόνον (59). Ἀλλ' οὔτε τὰ κατὰ τὰ ἱερὰ κειμήλια ἀσφαλῶς εἶχον, διότι τὰ κάλλιστα αὐτῶν ἁρπαζόμενα ὑπὸ τῶν Μωαμεθανῶν καὶ μετεβάλλοντο εἰς Μετζήτας, ὅπερ συνέβη λ. χ. ἐν Θεοδοσίᾳ, ἐν Σουγδαΐᾳ καὶ πολλαχοῦ. Τέλος πάντων ἀπηγορεύθη εἰς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ κτίζωσι ναοὺς, εἰμὴ μικροτάτους, καὶ ἐν ταύτῳ νὰ ὑψώνωσι τὸν σταυρόν. Ἡ τῶν κωδώνων χρῆσις ἐκ πολλοῦ ἤδη ἦτο κεκωλυμένη.

Τὸ δὲ πάντων στυγερώτερον δὲν ἐβράδυνεν νὰ ἐπέλθῃ. Πολλοί, διὰ ν' ἀποφύγωσι τὰς ἀκαταπαύστους καταδιώξεις, ἐπορίζοντο τὴν σωτηρίαν μόνον μεταβαίνοντες εἰς τὴν ὁμολογίαν τῶν τυράννων των. Ὁ σοφὸς Κεππένιος εἰκάζει, ὅτι ὁ προειρημένος Μαγκωπινὸς Ἡγεμὼν Θεοδώρητος, ὅστις καὶ ὠνομάζετο Κεμαλδί, τοῦτ' ἔστι Βεῖς, ἠγόρασε τὸ ἀξίωμα τοῦτο διὰ τῆς ἀρνήσεως τῆς προπατορικῆς του πίστεως· καὶ ἂν τοῦτο ᾖναι ἀληθὲς, φαίνεται ὅτι ἀπὸ τῶν μᾶλλον πεφωτισμένων τὸ κακὸν παράδειγμα μετεδόθη εἰς τοὺς λοιποὺς. Πρόσθες, ὅτι ὁ αὐτὸς Θεοδώρητος εἶχεν ἐν Μύσχᾳ εὐυπόληπτον συγγενῆ τινα, οὗ τὸ ἐπίθετον « Ταρχανιώτης » δεικνύει τὸ ἐξαίρετον αὐτοῦ ἀξίωμα παρὰ τοῖς Τατάροις καὶ Μωαμεθανοῖς (60). Ἀλλ' ὁμολογητέον, ὅτι ἀφ' ἑτέρου καὶ Ταυροέλληνες, τῶν ὁποίων τὰ χριστιανικὰ φρονήματα οὐδεὶς, κρίνων ἐκ τῶν πράξεων, ἠμπορεῖ νὰ ὑποπτεύσῃ, ἐδανείζοντο, διὰ τὴν συχνὴν μὲ τοὺς Τατάρους ἐπιμιξίαν, τὰ ὀνόματά των ἀπὸ τῶν κυριαρχῶν, καθὼς τῷ 1587 ὁ κτίτωρ ἑνὸς ἐν τῇ κώμῃ Πασάλῃ ναοῦ καλεῖται (61) « Μπινάτας τοῦ Τεμρκέ. » — Καὶ σήμερον ἀκόμη τοῦτο οὐχὶ σπανίως γίνεται μεταξύ των.

Ὁθενδήποτε ὅμως τὸ κακὸν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἂν ἐπήγασεν, εἴτε ἀπὸ τῶν προκριτωτέρων τοῦ λαοῦ, εἴτε ἀπὸ τῶν ὑποδεεστέρων, τοῦτο εἶνε βέβαιον, ὅτι πολλοὶ τῶν Ταυροελλήνων ἠσπάσθησαν τὸν Ἰσλαμισμόν. Πρὸς ἀπόδειξιν τούτου ἀναφέρομεν μόνον, ὅτι τὸ πλεῖστον τῶν παρὰ τοῖς Ῥώσσοις λεγομένων ὀρεινῶν Τατάρων, κατὰ τὴν παρατήρησιν τοῦ Πάλλα, τοῦ Δοῦβαλ καὶ ἄλλων ἐπισήμων περιηγητῶν, δὲν εἶνε ἄλλο τι παρὰ Ἕλληνες ἀποβαλόντες τὴν πάτριον πίστιν. Μολονότι φέροντες τὸν αὐτὸν ἰματισμὸν μὲ ἐκεῖνο τὸ ἔθνος καὶ τὸ κοράνιον ἐπὶ τοῦ στήθους, διακρίνονται εὐκόλως, καὶ μετὰ τὴν πτῶσίν των, διὰ τὸ εὔστροφον ἀνάστημα, τὴν ὀρθὴν κατατομὴ τοῦ προσώπου, τὴν ἰδιοτροπίαν, τὰ ἐπιτηδεύματα καὶ τὸν ὁπωσοῦν ἀνώτερον πολιτισμόν, ἀπὸ τῶν ἀμκαθῶν, εὐπροσηγόρων, σιμῶν, πλαγιορθάλμων Νογαΐων, οἵτινες, μὲ θορυβώδεις ὑπὸ καμήλων συρομένας ἁμάξας, διαπερῶσι τὰς στέππας.

Ἐκ τοιούτων προηγουμένων δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν καὶ περὶ τῆς ἀλλοιώσεως τῆς γλώσσης, πρὸ πάντων ἀφοῦ ἐστερήθη τὴν θρησκευτικὴν σκέπην. Καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὰ πολλὰ ὀλίγα γραπτὰ μνημεῖά των ἐκ τοῦ τότε χρόνου, οἷον ἐπιγραφὰς, ἀντίγραφα τῆς καινῆς διαθήκης κλ., αὐτὰ δὲν εἶνε χειρότερα τῶν ἀλλαχοῦ συγχρόνων· ἐπειδὴ ὅμως φυσικῷ τῷ λόγῳ συνετάχθησαν ὑπὸ τῶν ἐμπειροτέρων, δὲν πρέπει νὰ σταθμίσωμεν κατὰ ταῦτα τὴν γενικὴν τῆς γλώσσης ἀξίαν. Εἰς πρὸς ταύτην, μὴν ἐλπίζῃ τις πολλὰ! Τὰ Ποντικὰ Ἐμπόρια, ὄντα μακρὰν τῆς μητρικῆς γῆς, οὐδ' εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους κατόρθωσαν νὰ « χεύσωσιν, » ὡς λέγει ὁ Αἰσχύλος, « Ἑλλάδος φθόγγον » ἄμικτον. Ἡ συνεχὴς γειτνίασις καὶ ἐπιμιξία μὲ τοὺς βαρβάρους ἐπετάχυνε τὴν διασπορὰν τῆς γλώσσης. Τοῦτο ἐξάγεται ἀπὸ τοὺς Καλλιπίδας καὶ Γελωοὺς τοῦ Ἡροδότου, τοὺς Τοριγέτας τοῦ Στράβωνος, τοὺς Μιξέλληνας τοῦ Ἀνωνύμου περίπλου, ἀπὸ τὴν ἐπίπλησιν τοῦ Ὀβιδίου πρὸς τοὺς Τομίτας (62) καὶ τὴν τοῦ Δίωνος Χρυσοστόμου πρὸς τοὺς Ὀλβιοπολίτας. Λέγουσι καὶ τὰ συναξάρια ὅτι ὁ ἅγιος Κύριλλος ἐν τῇ Χερσῶνι ἐσπουδάζε — Χαζαριστί! Ἐν δὲ τῇ Τραπεζοῦντι ἐμορφώθη ἰδίόν τι τῆς ἑλληνικῆς ἀπὸ ξένων γλωσσῶν μίγμα (63). Ὁ προρρηθεὶς Γάλλος Ῥουβρίκιος διηγεῖται εἰς τὰ μέσα τῆς 13 ἑκατονταετηρίδος (64), μεγαλύνων ἀναντιρρήτως τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ὅμως μὴ παραμορφῶν ἐντελῶς τὴν ἀλήθειάν τας, ὅτι ἕκαστον τῶν 40 φρουρίων τῆς Ταυρικῆς παραλίας εἶχεν ἄλλην τινὰ διάλεκτον.

Ὑπὸ δὲ τῶν Τατάρων, οἵτινες, πολλοὺς αἰῶνας δεσπόσαντες τῆς χώρας ταύτης, πανταχοῦ αὐτόθι παρεισέδυσαν, ἡ τῶν Ἑλλήνων γλῶσσα, ὡς τὰ ἄλλα, ἔπαθε τὴν μεγαλητέραν ζημίαν. Τὰ μὲν ἀρχαῖα τῶν τόπων ὀνόματα διεστράφησαν ἤδη ὑπὸ τῶν Βενετῶν καὶ Γεννουϊτῶν εἰς δυσδιάκριτον τρόπον, ἀλλὰ μόνον τὰ τῆς παραλίας (65)· ἡ δὲ τῶν Τατάρων ἐπιρροὴ εἰσέδυ περαιτέρω. Ἐνῷ νέα πάντη

---

(53) Παράβ. τὸν *Λεκιέριον*, αὐτόθι Τόμ. I, 1232.

(54) Τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἴδε ἐν τῇ σημ. 61.

(55) *Λεκιέριος*, αὐτόθι I, 1246.

(56) Ἴδε κατωτέρω ὅπου πρόκειται περὶ Ἰγνατίου τοῦ Μητροπολίτου.

(57) Καθὼς μαρτυρεῖ ἡ ἑξῆς ἐπάνω τῆς θύρας της ἐπιγραφή· ΓΕΡΒΑΣΙΟΣ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΣ ΣΟΥΜΕΛΙΟΤΗΣ ΤΑΞΙΔΙ 1754; 176.; 1765. Ἤλθεν ὁ Γερβάσιος ἐκεῖ, κατὰ τὸν Κεππένιον, πιθανῶς, διὰ νὰ ζητήσῃ ἐλεημοσύνας. Τὸ συμβὰν τοῦτο δὲν εἶνε βέβαια σπουδαῖον, ἀλλὰ κινεῖ τὴν περιέργειαν διότι συνήθεις μὲ ἄλλας τινὰς ἀποδείξεις περὶ τῆς συχνοτέρας τῶν ἐν τῇ Ταυρικῇ καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, πρὸ πάντων δὲ ἐν τῇ Τραπεζοῦντι, Ἑλλήνων πρὸς ἀλλήλους ἐπιμιξίας. Οὕτως π. χ. τὸ ὑψηλότερον τῆς Ταυρικῆς ὄρος (τὸ σημερινὸν Τζατιρ-δάγ) κατὰ τὸν Στράβωνα, ἔφερε τὸ ὄνομα Τραπεζοῦς· ἄλλο δὲ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐκαλεῖτο, ὡς γνωστόν, Ταῦρος. Ἐκ τῆς Ταυρικῆς ὁ Ὀρέστης μὲ τὸν Πυλάδην καὶ τὴν Ἰφιγένειαν ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀνατολήν, « καὶ », ὡς λέγει ὁ Προκόπιος, « χῶρόν τινα ἐν Καππαδόκαις εὗρεν τῷ ἐν Ταύροις τὰ μάλιστα ἐμφερέστατον· ὅπερ καὶ ἐγὼ πολλάκις ἰδὼν ἡγάσθην τε ὑπερφυῶς καὶ μοι ἐδόκουν ἐν Ταύροις εἶναι » (Πολεμ. Περσ. βιβλ. I. κεφ. 17. Παράβ. Πολεμ. Γοτθ. IV, 5). Ἐπίσης κατὰ τὸν Μεσαιώνα, ὡς εἴχομεν ἴδει ἐνιαχοῦ, ἡ ἐπιμιξία αὕτη διήρκεσεν. Ὥστε πολλὰ πιθανὸν νὰ ὑπάρχωσιν ἐν τοῖς μοναστηρίοις τῆς Τραπεζοῦντος ἀκόμη ἀνέκδοτά τινα ἀποβλέποντα καὶ τοὺς Ταυροέλληνας. Παράβ. Fallmerayer, Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt κεφ. 2.

(58) Ἴδε τὸ αὐτοῦ σύγγραμμα Description d'Ukraine etc. Rouen 1660 p. 32.

(59) Παράβ. τὴν ἐπιγραφὴν ἐν τῇ σημειώσει 61.

(60) Ἴδε τὸν *Καραμζίνον*, VII, 48, καὶ τὸν Κεππένιον. Εἰς τὴν 8 ἑκατονταετηρίδα ἦτο ἄλλος τις Γεώργιος Ταρχανιώτης ἄρχων τῆς Σουγδαΐας. Τὸν τίτλον τοῦτον ἐξετάζει ἤδη ὁ Μένανδρος.

(61) Ἐν τῇ ἑξῆς ἐπιγραφῇ παρὰ τῷ *Κεππενίῳ*. ΑΝΗΓΕΡΟΝ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΘΗ. Ο ΠΑΝΣΕΒΗΤΟΣ ΚΑΙ ΘΕΙΟΣ ΝΑΟΣ. ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΕΝΑΟΞΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ ΚΑΙ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ. ΔΙΑ ΧΕΙΡΟΣ ΕΜΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΙΟΣ. ΚΑΙ ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΓΟΤΘΙΑΣ. ΔΙΑ ΚΟΠΟΥ ΣΥΝΑΡΟΜΗΣ ΚΑΙ ΞΟΔΟΥ ΚΥΡΟΥ ΜΗΝΑΤΑ ΤΟΥ ΤΕΜΗΡΚΕ. ΔΙΑ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΑΥΤΟΥ. ΚΑΙ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΑΥΤΟΥ. ΕΤΟΥΣ ΕΠΤΑΚΙΣΧΙΛΙΟΣΤΩ ΕΝΝΕΝΗΚΟΣΤΩ ΕΚΤΩ. ΜΗΝΙ ΝΟΕΜΒΡΙΩ.

Ἤδη ἐν τῷ 8 αἰῶνι οἱ ἐν τῇ Ταυρίδι ἐνίοτε ξένας παρεδέχοντο προσωπικὰς ὀνομασίας (παράβ. τὴν σημ. 60). Ὁσαύτως μία στήλη τοῦ ἔτους 819, ἥτις διαφυλάσσεται ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς Θεοδοσίας, μνημονεύει Ταυροέλληνος βαρβαρικῶς καλουμένου Ταμγάν. Ὡς πρὸς αὐτὴν τὴν στήλην σημειωτέον, ὅτι θεωρεῖται μὲν, ἀλλ' οὐ πάντη ὀρθῶς, ὡς τὸ παλαιότατον ὅλων τῶν ἐν τῇ Χερσονήσῳ ἀνακαλυφθέντων καὶ χρονολογίαν φερόντων χριστιανικῶν μνημείων· διότι ἐπὶ τοῦ τοίχου τῆς ἐν Βοσπόρῳ (Κέρτζ) τοῦ ἁγίου Προδρόμου ἐκκλησίας ἴδομεν ἐπιτύμβιον πλάκα τοῦ ἔτους 752.

(62) Π. χ. Eleg Lib. V. 7.

Turba Tomitanæ quæ sit regionis et inter
Quos habitem mores: discere cura tibi est?
Mixta sit hæc quamvis inter Graiosque Getasque.
In paucis remanent Graiæ vestigia linguæ,
Hæc quoque jam Getico barbara facta sono.

(63) Ἴδε Fallmerayer, αὐτ. σ. 238.

(64) Παράβ. τὴν σημ. 9 τῆς παρούσης πραγματείας.

(65) Ἴδε τὸν περίεργον ὀκτὼ θαλασσίων χαρτῶν ἀπὸ τῶν ἐτῶν 1318—1614 περίπλουν, δημοσιευθέντα ὑπὸ Ἀμμερίου καὶ Γαφέλου (Periplus Ponti Euxini Octuplus).

βαρβαρικῶς καλούμενα χωρία ἀναφαίνονται, τὰ παλαιότερα, ἂν καὶ εἰσέτι φέροντα ἑλληνικὸν τύπον, κατεστρεβλώθησαν. Τοιουτοτρόπως διεφθάρησαν ἢ μετεβλήθησαν καὶ τὰ προσωπικὰ ὀνόματα. Εἰς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ὑφέρπουσι πρῶτον τινὲς τῶν Τατάρων λέξεις, βαθμηδὸν αἱ λέξεις αὗται γίνονται περισσότεραι μέχρις οὗ κατανταῖσι αἱ ἐπικρατέστεραι. Πάντες οἱ Ταυροέλληνες καὶ εἰς ἡμᾶς ἐννοοῦσι Ταταρικὰ καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἑορτάζουσι τὰ ἱερὰ Ταταρισί. Ἀλλὰ (τὸ λέγομεν μετὰ χαρᾶς) τὸ πολὺ μεγαλήτερον μέρος αὐτῶν, — καὶ ὁ ἀριθμός των δὲν εἶνε μικρός—μεταχειρίζονται πρὸς ἀλλήλους γλῶσσαν, καίτοι ἐξαιρέτως γνωδαίαν, ἀλλ' ὅμως εἰσέτι ἑλληνικήν. Οἱ δὲ τοιοῦτοι ἐμεῖναν συγγρόνως πιστοὶ εἰς τὸ τῶν προπατόρων των θρήσκευμα.

Εἰς τούτους δὲ μάλιστα, οἱ ὁποῖοι διατέλουν καὶ κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ κατὰ τὴν ὁμολογίαν Ἕλληνες, ἀπέβη καὶ ὁ τῶν Τατάρων καὶ Τούρκων ζυγὸς μᾶλλον καὶ μᾶλλον βαρὺς καὶ δυσφόρητος. Ἀλλὰ τὸ σωτήριον ἦμαρ ἐπλησίαζε, καίπερ κατ' ἀρχὰς βραδέως. Καταρανές, πῶς καὶ πόθεν ὁ τῆς ἐλπίδος σπινθὴρ ἐμελλεν ν' ἀναλάμψῃ. Ἀπὸ τῶν ὁμογενῶν, τοὺς ὁποίους πρότερον ἤδη ὁμοία συμφορὰ ἔφερεν εἰς ὁμοίαν δουλείαν, ἤτο ἀδύνατος ἡ βοήθεια. Ὁ δὲ ῥωσσικὸς ἀετὸς εἶχον ἀναπετάσει τὰς πτέρυγάς του, φερόμενος μὲ ἀσφαλῆ πτῆσιν ἀείποτε ὑψηλότερα, καὶ παρεκτείνει μὲ οἶκτον καὶ ἀγανάκτησιν τὴν καταθλιψιν τῶν ὁμοθρήσκων.

Μετανάστοι διαφόρων Ἑλληνίδων χωρῶν καὶ πόλεων εἶχον ἐκ πολλοῦ ἤδη εὕρει ἐν Μόσχᾳ, ὡς πρότερον ἐν Κιόβίῳ, ἄσυλον καὶ ὑποδοχήν. Μὴ ἀνηκόντων δὲ τούτων εἰς τὴν παροῦσαν ἐξιστόρησίν μας, θέλομεν μόνον ὡς ἐν παρόδῳ καὶ συντόμως διασαφήσει τὰς σπουδαιοτάτας τῆς πρὸς τὰ ἐκεῖσε ἀφίξεώς των αἰτίας (66). Ἠξεύρομεν ὅτι αἱ ἐμπορικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν δύο ἐθνῶν ἐκεῖναι ἦταν συχνότατοι. Ἠλαττοῦντο, βέβαια, πολὺ διὰ τοὺς Πατζινακίτας, Τατάρους καὶ Τούρκους, οἵτινες ἀπέφραττον τὴν λεγομένην « ἑλληνικὴν ὁδόν », τοῦτ' ἔστι τὸν κατὰ Βορυσθένην πλοῦν· οὐδέποτε ὅμως ἐξέλιπον, ἂν καὶ ἔλαβον νέας διευθύνσεις. Καὶ δι' ἄλλας δὲ αἰτίας ἡ ἀμοιβαία ἐπιμιξία ἀδιάκοπος ἔζη νεν. Ἀφοῦ ὁ Μέγας Βλαδίμηρος, τὴν χριστιανικὴν δυναχθεὶς, ἐνυμφεύθη τὴν Ἄνναν, ἀδελφὴν τῶν αὐτοκρατόρων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, πολλὰς ἡ ἱστορία καταρίθμεῖ, μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Μεσαιῶνος, τῶν ἐν Βυζαντίῳ καὶ Ῥωσσίᾳ λύλων τοιαύτας γαμικὰς συζεύξεις. Λῦται εἴλκυσαν ἀνεριθμήτους Ἕλληνας εἰς τὴν Ῥωσσίαν, ὅπου οἱ ὁμόθρησκοι ἀσμένως τοὺς ὑπεδέχοντο. Βασιλεύοντος τοῦ Δημητρίου, πρὸς τὸν ὁποῖον κατέφυγεν ὁ πρωτεύων Ἰγεμὼν τῆς Σουγδαίας Δτέφανος, ἡ ἐπιρροὴ τῶν ξένων εἶχε φθάσει εἰς τοσοῦτον βαθμόν, ὥστε ὁ τῆς Μόσχας μητροπολίτης Ἀλέξιος ὑπέγραφε καὶ τὰς πρὸς τοὺς Ῥώσσους δηλοποιήσεις του ἑλληνιστί. Πεσούσης δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων, φυγάδες Ἕλληνες κατέκλυσαν, οὔτως εἰπεῖν, τὴν Ῥωσσίαν, καὶ οὐχὶ ἀφανεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπίσημοι. Οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς ἦσαν αὐτόθι ἐν μεγάλῃ τιμῇ· ἱερομόναχοι ἀπὸ τῶν τοῦ Ἄθω καὶ ἄλλων μοναστηρίων διήρχοντο χώρον ἐλέους συνεχῶς τὴν Ῥωσσίαν, ἐγκωμιάζοντες τὴν θεοσέβειαν τῶν ἐγχωρίων. Ἐν ἑνὶ λόγῳ ἄρκει τις νὰ ἴδῃ Ἕλλην ἵνα εὕρῃ ἐκπαλαι δευτέραν πατρίδα εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Ἑπομένως καὶ οἱ τὴν Ταυρίδα κατοικοῦντες, στενάζοντες ὑπὸ τῆς Τατταρικῆς δυναστείας, ἤτο φυσικὸν νὰ ἐλπίσωσι τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, τοσούτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον ἦσαν γείτονες. Οἱ δὲ Ῥῶσσοι πρὶν δυνηθῶσι νὰ δώσωσι πραγματικὴν ὑπεράσπισιν εἰς τοὺς δυστυχεῖς χριστιανοὺς τούτους, ἐχρειώτουν νὰ διαλύσωσι πολλὰ καὶ μεγάλα ἐμπόδια· ἐχρειώτουν πρὸ πάντων ν' ἀνοίξωσι πάλιν τὴν πρὸς τὰ Ποντικὰ διάβασιν, τὴν κεκλεισμένην ὑπὸ τῶν πολεμίων.

(Ἀκολουθεῖ).

(66) Ὅσα γράφομεν ἐν τῷ κειμένῳ περὶ τῶν ἐν τῇ ἔνδον Ῥωσσίᾳ Ἑλλήνων, εἶνε ἀποσπάσματα ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ *Καραμζίνου*, Τ. II. 83. 119. III. 78. 170. IV. 98. V. 92. 150. 316. VI. 41. 55. 287. VII. 159.

ΑΓΡΙΟΙ ΙΠΠΟΙ.

Προτιθέμενοι νὰ εἴπωμεν ὀλίγα περὶ τῶν ἀγρίων ἵππων τῆς Ἀμερικῆς, ἀναγκαζόμεθα νὰ μνημονεύσωμεν καὶ αὐτῆς τοῦ *Κυνηγοῦ*, διότι αὐτὸς εἶναι τα μεῖον ἠθῶν καὶ εἰθίμων ἰδικῶν περιγραφέντων μετὰ πολλῆς ἀκριβείας. Ἐκ τῶν σκηνῶν αἵτινες ἔτερψαν ἡμᾶς μᾶλλον τῶν ἄλλων, ὑπάρχει ἀναντιρρήτως καὶ ἡ τῆς θήρας. Ὅλοι ἐνθυμούμεθα μετὰ πόσης ἐπιμονῆς κατεδιώχθη ὁ ἀκαταγώνιστος καὶ θαυμάσιος λευκὸς ἵππος τῶν λειμώνων, καὶ πῶς ὁ δὸν Λύγουστινος, ἐπιθυμῶν νὰ παράξῃ ἀφορμὴν εὐθυμίας εἰς τὴν ἀγγελδόμορφον θυγατέρα του, ἢ τινος τῆς ῥοδόχρους παρειᾶς εἶχε καταστήσει ὠχρὰ τὸ ἀμείλιχον τῆς Ἀφροδίτης τέκνον, ἐξῆλθε μετ' αὐτῆς καὶ μετὰ πολλῶν βοσκῶν εἰς θήραν ἀγέλης ἵππων.

Ἡ ἐμάθομεν ἐκεῖ, αἱ ἀναρίθμητοι αὗται ἀγέλαι περιφέρονται ἀνεξάρτητοι κατὰ τὰς ἀπεράντους τῆς Μεξικῆς πεδιάδας, τὰς ὁποίας οἱ ἐγχώριοι ὀνομάζουσι *Λάνος*, πεδιάδας παντερήμους καὶ ἀχανεῖς, σπανιότατα ἐπιδεικνυούσας εἰς τὸν ὁδοιπόρον μεμονωμένην τινὰ καλύβην. Ἡ γῆ μένει ἀκαλλιέργητος, διότι, διασχιζομένη ὑπὸ χειμάρρων, μεταβάλλεται εἰς κῶλακας καὶ λοφίσκους, καὶ κατακαλύπτεται ὑπὸ χόρτου ὑψικορύφου, κρύπτοντος, ὡς βεβαιοῖ ὁ *Κυνηγός*, καὶ ἵππον καὶ ἀναβάτην. Οἱ εὐάριθμοι ἄρα τῶν πεδιάδων τούτων κάτοικοι, μάταιον κρίνοντες νὰ ἐνασχολῶνται εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀνωμάλου ταύτης γῆς, ἐπιδίδονται εἰς τὴν θήραν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἵππων, τῶν ἡμιόνων καὶ ἄλλων ζώων κερασφόρων.

Ὑπάρχουσιν ὑποστατικὰ ἢ hacienda, ὡς ὀνομάζονται ἰσπανιστί, ἐν οἷς ἀνατρέφονται περὶ τὰς ἑξήκοντα χιλιάδας ἵππων. Ἀπίστευτος φαίνεται ὁ ἀριθμός οὗτος, καὶ ὅμως δὲν εἶναι ὑπερβολικός· διότι τὰ ὑποστατικὰ ταῦτα εἶναι τοσοῦτον ἐκτεταμένα, ὥστε τὰ τῆς δευτέρας τάξεως ἔχουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐπιφάνειαν διακοσίων λευγῶν τετραγωνικῶν τῆς Γαλλίας! Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀγέλαι τοσούτῳ πολυάριθμοι δὲν περιορίζονται ἐντὸς ἱπποστασίων ἢ ἄλλων περιοχῶν, περιφέρονται πάντη ἐλεύθεραι, καὶ διάγουσι βίον ἄγριον· δὲν παρεμπλέκεται ὅμως καὶ ἡ ἀγωγὴ αὐτῶν, διότι ἄλλως οὐδ' ἐπολλαπλασιάζοντο οὐδὲ ἀπέβαινεν ἄφθονος ἡ ἐξ αὐτῶν πρόσοδος. Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι οἱ ἄγριοι ἵπποι τῆς Ἀμερικῆς, οὐχὶ μόνον εἶναι ὡραιότεροι ῥωμαλεώτεροι καὶ ἐνεργητικώτεροι τῶν πεπολιτισμένων συγγενῶν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ νοημονέστεροι.

Ὁσάκις τις τῶν ἰδιοκτητῶν θέλει ν' αὐξήσῃ τὰ πλήθη τῶν κατοίκων τῶν λειμώνων του, ἀπολύει εἰς αὐτοὺς ἀρρενός τινας ἵππους καὶ δεκαπλάσιον περίπου ἀριθμὸν θηλυδίων. Τὸ δ' ἐσπέρας τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἡ μικρὰ αὕτη ἀγέλη διαιρεῖται οἴκοθεν εἰς συμμορίας ἢ *μανάδας* ἴσας πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀρρένων. Ἡ διανομὴ τῶν θηλέων γίνεται φιλικώτατα, ἄνευ ἀντιστάσεως, ἄνευ ἔριδος, καὶ μετὰ δικαιοσύνης καὶ ἀμεροληψίας, ὁποίας στεροῦνται καὶ αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι· Καὶ ἑκάστη μὲν φορβὰς ἀκολουθεῖ ἀκωλύτως πρὸς τὸν ἵππον τὸν ὁποῖον προτιμᾷ, ἕκαστος δὲ ἵππος ἐκλέγει τὸν τόπον τῆς νομῆς ἢ *κουερέσιαν*, ὅθεν δὲν μακρύνεται πλὴν ἐπ' ἐκτάκτων περιστάσεων, ὡς, φέρ' εἰπεῖν, ἐὰν καταδιωχθῇ ὑπὸ κυνηγῶν ἢ θηρίων. Ἀλλὰ καὶ τῶν φορβάδων ἡ διανομὴ εἶναι ὁριστική ὡς καὶ τῶν γαιῶν· ἐὰν δέ τις αὐτῶν, βαρυνθεῖσα τὸν σύζυγόν της, ἀποπειρασθῇ νὰ παρεισδύσῃ εἰς τὴν γείτονα συμμορίαν, ὁ ἀρχηγὸς ταύτης, ἀντὶ τοῦ νὰ αἰσθανθῇ διαθυμοπρεπῆ τὴν φιλαυτίαν του ἐκ τῆς προτιμήσεως, ἀποδιώκει ἐν ἀκαρεῖ τὴν ξένην σύζυγον λακτίζων καὶ δάκνων αὐτὴν, καὶ τὴν συνοδεύει μέχρι τῶν ὁρίων τῆς περιφερείας του γαμετίζων, καὶ εἰδοποιῶν οὕτω τὸν γείτονά του διὰ τὴν ἀπιστίαν τῆς δραπετίδος. Οὗτος δὲ, σπεύδων εἰς προϋπάντησιν τῆς ἀσταθοῦς γυναικός του, βιάζει αὐτὴν διὰ τῶν αὐτῶν λακτικῶν καὶ δηκτικῶν μέσων νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ καθῆκόν της.

Ἐὰν ποτε συμβῇ νὰ πληγωθῇ τις τῶν φορβάδων, ὁ ἵππος ἐπιβλέπει αὐτὴν ἀνήσυχος καιμένην μεταξὺ τοῦ ὑψηλοῦ χόρτου· λείχει τὰ τραύματα, ὑποδάκνει τὰ μέλη αὐτῆς, καὶ ὡς ἐπιτήδειος χειροῦργος προσπαθεῖ νὰ ἀνακαλύψῃ διὰ τῆς ἁφῆς τὸ πάσχον. Ὁδηγεῖ δὲ αὐτὸν καὶ ἡ ἀσθενής, λείχουσα ἢ καὶ ὑποδάκνουσα τὸ ἀντίστοιχον μέλος τοῦ συζύγου της. Ἐὰν ἔνοπλα ἐγκατασταθέντα ἐπὶ τῆς ὠμοπλάτης αὐτῆς, τὴν δάκνωσι, δάκνει καὶ αὐτὴ τὴν ὠμοπλάτην τοῦ κυρίου της, ὅστις θεραπεύει ἀμέσως τὸ ἀλγοῦν μέλος, καὶ ἐφ' ὅσον χρόνον ἡ ἀσθενὴς δὲν δύναται νὰ περιπατήσῃ, ὁ σύζυγός της οὐ μόνον ὑποχρεοῖ ὅλην τὴν συμμορίαν νὰ μένῃ παρ' αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ δάκνει καὶ λακτίζει σφοδρῶς τὰς μακρυνομένας φορβάδας. Ἐὰν δὲ ποτε ἐρίσωσι πρὸς ἀλλήλας, αὐτὸς, ἐπεμβαίνων, μελῶν φρικωδῶς δὲ ἀντηχοῦσιν οἱ κτύποι τῶν πο-

λεμιστῶν ἐπαναφέρει τὴν εἰρήνην δι' αὐστηροτάτων νουθεσιῶν.

Αἱ φροντίδες αὗται ἀναπτύσσονται ἐν καιρῷ πρὸ πάντων τοῦ τοκετοῦ. Ἐκλέγει καλλίστας νομὰς καὶ τόπους παρακείμενον ἔχοντας ὕδωρ, ὅπου τοποθετεῖ τὴν λεγῶ, διὰ νὰ μὴ κοπιάζωσι τρέχουσαι μακρὰν εἰς ἀναζήτησιν τροφῆς, ἢ ποτοῦ οὔτε ἡ μήτηρ οὔτε τὸ νεογέννητον, καὶ περιποιεῖται καὶ αὐτὴν καὶ τὰ τέκνα του μετ' ἀπαραδείγματίστου στοργῆς· τὰ λείχει, τὰ θωπεύει, ἀποτείνει πρὸς αὐτὰ φωνὰς λιγυρὰς καὶ γλυκείας, τὰ βοηθεῖ νὰ ἐγερθῶσι καὶ παίζει μετ' αὐτῶν. Ἐκεῖνοι δὲ φθάσωσιν εἰς ἡλικίαν δύο ἐτῶν δὲν παύει μεριμνῶν ὡς πατὴρ φιλόστοργος, ἐπαναφέρων αὐτὰ εἰς τὴν εὐθεῖαν ἐάν ποτε ἀποπλανηθέντα κινδυνεύσωσι νὰ ἀναμιχθῶσι μετὰ ξένης συμμορίας καὶ ν' ἀποβληθῶσι δεράσματα.

Ὡς πρὸς τὰς παρθένους ὅμως φορβάδας οἱ κανόνες τῆς πειθαρχίας δὲν εἶναι αὐστηροὶ ὅσον καὶ πρὸς τὰς συζύγους· διότι πολλάκις τινὲς τῶν πρώτων θελγόμεναι ὑπὸ τοῦ ἀμφενωποῦ κάλλους τοῦ ἀρχηγοῦ γείτονός τινος συμμορίας, καταλείπουσι τὴν κατοικίαν αὐτῶν καὶ μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ξένην. Καὶ ἐὰν μὲν ὁ ἀρχηγὸς τὰς ὑποδεχθῇ εὐμενῶς, ἐλπὶς εἶναι ὅτι θέλει τὰς *ἀποβάλλει*, ἐὰν δὲ τὰς ἀποκρούσῃ μετ' ἀγανακτήσεως, ἀνάγκη νὰ φύγωσιν ὡς ἀστραπή. Ἀλλ' ἡ παραδοχὴ δὲν μένει ἀτιμώρητος· διότι, μόλις ὁ πατὴρ τῆς δραπέτιδος παρατηρήσει τὴν ἀπουσίαν της, καὶ, ἐξερχόμενος εἰς τὴν πεδιάδα, μεταβαίνει ἀπὸ νομῆς εἰς νομὴν καὶ ἀπὸ συμμορίας εἰς συμμορίαν, καὶ ἀνακαλύπτει αὐτήν. Συγκροτεῖται τότε μάχη ἐκ τοῦ συστάδην μεταξὺ πατρὸς καὶ ἐραστοῦ, καὶ ἡ ἰσχὺς ἀποφαίνεται, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τίς ἔχει δίκαιον.

Ἡ πάλη δύο ἵππων ἀδαμάντων, τοὺς ὁποίους δὲν ἠτίμασεν εἰσέτι ἐφίππειον ἢ χαλινός, εἶναι ἀναντιρρήτως λαμπρότατον θέαμα. Μόλις παρατηρηθῶσι μακρόθεν καὶ ὁρμῶσιν ἀκάθεκτοι πρὸς ἀλλήλους, καταλείπουσι ἕκαστος ὄπισθεν αὐτοῦ τὴν συμμορίαν του, ἥτις, ἀκινητοῦσα, βλέπει ἀτενῶς τὸ περιπατεῖν τοῦ δράκατος. Τοὺς μυκτῆρας ἔχοντες ἀναπεπταμένους, τὴν κεφαλὴν γαυριῶσαν καὶ τὴν χαίτην κυμαινομένην εἰσβάλλουσιν εἰς τὸν ὠκεανὸν τοῦ χόρτου. Καὶ ὅταν πλησιάσωσιν ἀλλήλους, ἀνεγειρόμενοι ἄρθιοι ἐγωνίζονται νὰ καταφέρωσιν ὁ εἷς κατὰ τοῦ ἄλλου γενναιοτάτους λακτισμούς. Ἠπίσης ἐμμένεις, ἀλλὰ καὶ ἐπίσης στρατηγικοί, ἐκπίπτουσι κατ' ἀλλήλων, ὑποχωροῦσι, προσποιοῦνται, ἀνεγείρονται καὶ ταπεινοῦνται· ἀφρὸς καὶ αἷμα ἐκτοξεύονται ἀπὸ τοῦ στόματός των, τὸ στιλπνὸν δέρμα των μολύνεται ὑπὸ ἱδρῶτος, καὶ τὸ ἔδαφος ἀντηχεῖ ὑπὸ τοὺς κτύπους τῶν καθημαγμένων αὐτῶν ὀνύχων. Ἀλλ' αἴφνης ὁ ἐπιτηδειότερος ἢ ἰσχυρότερος δάκνει τὸν τράχηλον τοῦ ἀντιπάλου, οἱ σιδηροῖ ὀδόντες του βυθίζονται βαθέως ὑπὸ τὴν χαίτην, καὶ ὁ ἀντίπαλος συνταρασσόμενος, σείει μανιώμενος τὴν γαῦρον κεφαλήν, ἐλίσσει ὡς ὄφις τὸν εὐλύγιστον τράχηλόν του, καὶ ἀντιδάκνει τὸν δάκνοντα εἰς τὸ στῆθος. Οἱ δύο ἀνταγωνίσται περιπλέκονται τότε, καὶ παλαίουσι δι' ὅλων τῶν μελῶν· φρικωδῶς δὲ ἀντηχοῦσιν οἱ κτύποι τῶν πο-

δῶν καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων. Τίς ἄρα θέλει καταβληθῆ, ἢ τίς θέλει θριαμβεύσει; Πνευστιῶντες καὶ χρεμετίζοντες διπλασιάζουσι τὰς δυνάμεις των, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἐξασθενοῦσι, καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν λιγύζει τὰ γόνατα, ἀνεγείρεται, κλονεῖται ἐκ νέου καὶ πίπτει, ἢ πάλιν τότε τελευτᾷ· ὁ ἡττηθεὶς ἀνεγείρεται καὶ φεύγει ἔκδρομος παρακολουθούμενος καὶ ὑπὸ τῶν τεταραγμένων συντρόφων του, ἐνῷ ὁ νικητὴς ἐπανέρχεται ἐπηρμένος πρὸς τὴν συμμορίαν του, καὶ φυλάττει μεταξὺ τῶν ἄλλων γυναικῶν του τὴν φορβάδα δι' ἣν ἐγένετο ἡ συμπλοκή. Ἐπ' οὐδεμιᾷ δὲ δεξιότητος. Ὅλαι αἱ φορβάδες παρατάσσονται κυκλοτερῶς, ἔχουσαι τὰς μὲν κεφαλὰς πρὸς τὸ κέντρον ὅπου ἐτέθησαν οἱ πῶλοι, τοὺς δὲ πόδας πρὸς τὸν ἐχθρὸν, ὥστε ν' ἀντιλακτίσωσιν αὐτὸν ἐὰν τολμήσῃ νὰ πλησιάσῃ, ἐνῷ ὁ ἀτρόμητος ἀρχηγὸς μένει ἐκτὸς τοῦ κύκλου, καὶ περιφέρεται ἐπιβλέπων τὰ ἀσθενέστερα μέρη καὶ βοηθῶν αὐτά. Αὐτὸς ἄρα κινδυνεύει πλέον τῶν ἄλλων, καὶ κατ' αὐτοῦ συνενοῦσι τὰς δυνάμεις των τὰ θηρία. Ἀπανείως οἱ λύκοι κατορθοῦσι νὰ διασπάσωσι τὰς τάξεις ταύτας, καὶ διὰ τοῦτο ἐνεδρεύοντες ὁρμῶσι κατὰ τῶν ἵππων ὁσάκις

Τίγρις ὁρμῶσα καθ' ἵππου.

ἄλλῳ περιπτώσει δὲν συνάπτουσι πρὸς ἀλλήλους· μαχὴν οἱ δύο ἐκεῖνοι ἵπποι, ὡς δοκιμάσαντες ἤδη τὰς ἀμοιβαίας δυνάμεις.

Ἐχθροὶ ἀστανδοὶ τῶν ἀγρίων τούτων ἵππων εἶναι τὰ θηρία, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἶδός τι κυνὸς, *κουγοὺ* ὀνομαζομένου. Ἐπειδὰ δὲ αἱ πεδιάδες εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἀκατάπαυστοι, ὁ ἀριθμὸς τῶν θηρίων τούτων πολλαπλασιάζεται παραδόξως ἡμέρᾳ τῇ ἡμέρᾳ, καὶ συγκροτοῦντα τάγματα ἐκ διακοσίων καὶ τριακοσίων πολιορκοῦσι τὰς *μανάδας*. Οἱ ἵπποι ὅμως ἀντιτάσσονται διὰ πολλῆς ἀρετῆς καὶ στρατηγικῆς ἐπι-

Τὰς *μανάδας* καταβιβρώσκουσιν ἀπλέως καὶ αἱ ἄρκτοι καὶ οἱ λέοντες καὶ αἱ τίγρεις. Ἡ τακτικὴ μάλιστα τῶν τελευταίων τούτων εἶναι πολλὰ περίεργος· ὅταν παρατηρήσωσιν ἵππους βόσκοντας δὲν τοὺς καταβιβρώσκουσιν, ἀλλὰ περιφερόμενοι μακρὰν περὶ αὐτοὺς, διαγράφουσι μέγαν κύκλον, τὸν ὁποῖον ὅμως

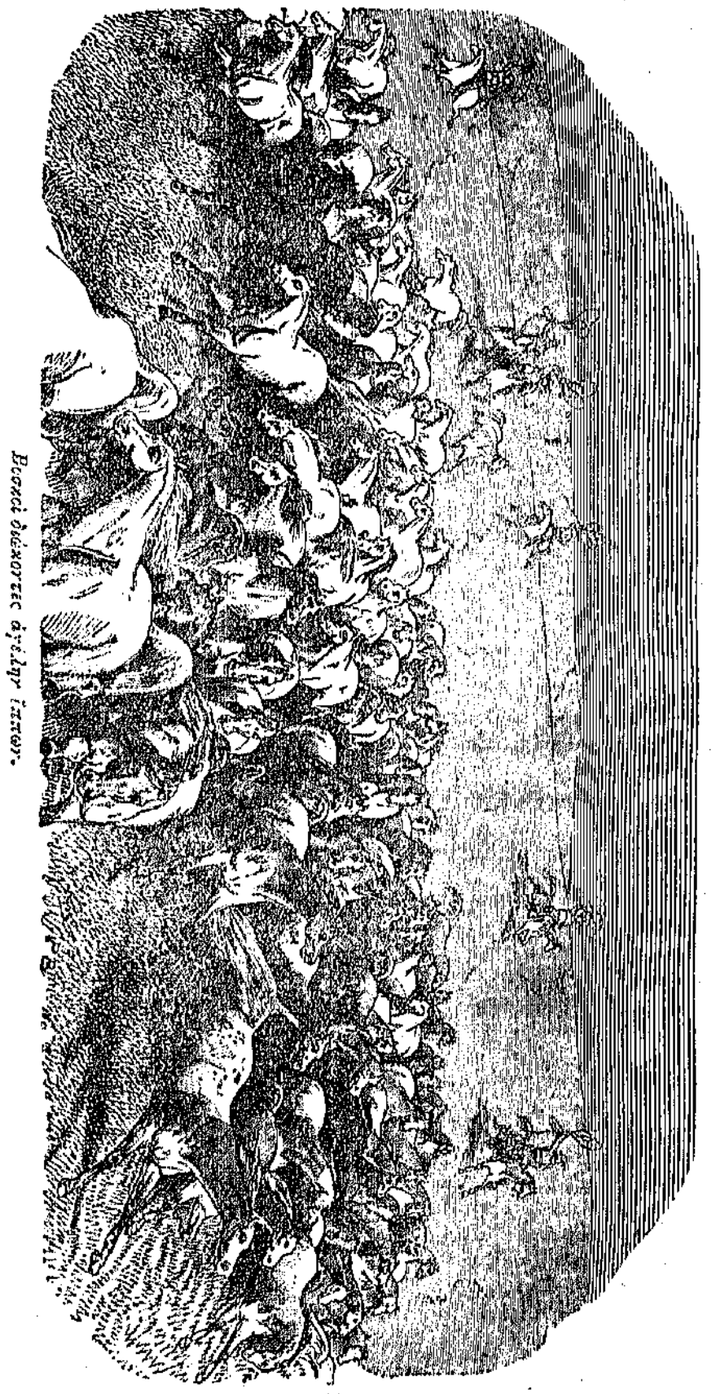

Βόσκοντες ἵπποι ἀγέλην ἔστησαν.

βόσκουσιν ἢ ἀναπαύονται. Ἐπιπίπτουσι δὲ τρεῖς καθ' ἕνός, εἷς μὲν κατὰ μέτωπον, δύο δὲ ἐξ ἑκατέρων τῶν πλευρῶν. Καὶ ἐνῷ ὁ πρῶτος, προσποιούμενος ἔφοδον κατὰ τοῦ ἵππου βιάζει αὐτὸν νὰ ἐγερθῇ ἐπὶ τῶν δύο ὀπισθίων ποδῶν, οἱ δύο ἄλλοι ἁρπάζουσιν αὐτοὺς καὶ δάκνουσι ῥωμαλέως. Ὁ ἵππος καταβιβάζει τότε τοὺς ἐμπροσθίους διὰ νὰ λακτίσῃ διὰ τῶν ἄλλων τοὺς ἐχθρούς, ἀλλ' ὁ κατὰ μέτωπον ἀπειλεῖ ἐκ νέου νὰ ἐφορμήσῃ καὶ οὕτω πολεμούμενον πανταχόθεν τὸ εὐγενὲς ζῶον γίνεται ἐπὶ τέλους θῦμα τῶν ἀδυσωπήτων ἀντιπάλων του.

δὲν κλείουσι ἀρίνοντες εἴκοσι περίπου μέτρα μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων. Λίμνης ἡ τίγρις βρυχᾶται βροντωδῶς, καὶ οἱ ἵπποι, κατεπτοημένοι φεύγουσι παντα-χόθεν· ἀλλ' ὀσφραινόμενοι τὴν ὀσμὴν τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν ἐκείνη πλησιοχωρέουσα, ἐπιστρέφουσιν ἔτι μᾶλλον ἔντρομοι. Ἐν τοσούτῳ ἡ τίγρις ἀναβαίνει εἰς δένδρον καὶ ἐνδρύεται. Οἱ δὲ ἵπποι στρεφόμενοι ἄνω καὶ κάτω εὑρίσκουσιν ἐπὶ τέλους τὸ μέρος ὅπου ἡ τίγρις δὲν ἀφῆκε ἴχνη καὶ πλήρεις πεποιθήσεως ὅτι ἐσώθησαν φεύγουσιν ἐκεῖθεν· ἀλλὰ μόλις διαβαίνουσιν ὑπὸ τὸ δένδρον ἐφ' οὗ κρύπτεται τὸ πανοῦργον θηρίον, καὶ εἰς τῶν ἵππων πίπτει ὑπὸ τοὺς αἰφνιδίους ἀναχωρήσεις ἔνοχός του, ὡς παριστάνει ἡ παροῦσα εἰκών.

Εἴπομεν ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν θήραν καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἵππων, τῶν ἡμιόνων καὶ ἄλλων ζώων. Οὗτοι δὲ εἶναι οἱ βοσκοὶ μεθ' ὧν τοσάκις συναντήθημεν ἀναγινώσκοντες τὸν Κυνηγόν. Οἱ βοσκοὶ οὗτοι (vaqueros), οἵτινες ἀπέκτησαν πολὺ ὄνομα ἐπὶ τοῦ κατὰ τῶν Ἱσπανῶν πολέμου, ἀποτελοῦσι σχεδὸν ἓν σῶμα μετὰ τῶν ἵππων αὐτῶν, ἀφ' οὗ καταβαίνουσιν ὀσάκις μόνον πρόκειται νὰ κοιμηθῶσιν· διότι, καὶ ὅταν χορεύωσιν ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν τοὺς ἵππους εἰς οὓς σπεύδουσι ν' ἀναπηδήσωσιν ἅμα παίοντες.

Οὗτοι λοιπὸν οἱ βοσκοί, ἔχοντες ἀείποτε βρόχον ἐκ δεξιῶν τοῦ ἐφιππείου, συγκείμενον ἐκ τριῶν συμπεπλεγμένων λωρίδων δέρματος καὶ μακρὸν περὶ τοὺς εἴκοσι πόδας ἐξέρχονται ἀπὸ πρωΐας εἰς τὰς πεδιάδας, καὶ καταδιώκοντες ἵππους ἀγρίους ῥίπτουσιν ἐπ' αὐτῶν μετὰ θαυμασίας ἐπιτηδειότητος τοὺς βρόχους καὶ τοὺς ζωγροῦσιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ αἰχμάλωτοι προκρίνουσι ν' ἀπαγχονισθῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν, οἱ θηρευταὶ τρέχουσι καλπάζοντες κατόπιν αὐτῶν, καὶ διὰ νέας τινὸς κινήσεως τῶν αὐτῶν βρόχων περιτυλίσσουσι καὶ σφίγγουσι τοὺς μυκτῆρας τῶν ἵππων, καὶ διακόπτοντες τὴν ἀναπνοὴν αὐτῶν τοὺς βιάζουσι νὰ μείνωσιν ἀκίνητοι. Τότε, πιζούντες, περιδέουσι τοὺς ὀφθαλμοὺς των καὶ τοὺς ἀπάγουσι.

Ἀλλὰ τὸ περιεργότερον πάντων τῶν ἔργων τῶν βοσκῶν εἶναι ἡ καταδίωξις πολυπλήθους ἀγέλης ἵππων διὰ νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτὴν εἰς φράγμα ἢ περιοχήν; Ἀλλὰ πῶς νὰ τὸ περιγράψωμεν, ἐνῷ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς τοῦ Κυνηγοῦ ὅστις ἴδε τοιαῦτα ἰδίοις ὀφθαλμοῖς λυπεῖται μὴ ἰκανῶν νὰ τὰ ἐξιστορήσῃ δεόντως;

Παραπέμποντες λοιπὸν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὰ Κεφάλαια Γ'· καὶ Κ'. τοῦ τρίτου Μέρους τοῦ Κυνηγοῦ, συμβοηθοῦμεν τὴν ἀντίληψιν αὐτοῦ ἐξεικονίζοντες τὴν ἀγέλην τῶν ἵππων, ὡ τινων « ὡς θάλασσα παραλάζουσα συνταράσσονται καὶ βαθύμαλλοι χαῖται καὶ αἱ προμήκεις οὐραί, » καὶ τῶν ὁποίων τὸν φρικώδη θόρυβον ἀδυνατεῖ νὰ παραστήσῃ καὶ « ἡ νηφὰς ὅταν κατακυλίεται βροντοῦσα, καὶ τὸ ὕδωρ ὅταν διαρρήγνυῇ τὰ δεσμά του πατάγουν καὶ ὁ αἴφνης ἐξογκούμενος χείμαρρος ὅταν ἀπὸ τῶν ὀρέων βαραθροῦται εἰς τὸ ξηρὸν κύτος του. »

Κ. ΕΥΘΥΒΟΥΛΟΥ ΑΠΑΝΤΗΣΙΣ.

—o—

Δημοσιεύοντες τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κ. Εὐθυβούλου εἰς τὴν διατριβήν τὴν ὁποίαν ἐγράψαμεν περὶ τῆς νέας ἐκδόσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τοῦ Μελετίου, δὲν ἐπιχειροῦμεν ἀνασκευήν τινα, διότι δὲν ἐπιθυμοῦμεν νὰ λυπήσωμεν ἔτι μᾶλλον ἄνθρωπον περιπλανώμενον ἀδίκως εἰς ὑπόθεσιν δυσάρεστον· ἡ ἱδρεσις τῆς πρωτοτύπου ἱστορίας τοῦ Μελετίου μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ὅλως αὐθαιρέτου κειμένου τοῦ πρωτοτόμου ἀποδεικνύει, νομίζομεν, οἰκοθεν, ὅτι τὸ πρωτότυπον ἠδύνατο νὰ εὑρεθῇ καὶ πρὸ τῆς ἐκδόσεως καὶ ὅτι ὅλος ἐκεῖνος ὁ πρῶτος τόμος ἀπέβη καθαρὰ ματαιοπονία. Τοῦτο δ' ἐφοβούμεθα ὅτε ἐγράφομεν τὴν διατριβήν μας, καὶ τοῦτο ἦτο τὸ κύριον αὐτῆς θέμα· τὰ λοιπὰ ὅλα εἶναι δευτερεύοντα. Ὁμολογοῦμεν ὅτι ὑπεύθυνος ἕνεκα τοῦ λάθους τούτου δὲν εἶναι μόνος ὁ Κ. Εὐθυβούλης, ἀλλ' εἶναι πάντοτε λυπηρὸν, ὅτι ἡ ματαιοπονία ἐκείνη φέρει τὸ ὄνομά του.

Πεπείσμεθα δὲ, ὅτι ἂν ὁ Κ. Εὐθυβούλης εὑρίσκετο εἰς ἄλλας περιστάσεις, ἤθελε γράψει καὶ ἀπάντησιν ὅλως ἀλλοίαν. Ἤθελε λ. χ. νομίσει περιττὸν νὰ βεβαιώσῃ, ὅτι ἡ σαφήνεια δὲν εἶναι τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις εὐκατάληπτον· δὲν ἤθελεν ἐξ ἀφορμῆς ἐξέρχεσθαι ἐκ τῶν πλαγίων τοῦ θεμιτοῦ εἰς τὸν Φειδίαν καὶ τὸν Ὑφαφλ· δὲν ἤθελεν ἐπιχειρήσει μακρὰς παραθέσεις ἵνα ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ λίμνη καὶ οἱ θῶκοι εἶναι λέξεις ἑλληνικαί, περὶ οὗ οὐδεὶς, ὑποθέτομεν, ἀμφέβαλλεν· ἤθελε παραλίπει ἴσως νὰ ἰσχυρισθῇ, ὅτι, διὰ νὰ μὴ πολυλογῇ, δὲν διέκρινε δι' ἀστερίσκων ἢ ἄλλου τινὸς τοιούτου σημείου τὰς ἰδίας σημειώσεις ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων· καὶ, πρὸ πάντων, δὲν ἤθελε περιπέσει εἰς παρεκβάσεις ὅλως ἀλλοτρίας τοῦ προκειμένου, ὡς ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀπάντησις ἀπέβη τοσοῦτον σχοινοτενής, ὥστε, τῇ ἀληθείᾳ, μόνη ἡ καταχώρισις αὐτῆς ἐν τῇ Πανδώρᾳ ἀποδεικνύει ὁπόσον ἐπιθυμοῦμεν νὰ μὴ δυσαρεστήσωμεν κατ' οὐδὲν τὸν γράψαντα αὐτήν.

Ἀλλ' ἐπανερχόμεθα εἰς τὸ κύριον θέμα. Βύρίθη, λέγουν, ἓν χειρόγραφον τῆς πρωτοτύπου ἱστορίας τοῦ Μελετίου, καὶ κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦτο θέλει ἐκδοθῇ ὁ Β'. καὶ ὁ Γ'. τόμος. Πολλοὶ ἄνθρωποι ἴσως θεωρήσωσιν ἀπαραίτητον νὰ ἐκδοθῇ κατὰ τὸ πρωτότυπον καὶ ὁ Α', τὸ δ' οὐσιωδέστερον εἶναι τὸ ἑξῆς: Τὸ εὑρεθὲν χειρόγραφον εἶναι ἀρά γε καθ' ὅλα ἀκριβὲς καὶ πλῆρες, καὶ δὲν εἶναι καλὸν νὰ ἐξετασθῇ μήπως ὑπάρχῃ καὶ ἕτερον, ἵνα ἀπὸ τῆς συμπαραβολῆς τῶν δύο ἀποβῇ ἡ ἔκδοσις ἀσφαλεστέρα; Ἀ! θέλει ἀνακράξει ἐνταῦθα ὁ Κ. Εὐθυβούλης· ἰδοὺ παράξενοι ἄνθρωποι· χθὲς δὲν εἴχομεν οὔτε ἕν, καὶ σήμερον ἀπαιτοῦσι δύο! — ! Διατί ὄχι; ἐνῷ εἶναι σχεδὸν βέβαιον ὅτι ὑπάρχει.— ! Ὑπάρχει; καὶ ποῦ ὑπάρχει; καὶ πῶς δὲν ἐλέγετε τοῦτο πρότερον;—Τὸ ποῦ ὑπάρχει, εἶναι γεγραμμένον γράμμασι μεγάλοις εἰς βιβλίον πρὸ πολλοῦ ἐκτετυπωμένον, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνεφέρομεν ἄλλοτε, διότι τότε δὲν ἐγνωρίζομεν αὐτό, ὁμολογοῦμεν

τὴν ἀμάθειάν μας. Καὶ τὸ ὅτι ἡμεῖς μὲν δὲν ἐγνωρίζομεν τότε τὸ βιβλίον ἐκεῖνο, δὲν εἶναι ἄπορον, καθότι, τελευταῖον, οὔτε χρέος εἴχομεν νὰ τὸ γνωρίζωμεν· ὅτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Κ. Εὐθυβούλης δὲν τὸ ἠξεύρει, καί τοι ἐκδότης ὢν τοῦ Μελετίου, εἶναι ἐπίσης μέχρι τινὸς συγγνωστός, καθὸ κατοικῶν εἰς πόλιν ὄχι πολύβιβλον· ἀλλὰ τὸ λάθος τοῦ Κ. Εὐθυβούλου εἶναι ὅτι δὲν ἐφρόντισε νὰ πληροφορηθῇ περὶ τούτου ἀπὸ τὸν Κ. Οἰκονόμον μετὰ τοῦ ὁποίου εἶναι εἰς ἀλληλογραφίαν, καὶ ὅστις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος βιβλίον τοσοῦτῳ μᾶλλον, ὅσῳ τοῦτο ἀνήκει εἰς τὴν Ῥωσικὴν φιλολογίαν, ἧς παρ' ἡμῖν οὐδεὶς εἶναι ἐγκρατέστερος τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρός.

Ὁπωσδήποτε τὸ βιβλίον ἐξεδόθη ἐν Μόσχᾳ, τῷ 1805 καὶ ἐπιγράφεται ὡς ἑξῆς. Methodii. Archiepiscopi Twerensis, Liber historicus de rebus, in primitiva sive trium primorum et quarti inceuntis seculorum ecclesia christiana, praesertim, quum prima Christi nati ætas floreret, gestis. — Cui libro accesserunt prolegomena Historiæ Ecclesiasticæ, et notæ, eodem Auctore. Ἐν δὲ ταῖς σελ. 42 καὶ 43 τῶν προλεγομένων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἱστορίας ὑπάρχουσι περικοπαὶ λατινικῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀειμνήστου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως πρὸς τὸν συγγραφέα, ἀρχιεπίσκοπον Τβερίου, τὰς ὁποίας μεταφράζομεν ἐνταῦθα, μὴν ἀμφιβάλλοντες ὅτι ἅπαντες οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν θέλουσι διεξελθεῖ αὐτὰς εὐχαρίστως, διότε τὸν γράψαντα καὶ τὸ ἀντικείμενον περὶ οὗ ἔγραψε.

« Μελετίου τοῦ ἐπισκόπου Ἀθηνῶν ἡ μέχρι τοῦδε » ἀνέκδοτος ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία εὑρίσκεται παρ' » ἐμοὶ καὶ σύγκειται ἐκ δύο τόμων εἰς μέγα φύλλον, » ὧν ἕκαστος περιέχει 600 περίπου σελίδας. Αἱ πη- » γαὶ ἐξ ὧν ἠρύσθη ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐπιτομὴν » ταύτην, ὡς ὀνομάζει αὐτὴν, εἰσὶν, ἐκτὸς τῶν ἁ- » γίων γραφῶν καὶ τῶν συνοδικῶν πράξεων, οἱ συγ- » γραφεῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, Ἕλληνές τε » καὶ Λατῖνοι οἱουδήποτε δόγματος, οἵ τε ἀρχαιό- » τεροι καὶ οἱ ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ νεώτεροι. » Συνέγραψε δὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ταύτην αὐτοῦ » ἱστορίαν ὁ Μελέτιος ἐν ἀρχῇ τοῦ ἐνεστῶτος ΙΗ'. » αἰῶνος, ἐξακολουθήσας αὐτὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς » του· διότι μνημονεύει ἐν τέλει τοῦ Θανάτου Ἀλε- » ξάνδρου τοῦ Μαυροκορδάτου, ἐν ἔτει 1709· γινώ- » σκομεν δὲ, ὅτι μετὰ πέντε ἔτη ἀπεβίωσε καὶ ὁ » Μελέτιος, τῷ 1714. »

« Ἡ ἐν τῷ συγγράμματι τούτῳ κριτικὴ τοῦ Με- » λετίου δὲν εἶναι ἴσως ἀποχρώντως ἀκριβὴς· ἀ- » κολουθεῖ ὅμως εὐλαβῶς καὶ μετὰ θρησκευτικῆς ὡς » ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκριβείας τὰ δόξαντα τῇ ἐκκλη- » σίᾳ αὐτοῦ, ὥστε κατὰ τοῦτο εὐλόγως δύναται νὰ » θεωρηθῇ γνήσιος πολλαχοῦ ὑπερασπιστὴς τῶν δογ- » μάτων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Παρατί- » θησιν ἀκριβῶς τὰ ὀνόματα καὶ τὰ χωρία τῶν συγ- » γραφέων· τῶν Ἑλλήνων μάλιστα τὰς ῥήσεις συνυ- » φαίνει μετὰ τῆς ἰδίας ἐκθέσεως καὶ προσαρμόζει αὐ- » τὰς τοιουτοτρόπως εἰς αὐτὴν, ὥστε νομίζεις, ὅτι » εἰσὶν ἴδιαι αὐτοῦ ἐκφράσεις καὶ ἀπὸ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ » καλάμου ἀπορρέουσαι. Ἐντεῦθεν ὁ χαρακτὴρ τοῦ » λόγου αὐτοῦ δὲν εἶναι ὁμοιόμορφος καὶ ὁμαλὸς, » ἀλλὰ, χαίνων κατά τι, ἐνίοτε ἀποβαίνει ἀσυνάρτη- » τος· παραλείπω τοὺς ἐνιαχοῦ ἀπαντωμένους σολοι- » κισμούς. Ἐκ τούτων εὐλόγως συνάγεται, ὅτι τὸ » προκειμενον ἔργον εἶναι προϊὸν ἄμορφον ὁπωσοῦν » πρώτου τινὸς ἐρανισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ συγγραφεὺς » δὲν ἠδυνήθη νὰ καθυποβάλῃ εἰς δευτέραν ἐπεξεργα- » σίαν (Αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες σοφώτεραι (*), » δι' ἧς ἤθελεν ἐκδώσει τὴν ἐπιτομὴν ταύτην πολὺ » τελειοτέραν. Ἦτο δὲ ὁ ἀνὴρ περισπούδαστος καὶ » ἀφῃρέθη ἡμῖν ἀώρως ὑπὸ τοῦ θανάτου, διότι μόλις » ἔφθασε τὸ 53 ἔτος τῆς ἡλικίας. »

« Καὶ τὸ μὲν ἔργον τοῦ Μελετίου τοιοῦτον. Ἀλ- » λ' ἀντιγραφὲν κάκιστα ὑπὸ τοῦ ἀντιγραφέως, ἀν- » δρὸς, ὡς φαίνεται, ἥκιστα σοφοῦ, βρίθει ἁμαρτη- » μάτων, τὰ ὁποῖα οὐ μόνον τὴν ὀρθογραφίαν στρε- » βλοῦσιν, ἀλλὰ πολλάκις παρακινδυνεύουσι τά τε ὀ- » νόματα καὶ τὰς λέξεις καὶ συγχέουσιν ἢ διασπῶσι » τὰς περιόδους καὶ τὰς προτάσεις διὰ τῆς μηδόλως » ἢ κακῶς γενομένης στίξεως· ἐξ οὗ ἡ ἀνάγνωσις » ἀποβαίνει δυςχερὴς καὶ ὀχληρά. Πρόδηλος ὅτι εὐλο- » γος προκύπτει ὑποψία, μήπως, ἐκ τῆς ἀμαθείας ἢ » ἀπροσεξίας τοῦ ἀντιγραφέως, ἦναι ἐσφαλμένοι καὶ οἱ » πλεῖστοι ἀριθμοὶ δι' ὧν ὁ συγγραφεὺς συνειθίζει νὰ » παραθέτῃ τὰ χωρία τῶν ἱερῶν Γραφῶν ἢ τῶν » συγγραφέων, κατὰ βιβλία, κεφάλαια καὶ στίχους· » ὥστε ὁ ἐπιχειρήσων τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ἀπογρά- » φου τούτου ὀφείλει πρότερον νὰ παραβάλῃ ἐπιμε- » λῶς τὰς ἐν αὐτῷ παραθέσεις πρὸς τὰ πρωτότυπα » χωρία καὶ νὰ ἐξελέγξῃ ἅπαντας τοὺς ἀριθμούς· » ὁπόσον δ' ἐργώδες καὶ ὀχληρὸν τὸ τοιοῦτον, ἐννοεῖ- » ται οἴκοθεν. »

« Ὁπωσδήποτ' ἂν ᾖ, θεωρῶ ἐπωφελέστατον καὶ πλεί- » στου ἐπαίνου ἄξιον νὰ δημοσιευθῇ διὰ τοῦ τύπου » ἡ ἐπιτομὴ αὕτη τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, εἴτε » εἰς ἄλλην γλῶσσαν, εἴτε εἰς ἣν ἐγράφη· ἰδίως οἱ » ἡμέτεροι ἕλληνες ἤθελον δεχθῆ μετὰ πλείστης εὐ- » χαριστήσεως τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ ὁποῖον καὶ εἰς » τὸν τυπογράφον ἤθελε περιποιήσει οὐ μικρὰ ὠ- » φέλη . . . . . Πρῶτον ὅμως ἀνάγκη ν' ἀνευρεθῇ » ἕτερον τοῦ βιβλίου ἀπόγραφον, διότι, ἐκ τῆς πα- » ραβολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸ προκείμενον, ἤθελεν ἀποδῆ » ὀλιγώτερος ὁ κόπος τῆς διορθώσεως περὶ τὴν κα- » ρασκευὴν τοῦ τρίτου χειρογράφου, τοῦ πρὸς τύπω- » σιν χρησιμεύσοντος. Εἰ δέ τις ἐπιχειρήσῃ τὴν διόρ- » θωσιν ἐκ μόνου τοῦ ἡμετέρου ἀπογράφου, ἔχοντος » ὡς εἶπον, θέλει ἀναλάβει ἄθλον ἀληθῶς Ἡράκλειον, » περὶ τὴν ἐκκάθαρσιν τῆς κόπρου ταύτης τοῦ Αὐ- » γείου. »

Εἶναι περιττὸν νὰ προσθέσωμεν, ὅτι, ἐπειδὴ τὰ ἔγγραφα τοῦ Εὐγενίου σώζονται ἐν Ῥωσίᾳ, οὐδὲν ὑπάρχει εὐχαρίστερον τοῦ νὰ ζητηθῇ ἀπὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως καὶ νὰ ληφθῇ τὸ περὶ οὗ ὁ

(*) Αἱ ἐν παρενθέσει λέξεις εἶναι καὶ ἐν τῷ κειμένῳ Ἑλληνιστὶ γεγραμμέναι.

λόγος ἀπόγραφον, τὸ ὁποῖον, ὅσῳ κακὸν καὶ ἂν ἦναι, δύναται, ἀντιπαραβαλλόμενον πρὸς τὸ ἐν ἀγίῳ ὄρει ἀνευρεθὲν (Κύριος οἶδε ἂν τοῦτο ἦναι καλήτερον) νὰ χρησιμεύσῃ πολὺ εἰς τὴν μελετωμένην ἔκδοσιν, καθὰ συνεβούλευε καὶ ὁ ἀείμνηστος Εὐγένιος.

* * * *

Ἰδοὺ ἡ ἀπάντησις τοῦ Κ. Εὐθυβούλου.

« Δίχα ἐπιστήμης, εἰκῇ καὶ ἐπανοῦμεν, ἃ ἔτυχεν, ἑκάστοτε, καὶ ψέγομεν ».
— Διονύσιος Ἁλικαρ. (βλ'. Πανδώρας Φυλλ. ΟΓ'. σελ. 14.)

Ἀναγνόντες ἐν τῇ Πανδώρᾳ (Φυλλ. ΟΓ'.) τὴν γενομένην ἐπίκρισιν περὶ τῆς β'. ἐκδόσεως τῆς τοῦ Μελετίου Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, εὐγνωμονοῦμεν τὰ μέγιστα πρὸς τὸν Συγγραφέα ταύτης, τὰ μὲν, ὅτι φαίνεται ὁριμώμενος ἐξ ἀμερολήπτου διαθέσεως· τὰ δὲ, ὅτι παρέχει ἡμῖν ἀφορμὴν, ἵνα ἐξαγαγόντες πλατύτερον εἰς τὸ δημόσιον, καταδείξωμεν, εἰμὴ τὴν ἀξίαν, τοὐλάχιστον τὴν εὐσυνειδήκτον καὶ φιλόπονον ἐργασίαν τῶν ἡμετέρων πόνων. Ἵνα δὲ οἰκονομήσῃ οὗτος καὶ τοὺς φιλίους καὶ τοὺς δυσμενέστερον διακειμένους πρὸς τὸν ἐπικρινόμενον, ἀνέδειξε μᾶλλον ἐπιεικέστερον ἐλαττώματα οὐχ οὕτω σπουδαῖα (ἐν ᾧ ἡμεῖς ὑποπτεύομεν πολλῷ τούτων βαρύτερα καὶ πραγματικώτερα). Ἡ τοιαύτη ἐπιείκεια τοῦ Ἐπικριτοῦ ἐλύπησεν ἡμᾶς μᾶλλον, ὡς μηδὲν φωτίσασα διά τινος αὐστηρᾶς ἀνακαλύψεως σφαλμάτων πραγματικῶν, ἢ ὅσων ὁ εἰκαῖος ψόγος τῶν ἐπαίνου ἀξίων. Οὕτω σύντομα ἡμῖν καὶ γοργὰ τὰ προοίμια· χωρῶμεν ἤδη ἐπὶ τὸ ἔργον.

Αὐξήσαμεν, λέγει, δωρεὰν τὴν ἀκδίαν τῆς ἐπιτραπείσης ἡμῖν ἐργασίας, καὶ ἐπιφέρει εἰς δεῖξιν παράγραφόν τινα (ὅτις δὲν εἶναι βεβαία ὁ πλέον διεφθαρμένος τῆς Α'. ἐκδόσεως, ἀλλ' εἷς τῶν σπανίων ἐκείνων, ὧν ἐρείσθη ὑπωσοῦν ὁ κάλαμος τοῦ παραφραστοῦ), καὶ ἐπισυνάπτει ἀμέσως, ὅτι οὗτος « ἠδύνατο ἴσως νὰ διατηρηθῇ σχεδὸν ἀπαράλλακτος ». Καὶ ἀντιπαραθεὶς καὶ τὴν ἡμετέραν διασκευὴν, προστίθησιν· « Γνωσθήσεται, ὅτι διασκευὴ τοιαύτη παρέσχε πολὺν κόπον εἰς τὸν νέον ἐκδότην· ἀλλ' ἀμφιβάλλομεν ἂν ὁ κόπος ἦτον ἀπαραίτητος ». — Ἀλλὰ τὴν μὲν ἀμφιβολίαν ταύτην ἡμεῖς ἀμέσως διασκεδάζομεν. Ὁ δὲ ταῦτα λέγων ὤφειλε νὰ δισσαφήσῃ τίνα κόπον ἐμβλέπει εἰς τὴν διόρθωσιν τούτου τοῦ παραγράφου. Ἐκοπιάσαμεν ἀληθῶς καὶ περὶ τοῦτον τὸν *ἐκλεκτὸν* παράγραφον· ἀλλὰ μήπως (ὡς περιγράφει ὁ σοφὸς Κοραῆς εἰς τὰ Λυτοσχέδια τοῦ Ἡλιοδώρου), μήπως, περιεστοιχισμένοι ὑπὸ τοῦ Βαρίνου καὶ τοῦ Βλάχου, καὶ τῶν Γραμματικῶν τοῦ Γαζῆ καὶ τοῦ Λασκάρεως, καὶ τῶν λοιπῶν τεχνογραφικῶν ποιημάτων, ἀνεδιφῶμεν εὑρεῖν λεξείδια, καὶ φρασείδια, καὶ σχήματα λόγου σπάνια καὶ τετορνευμένα, ἵνα διὰ τῶν ἐξεζητημένων τούτων γλωττισμάτων τῆς Ἀττικῆς Μούσης καλλύνωμεν ἡμῶν τὴν διασκευὴν; Μήπως τοιαῦτα φανταζόμενος οἰκτείρει τὴν *ἀτυχίαν* τῆς ἐπιμόχθου ἡμῶν ἐργασίας; Ἀλλ' ἡμεῖς περὶ τούτων οὐδὲν ὀπαντῶμεν. Ἡ τίς δυσκολία, ἂν τὸ « Πλέον τῶν ῥηθέντων σχισμάτων τῶν Δονατιστῶν καὶ τῶν Μελετιανῶν » (βλέπε τὴν ἀλεπαλληλίαν τοσούτων γενικῶν μίαν καὶ ὁμοουσίαν τοῦ ὄτους. Ἀποτείνομαι πρὸς τοὺς ἔχοντας αἴσθησιν τοῦ ἐν λόγοις καλοῦ καὶ τοῦ ἑλληνισμοῦ), μεταβάλῃ τις εἰς τὸ ὁμαλώτερον; « πολλῷ πλέον παρὰ τὰ εἰρημένα σχίσματα τῶν Δονατιστῶν καὶ Μελετιανῶν » κτλ. Ἡ τίς κόπος, ἂν τὸ « ἡ αἵρεσις ἤρχισεν ἀπὸ τὸν Ἄρειον », μεταβληθῇ εἰς τὸ ἀκριβέστερον ἐκεῖνο; « Πατὴρ τῆς αἱρέσεως ἐγένετο Ἄρειος », ἢ ἀρχηγός, ἢ ἕτερόν τι.

Ἀλλ' ἴσως δὲν ἐννοεῖ τὰ τοιαῦτα ὁ Ἐπικριτής, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ ἑξῆς. Ὁ Ἄρειος λέγεται « οὐχὶ ἄμοιρος τῆς διαλεκτικῆς *φλυαρίας* ». Ἡμεῖς ἀντικαταστήσαμεν ἀντὶ τῆς *φλυαρίας* τὴν *λέσχην*. Ὁ δὲ λέγει περὶ τούτου. « Ἀμφιβάλλομεν ἂν ἡ διαλεκτικὴ λέσχη ἦναι ἐπίσης κυριολεκτῶς ἐμφαντική, ὅσον ἡ διαλεκτικὴ *φλυαρία* ». Ἀλλ' ἡμεῖς, ἀμφιβάλλοντες πάντοτε ἀντίον περὶ τούτου, ἔχομεν πρόχειρον, νὰ ἀντικαταστήσωμεν ἄλλην, « διαλεκτικῆς *τερθρείας* », τουτέστιν ἐθολεσχίας, μικρολογίας, καὶ τῶν τοιούτων. Ἐὰν δὲν ἀμφιβάλλομεν, διὰ τί λοιπὸν νὰ μὴ σεβασθῶμεν τὴν καλὴν *φλυαρίαν*; Μήπως δὲν εἶναι ἐπίσης ἑλληνική; Τίς δικάσει τὸ βρίθος τῆς ἑκατέρου ἀμφιβολίας; Οἱ πολλοί; Ἀλλὰ τούτοις ἐγὼ δὲν ἐμπιστεύομαι τὸ κριτήριον τῆς τοῦ γνησίου ἑλληνισμοῦ αἰσθήσεως. Ἂν ὅμως, ἀποσπασθεὶς πρὸς ὥραν ἀπὸ τῆς ἐναύλου ἐντυπώσεως, ἴν' ἐμποιεῖ εἰς τὴν ἀκοήν σου ἡ ἐν Ἀθήναις *λέσχη* (ὅτις βέβαια οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν ἀδολεσχίαν ἢ φλυαρίαν), μετενεχθῇς εἰς τὴν ἀρχαιοτέραν δύναμιν τῆς λέξεως, καὶ τῶν ἀπ' αὐτῆς παραγώγων τε καὶ συνθέτων, ἡ ἀμφιβολία σου διαλύεται παρευθύς, ὦ φίλε Ἐπικριτά. Καὶ ἴσως ὠφειλες ὀλίγον νὰ κοπιάσῃς, ἵνα ἐξώρης ἐμπεδόν τι καὶ οὐχὶ κυτάρεσκον καὶ ἰδιόγνωμον ἐν τῷ διαταγμῷ σου τούτῳ· ἢ μήπως αἰωρούμενός τις ἀπὸ τῶν αἰθερίων νεφελῶν τῆς *Ἀμφιβολίας*, ἢ (ἂν σοι κάλλιον ἀρέσκῃ, ὡς ἔμοιγε, ἡ ποιητικωτέρα ἐκείνη καὶ προσφυεστέρα μεταφορὰ), μήπως ἐνιδρυμένος τις αὐθεντικῶς ἐπὶ τῶν *ἀξιωματικῶν θώκων* τῆς Ἐπικρίσεως, πρέπει νὰ ἐπιφέρῃ οὕτω τὴν αὐτοῦ *σπουδαίαν κρίσιν*; Ἐξηγούμεθα.

Ὁ Σωκράτης, ὅπου γίνεται ἡ παραπομπή, λέγει, Ἄρειος δέ τις . . . . . ἀνὴρ οὐκ ἄμοιρος τῆς *διαλεκτικῆς λέσχης* » (Ἐκ. Ἱς. Α'. ε.) Τοῦτο βέβαια ἐντεῦθεν μετέγραψε κατὰ λέξιν καὶ ὁ Μελέτιος. Ἀλλ' ἡμεῖς, ἵνα λύσωμεν τὴν ἡμῶν ἀμφιβολίαν περὶ ταύτης τῆς *φλυαρίας* τοῦ παραφράσματος, ἐκοπιάσαμεν, τὸ ὁμολογοῦμεν. Ἀλλ' ἐκ τοῦ κόπου τούτου ἀνεύρομεν τὴν πρωτότυπον ἀκρίβειαν τῆς ἐκφράσεως, ἣν ἡμεῖς περὶ πλείστου λόγου ποιούμεθα· ἢ πόθεν δῆλον, ὅτι ἂν ἕτερος ἀνεκάλυπτε τοῦτο, δὲν ἤθελεν ἐπιμεμφθῇ ἡμῖν εὐγλωσσίαν καὶ φυγοπονίαν;

Ἕτερον. Ἡ παράφρασις λέγει. « Ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον ἐγχειριζόντα τὴν διοίκησιν τῆς ἱερωσύνης δὲν ὑπέφερε τοῦ φθόνου τὴν *ὑπερβολήν* (γρ. *προσβολήν*) ἀλλὰ ἐζήτει αἰτίας φιλονεικίας καὶ μάχης ». Ἡ φράσις αὕη εἶναι ἴσως κακή· γραμματικῶς ἐξεταζομένη· καλλιτεχνικῶς ὅμως θεωρουμένη, δὲν ἔχει τὴν ἀπαιτουμένην τελειότητα. Αἱ φράσεις, « Ἐγχειρίζομαι τὴν διοίκησιν, ἢ τὴν λειτουργίαν, ἢ τοὺς οἴκους, ἢ τὰ πηδάλια κτλ, ἢ « κηρύσσομαι, ἐνθρονίζομαι, ἐνιδρύομαι τοῖς ἀρχιερατικοῖς θώκοις », κτλ. συνωνυμοῦσι μέν, οὐκ ἰσοδυναμοῦσι δὲ ἀπαλλάκτως, καὶ ἡ ἐκλογὴ ἐξάρτεται ἐκ τῆς διπειρονομένης λεπτότητος καὶ παραλλαγῆς ἐν τῷ λόγῳ. Καὶ ἐν ἡ συνωνυμία δὲν χρησιμεύῃ εἰς τὸν διαφορότροπον χρωματισμὸν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κατ' οὐσίαν ἐννοίας, εἶναι λοιπὸν ἐπώνυμον ἄχθος μνήμης, καὶ ἄχρηστον ῥόπωμα, καὶ ἐλάττωμα γλώσσης (ὅπερ οὐδεὶς τῶν ὀρθοδόξων δογματίσῃ ποτέ). Ἐνταῦθα δὲ πρόκειται νὰ ῥηθῇ ἁπαξ, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ἐγένετο Ἀρχιερεύς, ἀλλ' ὅτι ὑψώθη εἰς χώραν ἐπίφθονον καὶ λαμπρὰν καὶ ἐπίζηλον, ἥτις ἠρέθισε τὸν ὑπερβάλλοντα φθόνον τοῦ Ἀρείου. Ἔδει λοιπὸν νὰ εἴπωμεν· Ἐνεχειρίσθη τοὺς οἴκους, τῆς Ἱερωσύνης· ἢ μᾶλλον, « Ἐκηρύχθη τοῖς Ἀρχιερατικοῖς θώκοις » (ὅπερ ποιητικώτερον μὲν, ἐμφαντικώτερον δέ). Ταλαντευόμενοι μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἐκφράσεων, προετιμήσαμεν τὴν δευτέραν οὐκ ἄνευ λόγου· διότι οὐδέποτε πρότερον λέξεις σχεδιοτεράς καὶ ἀληθεστέρας πρὸς μειρακιώδη ἐπίδειξιν, ἀλλὰ μόνον ἵνα ἐκφράσωμεν πιστότερον καὶ ἐμφαντικώτερον τὸ νοούμενον, ὅπου ἡ χρεία τοῦ λόγου οὕτως ἀπαιτεῖ, κατὰ τὴν ἡμετέραν τοὐλάχιστον κρίσιν. Ἐκουσίως δὲν θυσιάζομεν τὴν ἰδέαν ἡμῶν, ὅταν δυνάμεθα, ὡς νομίζομεν, νὰ ἐκφράσωμεν αὐτὴν προσφυέστερον. Ἡ τετριμμένη λέξις τῆς δημώδους λαλιᾶς, ὡς καὶ ἡ Ὁμηρικὴ, καὶ αὐτὴ ἡ ἅπαξ εἰρημένη, θεωρουσαι ἐπίσης καλαὶ παρ' ἑαυτῆς, ὅταν γίνωνται λειτουργοὶ ἐπιδείξεως τοῦ νοός μου. Καὶ ἂν (εἴς τινας σπανίας περιστάσεις) πράττεται νὰ καινουργήσωμεν λέξιν τινὰ, ἵνα διὰ ταύτης ἐκφράσωμεν κάλλιον τὸ ἐν ἡμῖν διανόημα, καὶ τοῦτο θαρρούντως ἀποτολμῶμεν. Καὶ τοῦτο ἐξηγεῖ τὴν παρὰ πᾶσι πολλάκις *ἀνομαλίαν* τοῦ ὕφους, ἥτις δὲν εἶναι πάντοτε ἀποτέλεσμα τῆς ἀτεχνίας τοῦ γράφοντος, ἀλλὰ παρακολούθημα ἀναγκαῖον αὐτῶν τῶν πραγμάτων, τῆς μακρᾶς καὶ ἐνδελεχοῦς καὶ πολυμόρφου ζωῆς καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἡμετέρου γένους. Ἡ ζῶσα γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων (καὶ *ζῶσα* λέγοντες, δὲν περιοριζόμεθα εἰς τὰς καλύβας καὶ εἰς τὰ μαγειρεῖα, ἀλλ' ἀναβαίνομεν καὶ εἰς τὰ Ἀνακτόρια, καὶ εἰς τὰς βουλὰς, καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τὸν Ἀμβῶνα, καὶ εἰς τὰς ὑψηλὰς συγγραφὰς, καὶ εἰς πανταχοῦ Ἐπιστήμην, καὶ εἰς ὅλην ἡμῶν τὴν *φακρὰν* καὶ ἐκτενῆ Ἱστορίαν, ἐὰν ἀληθῶς δὲν σφετεριζόμεθα τὴν Ἑλληνικὴν εὐγένειαν), ἡ ζῶσα γλῶσσα τῶν ἑλλήνων εἶναι ἀπαύγασμα πολιτισμοῦ ἀδιακόπου· εἶναι πολύφωνον ἀπήχημα ἁρμονίας ἀλλαλοδιαδόχων ἀναπτύξεων τοῦ ἑλληνισμοῦ, νῦν μὲν τὴν ὑπάτην, νῦν δὲ τὴν νήτην, νῦν δὲ ἄλλην τινὰ μεταξὺ φωνοῦντος, ἀλλ' οὐδέποτε σιγήσαντος, οὐδὲ βαρβαρωθέντος μέχρι τοσούτης νεκρώσεως, ἥτις καθιστᾷ καὶ ἡμᾶς ψευδεῖς καὶ νόθους κληρονόμους. Ἡ ζῶσα γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, χρηματίσασα τὸ ὄχημα ἢ τὸ ἐκμαγεῖον τηλικούτου πολιτισμοῦ, ὥρισε καὶ λέξεις καὶ φράσεις, καὶ καθιέρωσε τὰ πάντα αὐθεντίᾳ ἱστορικῇ, καὶ δὲν δυνάμεθα ἡμεῖς οἱ ὑψίγονοι, ἐὰν σωφρονῶμεν, νὰ ἀλλάξωμεν οὐδὲ ἓν ἰῶτα ἐν τοῖς ὑπ' αὐτῶν ὡρισμένοις, καὶ οὐδὲ νὰ προκύψωμεν εἰς μέσον ὡσεὶ Πατέρες νεωμόρφου γλώσσης, καὶ ὡσεὶ θεμελιωταὶ νέων ἰδιωμάτων, ἐὰν μὴ καὶ εἰς τὰς ἀναγκαίας προόδους ἡμῶν συνεχίζωμεν τὴν προγονικὴν ἡμῶν ζωὴν, καὶ πρὸς τὸ πνεῦμα ταύτης κανονιζώμεθα. Μὴ ἀπατώμεθα ἐκ τῶν εὐρωπαϊκῶν παραδειγμάτων, ὡς ἂν εἰ προεκύψαμεν καὶ ἡμεῖς γθιζόν τι καὶ ἀπόρρητον εὐθάριον, ἢ φυλὴ, καὶ ἤδη περιμένοντες τὴν πρώτην μόρφωσιν καὶ διάπλασιν τῆς γλώσσης ἡμῶν, καὶ θεωροῦντες τὴν ἀρχαίαν ὡς νεκρὰν καὶ τεθνηκυῖαν, ὡς *γλῶσσαν τῶν Γραμματικῶν!* Ὁ Γλωσσικὸς ἐκεῖνος καὶ ἄριστος κανὼν, « Μεταχειρίζου ἐκ δύο φέρ' εἰπεῖν συνωνύμων λέξεων *μόνον καὶ πάντοτε* τὴν συνηθεστέραν, καὶ μηδέποτε τὴν ἀηθεστέραν (οἷον Σγγρυφὼ ἀντὶ τοῦ Ἐπιτρέπω, Τάφος ἀντὶ τοῦ Τύμβος, Πηδάλιον ἀντὶ τοῦ Οἴαξ, Θρόνος ἀντὶ τοῦ Θῶκος, μεταμόρφωμα ἀντὶ τοῦ *μεταμόρφωσις*, ῥιψοκινδυνεύω ἀντὶ τοῦ διακινδυνεύω, κτλ.), ἢ ὁ ἄλλος ἐκεῖνος, « Ἀπόφευγε τὰ ἀγκώθη καὶ ἀπηρχαιωμένα ὀνόματα *πάντοτε*, μεταχειρίζου δὲ μόνον τὰ γλίσχρα καὶ ταπεινὰ, καὶ τὰ νεοεύρετα καὶ νεοχάλκευτα », οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει παρ' ἡμῖν, ἐξ ἄλλης θεωρίας καὶ ἐξ ἄλλων ἀρχῶν καὶ ἐξ ἄλλου σωματισθήματος τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ δυνάμεως ὁρμωμένος. Ἡ σαφήνεια βέβαια εἶναι ἡ πρωτίστη τοῦ λόγου ἀρετή· ἀλλ' ἡ σαφήνεια δὲν εἶναι πάντοτε τὸ παρὰ τοῖς πλείστοις εὐκατάληπτον, ἀλλ' ὅ,τι ὡρίσαμεν αὐτὴν φιλοσοφικῶς ἐν τῷ τέλει τῶν Προλεγομένων, καὶ ὑπὸ τοῦτον τὸν ὁρισμὸν ὑπάγεται καὶ τὸ κάλλος αὐτό, τὸ ὁποῖον δὲν κατορθώνει τις οὔτε ἐν τοῖς λόγοις, οὔτε ἐν οὐδεμιᾷ ἑτέρᾳ τέχνῃ, ὅταν δὲν ἐξάγῃ τὴν ἔκφρασιν ἀπὸ τῶν ἐνδομύχων ἐμπνεύσεων τοῦ βαθέος αὐτοῦ ὁρκήματος. Ὀλίγον ἐμέλλε τῷ Φειδίᾳ ἢ τῷ Ῥαφαὴλ, ἂν αἰσθανθῶσιν αὐτῶν τὰ καλλιτεχνήματα ὅτι πλείστοι θεαταί. Καὶ ταῦτα μὲν συντόμως εἰς δήλωσιν τῆς ἀρχῆς, ἥτις διεξάγει παρ' ἡμῖν τὴν χρῆσιν τῶν λέξεων. Ἐλθωμεν ἤδη ἐπὶ τὴν ἐφαρμογήν.

Οἱ *Ἀρχιερατικοὶ θώκοι* ὀνομάζονται παρὰ τῷ Ἐπικριτῇ καὶ κακίζονται ὡς *ποιητικὸν μεταμόρφωμα* τῆς Ἀρχιερατικῆς διοικήσεως. Ἀλλὰ τὸ κακηγορικὸν ἐντεῦθεν δύναται σημαίνειν δύο τινά· διότι ἴσως μὲν ἐννοεῖ τὴν παρὰ μόνοις τοῖς Ποιηταῖς (ὡς εἶπόν τινες φιλολόγοι) χρῆσιν τῆς λέξεως. Ἀδιάφορον τοῦτο δὲ· ἡμᾶς ἐξ ὧν εἴπομεν (καὶ περ ὂν ψευδὲς, ὡς δείξομεν). Τοῦ Ὁμήρου ὁ θησαυρὸς εἶναι πατροπαραδοτικὸν κληροδότημα, οὐκ ἄχρηστον ἀποκείμενον ἐν τοῖς Λεξικοῖς καὶ τοῖς Βιβλίοις (ὡς παρὰ τοῖς ἀλλοφύλοις φιλολόγοις), τοῦ ὁποίου τόσα πολύτιμα κέρματα, ἀκίβδηλα καὶ γνήσια, κυκλοφοροῦσιν εἰς τὰ στόματα καὶ αὐτῶν τῶν Ἀγραμμάτων. Ἀλλ' οἱ πολλοὶ, λέγει, δὲν θέλουσι τὸ ἐννοήσῃ. Ἐνταῦθα ἠδυνάμην νὰ ἀπαντήσω διά τινος πολυτίμ-

μου ἀρχῆς τοῦ σοφοῦ Κορᾶ, ὅστις, καλῶς ἐξασφαλισάμενος ἑκυτόν, ἐπενόησε τὴν *περιγάρευσιν* τῶν λέξεων. Μεταχειρίζου, λέγει, λέξεις ἐνίοτε καὶ ἀηθεστέρας, ἀλλὰ συνδιατάσσων αὐτὰς καὶ συναρμολογῶν οὕτως, ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ μαντεύῃ ὡς ἐκ τῶν παρακειμένων τὴν σημασίαν καὶ τῆς ἀήθους λέξεως. Λέγομεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ὅτι οἱ πολλοὶ (ἂν μὴ λέγῃ τοὺς πάντῃ ἀμαθεῖς) θέλουσι μαντεύσῃ, ὡς ἐμάντευον καὶ τὸν Δημοσθένην, ὡς μαντεύουσι καὶ τὴν σήμερον τοὺς Ἱεροκήρυκας καὶ τοὺς Δικηγόρους, κτλ., καὶ διὰ τῆς οἰκονομίας καὶ συγκαταβάσεως ταύτης ἐν πολλοῖς, ἀνελκομεν κατ' ὀλίγον ἐκείνους μέχρις ἡμῶν, ἀλλὰ δὲν λαμβάνομεν μοναδικὸν κριτήριον ἐν τῇ χρήσει τῶν λέξεων αὐτὴν τὴν κατὰ λῆψιν τῶν πολλῶν. Τοιαύτη ἀρχή, μὴ κανονιζομένη πρὸς τὴν δύναμιν τοῦ νοήματος, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἱκανότητα πάντοτε τῶν πολλῶν, πόσα ἄτοπα καὶ πόσας ἀντιφάσεις περιέχει εἶναι προφανές. Καὶ ταῦτα μὲν, ἂν τὸ *ποιητικὸν* τοῦ Ἐπικριτοῦ σημαίνῃ τὴν ἀχρηστίαν τῆς λέξεως παρὰ τοῖς λογογράφοις (ἐν ᾧ μάλιστα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν γλῶσσαν δὲν εἶναι τόσον ἄχρηστος).

Ἐὰν δὲ τὸ *ποιητικὸν* δηλοῖ, ὡς φαίνεται μᾶλλον, τὸ ὑψηγορικὸν καὶ ἐμφαντικώτερον, ἢ, ὡς ἂν εἶπεν ἡ Ἀθηνᾶ, τὸ ὀγκῶδες, τότε καὶ ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι διὰ τοῦτο μάλιστα προστιμήσαμεν τὸ ὄνομα. Εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ φθονήσαντος Ἀρείου παρίσταται ἡ ἀξία τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πατριαρχείας ὡς ὑψηλόν τι καὶ λαμπρὸν ἀξίωμα, καὶ τοῦτο ἐνομίσαμεν, ὅτι ἐκφράζεται κάλλιον διὰ τῆς *ἐνιδρύσεως ἐπὶ τῶν Ἀρχιερατικῶν θώκων*. Ἐὰν ἐκρίναμεν κακῶς, τὴν μὲν ἐφαρμογὴν ταύτην (ὅταν λόγος ἀποχρῶν ἐξελέγξῃ), προθύμως ἐκσυρίττομεν, τὴν ἀρχὴν ὅμως οὐδαμῶς διὰ τοῦτο παρκιτούμεθα. Ἀλλ' ἡ παραπομπή, ἣν ἐκ περισσείας ἡμεῖς ἐσημειώσαμεν, δικαιοῖ καὶ τὴν ἐφαρμογὴν καὶ τὰ ἄνω προειρημένα. Ὁ Θεοδώρητος λέγει ἐν τῇ Αἱρετικῇ Κακομυθίᾳ περὶ τοῦ Ἀρείου ὅτι « τὸν μέγαν Ἀλέξανδρον τοῖς *Ἀρχιερατικοῖς ἐνιδρυθέντα θώκοις* ἰδὼν, τοῦ φθόνου τὸ κέντρον ἐδέξατο, καὶ τῆς πρὸς αὐτὸν ἀψιμαχίας ἐπιζητῶν ἀφορμὰς » κτλ. (Α'. ά). Ὁ δ' αὐτὸς Θεοδώρητος ἀλλαχοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ λέγει ταῦτα· « Ἰδὼν τὸν Ἀλέξανδρον τῆς ἱερωσύνης ἐγχειρισθέντα τοὺς οἴκους, οὐκ ἤνεγκε τοῦ φθόνου τὴν *προσβολὴν*, ἀλλ' ὑπὸ τούτου *κυττόμενος*, ἀφορμὰς ἔριδος ἐπεζήτει καὶ μάχης » (Ἐκ. Ἱστ. Α'. β'). Καὶ φαίνεται ὅτι ὁ ἀοίδιμος Μελέτιος μᾶλλον ταύτην τὴν φράσιν ἀπέσεξεν, ἢ τὴν πρώτην· ἀλλ' ἀμφότεραι εἰσὶ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, τοῦ Θεοδωρήτου, ἔκγονα τῆς αὐτῆς διανοίας, καὶ περιστάσεως τῆς αὐτῆς ἰδέας καὶ ὑποθέσεως. Προετιμήσαμεν δὲ τὴν πρώτην διά τε ἄλλα, καὶ διότι ἡ φράσις ἡ ἐξῆς, τοῦ *φθόνου τὸ κέντρον*, οὖσα σοφιστέρα καὶ ἀκριβεστέρα τῆς, « τοῦ *φθόνου τὴν ὑπερβολὴν* » (ἔνθα πρόσκειται χωριστὰ ἐφεξῆς καὶ ἡ τῆς *νίκης* ἰδέα), περιεῖχε καὶ τὴν περὶ ἧς ἡ διαφιλονεικία περίφρασιν. Βεβαίως δὲ, ἐὰν ἐφανταζόμεθα ὅτι ἐμέλλομεν ὑπέχειν λόγον περὶ τούτων, ἠθέλομεν ἀρκεσθῆ ἀντεχόμενοι μᾶλλον τῶν *οἰάκων* (ὅπερ καὶ τοῦτό ἐστι ποιητικὸς μεταμφιασμὸς τῆς διοικήσεως), ἢ ἐνιζάνοντες τοῖς *θώκοις*.

Ἕτερον. Ἡ παράφρασις λέγει ἐν τῷ αὐτῷ παραγράφῳ· « Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀλέξανδρός ποτε, παρόντων καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτῷ πρεσβυτέρων καὶ λοιπὸν κληρικῶν, φιλοτιμότερον περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, *ἐν τριάδι καὶ μονάδι* « (Ἄκουε φράσιν κομψοτάτην, ἥτις ἔπρεπε νὰ μένῃ ἀνέπαφος) » εἶναι, φιλοσοφῶν ἐθεολόγει, ὁ Ἄρειος νομίσας τὸν ἐπίσκοπον, ὡς τὸ τοῦ Σαβελλίου δόγμα *ἑρμηνεύοντα* « (Καὶ ἂν ἁπλῶς *ἡρμήνευε* καὶ ἀνέπτυσσε τὸ δόγμα, τί κακὸν ἐντεῦθεν; ἀλλ' ἐλέγξει εὐθὺς ὁ λόγος καὶ ταύτην τὴν χυδαίαν ἀκυρολεξίαν), » ἀπὸ φιλονεικίαν εἰς τὸ ἐναντίον τῆς δόξης τοῦ Λίβυος *ἐναντιούμενος* ἀπέκλινεν » (ὡραία φράσις! Δύνασθε νὰ μαντεύσητε, πόθεν προέκυψε τὸ *ἐναντιούμενος* ἐνταῦθα; ἐκ τοῦ, *κατὰ διάμετρον*!) » καὶ συντόμως « (καὶ τοῦτο κακῶς!) » ἀπαντήσας εἰς τὰ λαληθέντα ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον » κτλ. — Ὅλον τοῦτο τὸ χωρίον κατὰ λέξιν, χωρὶς νὰ σημειωθῇ εἰδικώτερον, ἐστὶν εἰλημμένον ἐκ τοῦ Σωκράτους, λέγοντος· « Καὶ ποτε παρόντων τῶν ὑπ' αὐτὸν πρεσβυτέρων, καὶ τῶν λοιπῶν Κληρικῶν, φιλοτιμότερον περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, *ἐν Τριάδι Μονάδα* εἶναι φιλοσοφῶν ἐθεολόγει. Ἄρειος δέ, . . . οἰόμενος τὸ Σαβελλίου τοῦ Λίβυος *δόγμα εἰσηγεῖσθαι* » (εἰσάγειν, διδάσκειν, κτλ.) « τὸν ἐπίσκοπον, ἐκ φιλονεικίας *κατὰ διάμετρον* εἰς τὸ ἐναντίον τῆς τοῦ Λίβυος δόξης ἀπέκλινε, καὶ ὡς ἐδόκει *γοργῶς* » (σπερχνῶς, παρακεκινημένως, παραβόλως ἐν μανίᾳ ταχύτητι) « ὑπαντήσας πρὸς τὰ » κτλ. (Ἐκ. ἱστ. Α', ἑ). Σχεδὸν κατὰ λέξιν ἀντεγράψαμεν ταῦτα καὶ ἡμεῖς ἐκ τοῦ Σωκράτους, μὴ ἀρκεσθέντες εἰς τὴν ἀηδίαν τῶν παρακόπων φρασεϊδίων τῆς ἀπιροκάλου Μεταγράσεως. Καὶ σημειώσατε· ὁ παράγραφος *οὗτος εἶναι εἷς τῶν καλλίστων!* ἂς εἴπῃ ἤδη ἐν συνειδήσει ὁ ἐπικριτὴς, ἂν δωρεὰν ἐπηυξήσαμεν τὴν ἀηδίαν τῆς ἐπιμόχθου ἀναζητήσεως τῶν γνησίων ἐκφράσεων!

Ὅσον δὲ περὶ τοῦ διά τί δὲν διεστείλαμεν τὰς τοῦ Βενδότου σημειώσεις, ἕκαστος ἐννοεῖ, ὅτι δὲν εἴχομεν σκοπὸν νὰ ἀγετερισθῶμεν τὴν δόξαν τοῦ ἀνδρός. Προδηλώσαμεν τὰ ἱκανὰ ἐν τοῖς Προλεγομένοις. Ἄλλως ἐμέλλομεν πολυλογεῖν, περικόπτειν καὶ ἀπολογεῖσθαι, καὶ τὰ τοιαῦτα· ἀλλ' ἡμεῖς ἐρεισθέντες καὶ τοῦ Ἀναγνώστου καὶ τοῦ ἐκδότου, καὶ μόνον ὅπου πᾶσα ἀνάγκη, ἐμνήσθημεν καὶ τοῦ Βενδότου. Ἀνάγνωσμα ὠφέλιμον ἠθελήσαμεν παρασχεῖν, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ πάσας τὰς σημαντικὰς διορθώσεις, περὶ ἃς ἐμοχθήσαμεν φιλολογοῦντες, ὑπεσημειώσαμεν, θυσιάσαντες τὴν ἐντεῦθεν φιλοτιμίαν, ὡς μὴ οὕτως ἐπτοημένοι περὶ τοὺς κώδωνας· ὡς δὲ πρὸς τοὺς κριτικωτέρους τῶν ἀναγνωστῶν ἡ διάκρισις τῶν ὑποσημειωτῶν δὲν εἶναι τόσον δύσκολος. Ὁ δὲ Μελέτιος οὐδεμίαν ὑποσημείωσιν ἔχει. Μεταβῶμεν εἰς ἄλλην παρατήρησιν.

Ὁ ἀοίδιμος Μελέτιος λέγει, ὅτι ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἔπραξε καὶ δύο πράξεις ἐκκλησιαστικὰς ἀναφερομένας πρὸς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκοπὴν (ἐκδ. Α', σελ. 316. ἐκδ. Β', σελ. 296). — ά. Προήγαγε τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Βυζαντίου εἰς Μητρόπολιν, ἐπισκοπὴν πρότερον οὖσαν ὑποτελῆ τῷ Ἡρακλείας. β'.) Τὴν Μητρόπολιν ταύτην ἀνέδειξε ἰσοβάθμιον τῷ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνῳ, διὰ τὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἤδη εἶναι τὴν βασιλεύουσαν Ῥώμην. Ἀλλ' ὁ Μελέτιος ταῦτα λέγων, ἐπ' οὐδεμιᾶς μαρτυρίας ἐπιδεμελιοῖ· πόθεν δῆλον ὅτι ἐκ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ἐπισήμως καὶ οἷον διὰ θεσπίσματος βασιλικοῦ ἐγένοντο αἱ δύο αὗται πράξεις περὶ τῆς τοῦ Βυζαντίου ἐπισκοπῆς; Τὸ ἱστόρημά ἐστι σημαντικώτατον, οὐχ' ὡς δῆθεν ἐπιβεβαιοῦν τὴν ἀξίωσιν ἐκείνην, ὅτι ἡ κοσμικὴ ἐξουσία ἄγει καὶ φέρει τὴν Ἐκκλησίαν. καὶ ἐπιβάλλει αὐτῇ τὰ δοκοῦντα αὐτοδικαίως. Τοιοῦτο φρόνημα οὐ μόνον καθ' ἑαυτό ἐστι σφαλερὸν, ἀλλὰ καὶ πόρρω ἀπέχει τοὐλάχιστον τῆς τοῦ Ἱεροῦ Μελετίου διανοίας. Αἱ πράξεις αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ ὀνομάζονται μὲν πολλάκις ἀπὸ τοῦ ὑπερτάτου τῆς πολιτείας Κυριάρχου, ἄλλως τε καὶ ὅταν αὐτὸς ταύτας ἐκζητῇ καὶ διενεργῇ, περαίνονται ὅμως αὐτοδικαίως ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ὅσῳ τὰ πράγματα χωροῦσι τὴν κατὰ φύσιν καὶ νόμιμον πορείαν. Ἀναφέρονται δὲ εἰς αὐτὸν, διότι παυδήμους ἐπικυροῦνται καὶ ἀναγνωρίζονται ἐφ' ὅλην τὴν ἐπικράτειαν ἐκ τῆς τούτου βασιλικῆς κελεύσεως. Ταῦτα ἡμεῖς ἐν ὀλίγοις ὑπεσημειώσαμεν, δεικνύοντες πῶς δεῖ ἐννοεῖν τὸν Μελέτιον, καὶ πάντα ἄλλον, ὅστις, ἐκφραζόμενος οὕτως, οὐδόλως φρονεῖ καὶ ἀνακηρύττει ἀντίνομον ἀξίωμα. Ὁ Ἐπικριτὴς εὑρίσκει ἀντίφασιν μεταξὺ τοῦ Κειμένου καὶ τῆς Ὑποσημειώσεως. Οὐδὲν τοιοῦτον ἡμεῖς νομίζομεν· ἡ συμφωνία ἢ διαφωνία ὑπάρχει μεταξὺ τῆς Ὑποσημειώσεως καὶ τῆς ἑκατέρας ἐκδοχῆς τοῦ Κειμένου. Ἀλλ' ὁ Μελέτιος, ὅτε συνέγραφε ταῦτα, ὡς πρὸς τὸ σημερινὸν τοῦτο ζήτημα, οὐδετέραν ἴσως τῶν ἐννοιῶν εἶχε κατὰ νοῦν. Καὶ ἂν ἠρωτᾶτο τί ἐφρόνει περὶ τοῦ κράτους τῆς Ἐκκλησίας, ἡμεῖς δὲν ἀμφιβάλλομεν ὅτι ἤθελε μεταχειρισθῇ τὴν γλῶσσαν τῆς Ὑποσημειώσεως καὶ οὐχὶ τοῦ Ἀντιτόμου· ὥστε καὶ ἡμῖν λίαν ἐπίσης *περίεργον* (ἐπὶ τῆς κυρίας σημασίας, καὶ οὐχὶ τῆς ξένης τῆς τοῦ curieux) ἐφάνη τὸ πόρισμα ἐκεῖνο τοῦ Ἐπικριτοῦ. « Βιβλίον, λέγει, ὑπὸ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐκδιδόμενον λέγει περὶ τούτου (ὅτι δηλαδὴ τὸ Αὐτοκρατορικὸν θέσπισμα ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ αὐτοδικαίως ἀνακηρύττει τὰς ἐπισκοπὰς Μητροπόλεις, κτλ) πλειότερα καὶ αὐτοῦ τοῦ *Ὑποδικοῦ Τόμου ἢ περὶ ἀληθείας* ». Ἀρά γε θέλει μᾶς συγχωρήσει ὁ φίλος Ἐπικριτὴς νὰ μεταχειρισθῶμεν τὴν φράσιν του; « Λυπούμεθα ἀκούοντες τὸν Μελέτιον ἐλεγχόμενον ὡς μὴ ἀποχρώντως ὀρθόδοξον ». — Ἀλλ' ὅμως οὔτε τὸ βιβλίον λέγει τοῦτο, καὶ ἂν ὑπενόει καθ' ὑπόθεσιν, πάρεστιν ἡ Ὑποσημείωσις τότε θεραπεύουσα τὸ παράπτωμα τοῦ τολμῶντος καὶ τι χεῖρον λέγειν τοῦ Ἀντιτόμου, διατρανοῦσα τοῖς ἁπλουστέροις τὸ πνεῦμα καὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι περιττὴν ἐνταῦθα νὰ παραστήσωμεν περὶ τούτου τρανὰς μαρτυρίας ἐκ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας· περιορίζομενοι ὅμως εἰς αὐτὸ τὸ προκείμενον παράδειγμα, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ἐπιστήσωμεν τὴν διάνοιαν ἡμῶν εἰς δύο φαινόμενα ἀξιοσημείωτα.

Ὁ θρόνος τοῦ Βυζαντίου ἦν ὑποτελὴς τῷ Ἡρακλείας. Ἡ πολιτικὴ κατάστασις ἀπῄτει τὴν ἀνύψωσιν τοῦ θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ δόξῃ τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας· ἀνυψοῦται ὁ θρόνος (παρατρέχομεν τὸ διαφιλονεικούμενον πῶς)· ἀλλ' εἰς δεῖγμα τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ ὑποτελείας (ἥν διώρισεν οὐδεὶς Αὐτοκράτωρ χριστιανὸς, ἀλλ' αὐτὴ βεβαίως ἡ Ἐκκλησία) διορίζεται τί; ἵνα ὁ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονῆται ὑπὸ τοῦ Ἡρακλείας. Μόνος ἔμελε καὶ περὶ τούτου ὡς κοσμικῷ Ἄρχοντι τῷ Μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ; οὐδαμῶς· ἀλλ' ἔμελεν ὅμως τῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ὁ ὁρισμὸς οὗτος ἐπεῖχε τόπον Ἐκκλησιαστικοῦ Κανόνος· ὥστε χειροτονηθεὶς μετὰ ταῦτα Κωνσταντινουπόλεως ὁ Πολύευκτος, ἀνὴρ σεβάσμιος, ὑπὸ Νικηφόρου τοῦ Καισαρείας, ἐθεωρεῖτο ὡς ἔχων χειροτονίαν *ἀκανόνιστον* (βλ. Ἐκ. Ἱστ. Μελετ. Τόμ. Β'. σελ. 352, Ἐκδ. Α'.) Ταῦτα ἱστοροῦσιν ὅ,τε Ζωναρᾶς καὶ ὁ Κεδρηνός. Δεύτερον, ὁ Κωνσταντινουπόλεως γίνεται Νέας Ῥώμης, καὶ ἔμελλεν οὕτως ὑπερτερεῖν πολιτικῶς κατὰ πάντα καὶ αὐτοῦ τοῦ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἐπισκόπου, ὡς ἡ νέα Βασιλὶς τῆς ἀρχαίας Βασιλίδος· τοῦτο ἴσως ἤθελεν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὅστις ὅλην τὴν Ῥώμην μετήνεγκε καὶ μετεκένωσεν εἰς τὸ προσφιλὲς αὐτοῦ Βυζάντιον, τὴν ἐπώνυμον αὐτοῦ Μεγαλόπολιν. Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, συμμορφωθεῖσα ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς νέας πολιτικῆς καταστάσεως, ὅσαι μὴ ταύτην ἔβλαπτον, μᾶλλον δὲ καὶ ὠφέλουν, ἐσεβάσθη ὅμως καὶ τὰ ἑαυτῆς ἀρχαῖα ἔθιμα, καὶ διορίζεται ὁ Πρεσβύτερος Ῥώμης Ἐπίσκοπος· εἶναι πρῶτος, ἀλλὰ *πρῶτος ἐν ἴσοις*. Πλὴν ταύτης τῆς τιμητικῆς πρωτεύσεως (ἥτις καὶ αὕτη ἀπομιμνήσκει τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀρχαίαν γεραρότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τουτέστι τῶν ἐν Ῥώμῃ κατοικούντων μᾶλλον χριστιανῶν Ἑλλήνων, καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων Ἀρχιερέων πνευματικῶς διεξαγομένων), πάντα τὰ πραγματικὰ προνόμια ἐξ ἴσου ἐδόθησαν εἰς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ, ἵνα κάλλιον παραστήσω τὸ πνεῦμα τοῦ μεγάλου τούτου φαινομένου, τί βλέπομεν; ὁ ἄκρος Ἀρχιερεὺς τοῦ χριστιανίζοντος μάλιστα ἑλληνισμοῦ ἐγκαθιδρύεται, ὅπου καὶ ἡ ἕδρα τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ τιμᾶται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐντεῦθεν καταβαλλομένην μείζονα σπουδὴν καὶ μέριμναν ὑπὲρ αὐτῆς. Μετατίθεται ἡ Αὐτοκρατορία· παρακολουθεῖ πραγματικῶς καὶ ἡ Βασιλὶς Μητρόπολις τῆς Ἐκκλησίας· ἐκεῖ δὲ μένει τὸ ἱερὸν ὑπόμνημα ἑαυτῆς, τὸ σεβαστὸν ἴχνος τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς, τιμώμενον διὰ τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς καρτερίαν, καὶ γνησιότητα, καὶ ἐν ὅσῳ ἐφεξῆς φυλάττει σῶον καὶ ἀκίβδηλον, οἷαν παρέλαβεν ἐξ Ἑλλάδος τὴν παράδοσιν, ἐπ' αὐτῷ τούτῳ ἀποικισθεῖσα, ἵνα καθαρίσῃ τὸν ῥωμαϊσμὸν, τὸν Ἀσωτον

τοῦτο καὶ ἐκδεδιηγημένον υἱὸν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ὁ Ἕλλην ὀρθόδοξος σέβεται προθύμως τὸν Ῥώμης διότι βλέπει ἐν αὐτῷ τὴν ἐξαίσιον ἐργασίαν, ἣν εἰργάσαντο, ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Βασιλίδι τῶν πόλεων, οἱ πατέρες αὐτοῦ, οἱ πρῶτοι μάρτυρες καὶ κήρυκες τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ δὲν ἀρνεῖται τὸ λαμπρὸν κατόρθωμα τῆς προγενεστέρας αὐτῷ θλίψεως καὶ ὑπομονῆς· διὰ τοῦτο φιλοτιμεῖται ἡ Ἐκκλησία περὶ τὴν διατήρησιν τῶν προσβίων τῆς Ῥώμης, ἐν ὅσῳ διατελεῖ αὕτη πιστὴ διάδοχος καὶ φρουρὸς τῆς παραδόσεως. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὴν ὑπονοουμένην ὑποτεταγμένην σημασίαν ἐν τῷ κειμένῳ.

Ἕτερον δὲ ὅμως ἄξιον προσοχῆς (πρὸς ὃ μᾶλλον ἀπευθύνετο ἡ τοῦ Μελετίου διάλεξις) ἐστίν, ὅτι τὰ προσβεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν ἐπ' αὐτῆς τῆς Α'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἀλλ' ὅμως τοῦτο (ὅπερ οὐκ ἀνέφερον ὁ Ἀντίοχος ἐκ Μελετίου) ὑπονοεῖται μὲν διὰ τὸ προλαβὸν πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ ὅρους ἐπιστηριζόμενον, ἵνα χρησιμεύσῃ καὶ ἐναντίον τούτου τοῦ πνεύματος; πόθεν ἔχει τοῦτο λαβὼν ὁ Μελέτιος; Ἤρεσε; ὑποκριθέντες; εἰλικρινῶς; τὴν γνωστὴν ἀρχὴν τῆς ἐπαίνου ταύτης ἀναγορεύσω; (προσθέτοντες οὐχ ἁπλῶς καὶ τὸ, *μιλάντα ῥητῶς*), γενομένην ἐπὶ τῆς Β'. Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐπιθυμοῦμεν νὰ διατρανωθῶσι καὶ βεβαιωθῶσι κάλλιον τὰ τοῦ Μελετίου, καὶ τότε κερδαίνομεν ἐπιχείρημά τι πλέον κατὰ τῆς Πρεσβυτέρας Ῥώμης, μᾶλλον συμφωνοῦντα ὑπὸ τοῦ Ἀντιόχου.

Ἐρχῆς παρακαλούμεθα νὰ ἀκούσωμεν τὴν ἑξῆς παρατήρησιν. Ἡ Μετάφρασις εἶχεν· «Ἡ τῶν Ῥωμαίων, ἤτοι *Ἑλλήνων αὐτοκρατορία*». Ἡ Διασκευὴ ἀντὶ τούτου εἶχεν· «Ἡ τῶν *Γραικορωμαίων αὐτοκρατορία*». Ἐρωτῶμεν ἐν ἔτει ἀνάγκῃ *ἀφεστῶτες* νὰ μεταβάλωμεν τὴν φράσιν. Ἀποκρινόμεθα λοιπόν. ὅτι ἀνάγκαν ἄρα ἔστω δὲν ἐφαντάσθημεν· ἐρώτημα ὅμως ἡμῖν οὐχ οὕτως εὐσύβουλον τὸ νὰ ἐπεξηγῶνται οἱ *Ῥωμαῖοι* διὰ τῶν Ἑλλήνων. Δὲν εἶναι ἀφιβόλως, ὅτι ἡ ἐπεξήγησις αὕτη ἠθέλησε νὰ διαστείλῃ τοὺς νέους *Ῥωμαίους*, οὕτινες ἦσαν μᾶλλον Ἕλληνες. Ἀλλὰ τούτους τοὺς Ῥωμαίους οἱ μὲν ὀνομάζουσιν *Ἑλληνορωμαίους*· οἱ δὲ πλείστοι, *Γραικορωμαίους*. Καὶ ὡς μὲν πρὸς τὸ πρᾶγμα ἡμεῖς δὲν αἰσχυνόμεθα εἰς τὸν νέον ἑλληνισμὸν, ὅστις ἐπανήγετο διὰ τῆς χριστιανικῆς πολιτείας εἰς τὸν πατέρα αὐτοῦ Ἑλληνισμὸν, εἰς τὴν γενεσίαν αὐτοῦ φιλτάτην πατρίδα, ἣν νοσταλγῶν ἐπεζήτησεν ἅμα συλλαβὼν τὸ ἀκαταφῆς συνείδημα τῆς αὐτοῦ γνησιότητος, ὅθεν ἀπομακρυνθεὶς εἶχεν ἐξαρτισθῆ, καὶ ὅπου πάλιν ἔλαβε νέαν ζωὴν καὶ λαμπρότητα, συντελέσας εἰς τὸν ὁρισμὸν τῆς ἀνθρωπότητος, ἐξαιρετοῦς κατ' ἀλίγον καὶ ἐκ διωκτοῦ τῆς ἀληθείας γενόμενος προστάτης μὲν αὐτῆς, πολέμιος δὲ τῆς πλάνης. Τοῦτον τὸν νέον Ῥωμαῖσμὸν (ὃν φέρομεν εἰδότες οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων) ἐσεβάσθη καὶ ἡ Ἐκκλησία καὶ περιεθάλψε, καταγνίσασα μᾶλλον, ἀλλ' οὐχ ὑποσκάψασα τοῦτον (ἄπαγε), μηδὲ *παραδοῦσα ἐπιθανάτιον εἰς τὴν βαρβαρότητα*, ὡς εἰπέ τις ἔναγχος ἀποτολμώτερον, καλλίστος ἄλλως καὶ θαυμασιώτατος ὑμνῳδὸς τῆς ὀρθοδόξου φιλογενείας. Καὶ ταῦτα μὲν ὡς πρὸς τὸ πραγματικὸν ἐν συντόμῳ· ὡς δὲ πρὸς τὸ λεκτικὸν μέρος; ἡ λέξις *Γραικορωμαῖοι* ἐμφαίνει ἄλλο τι; ἢ δὲν εἶναι προσφυέστερον διὰ μιᾶς λέξεως, καὶ ταύτης πολὺ πολλοῦ εἰθισμένης, νὰ ἐκφράζωμεν τὴν αὐτὴν ἰδέαν, ἢ διὰ δύο κατ' ἐπεξήγησιν; Τί προτιμότερον, *Δέκαον Ῥωμαϊκὸν ἤτοι Ἑλληνικὸν*, ἢ ἁπλῶς *Γραικορωμαϊκόν*; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον δὲν βλέπομεν τὴν ἀρετικὴν ἀνάγκην νὰ θυσιάσωμεν τὴν ὁμαλωτέραν ἔκφρασιν· ἀλλ' ἐὰν ἐνυπολογισθῇ λόγος τις οὐσιώδης, δειξάτω ἡμῖν σαφέστερον ὁ Ἐπιστρεπτικὸς, καὶ τότε καὶ Ἑκατόμβην ὅλην προθύμως θυσιάζομεν, ἐνῷ μάλιστα ὑπάρχουσι καὶ ἄνδρες φρενῶν οὐκ ἐπιπολαίων, οἵτινες ἐπεθύμουν διὰ μεγάλην οἰκονομίαν νὰ τιμηθῇ τὸ ὄνομα τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀποστυγοῦσιν, διότι βλέπουσιν τοῦτο μελάνταπον εἰς τὰς σελίδας τῆς Λυτικῆς Ἐπικρίσεως· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα ὁ καιρὸς διατάξει.

Ἐπαλείψαμεν· ἀ! ὄχι· λείπεται ἔτι τὸ δεινότερον! πρέπει νὰ ἀπολογηθῶμεν. Θεωρούμεθα ἐλέγχοντες ἢ συκοφαντοῦντες τὸν Μελέτιον ἐπὶ ἀνορθοδοξίᾳ! Ἡμεῖς, τὸν Μελέτιον, τὸ σέμνωμα τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν γενεᾶς; Μὴ γένοιτο! Εἴθε εἶχον πάντες οἱ σύγχρονοι σοφοὶ τῆς πατρίδος τὴν πίστιν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ Μελετίου. Ἀλλ' ὅμως καὶ Πατέρες ἄγνοι ἐν τινι μικρὸν ἢ μέγα ἐσφάλησαν, καὶ τινες τούτων αὐτοὶ ἐκ τοῦ ἐπηγόρθωσαν, ἀποκρύψαντες τὰς ἰδίας ἐλλείψεις τῆς ἀνθρωπίνου φύσεως. «Τὰ ἔργα τῆς ἀνθρωπίνης δικαιοσύνης, καθὼς καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα, συνήθως οὔτε ἀπολύτως καλὰ, οὔτε κακὰ ἀπολύτως εἶναι, ἀλλ' ἔχουσι μεμιγμένα τὰ προτερήματα μετὰ τῶν ἐλαττωμάτων... Ποῖον δὲ ἀνθρώπινον ἔργον εἶναι ἄφοβον ἐλαττωμάτων; ὁ Τοῦτα κάλλιστα ἀποφαίνεται αὐτὸς ἡμῖν ὁ Ἐπιστρεπτικός. Καὶ πῶς λοιπὸν, ἐὰν θεωρήσωμέν τι ὡς μὴ οὕτω καλῶς εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Μελετίου, πῶς διὰ τοῦτο λυπούμεν τοὺς ἀπαθεῖς ἡμῶν ἀναγνώστας; Ὁ ἀείμνηστος Συγγραφεὺς, ἔφθασε μᾶλλον εἰς τὴν γνώμην, ὅτι τὰ συγγράμματα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου εἰσὶ νόθα (ὡς ὑπέλαβε καὶ ὁ σοφὸς Εὐγένιος), παρακέπται εἰς μάρτυρας ἀπαραδέκτους τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ· ὡς πρὸς τοῦτο δὲν εἶναι ἡ παρκοπὴ παρ' ἡμῖν ἀξιόχρεως. Ἐὰν δὲ ἁπλῶς παρέπεμπε, μαθεῖν αὐτὸ; γνώμην ὑποδείξας, εἰς τὴν παρ' ἄλλοις γνωρίμην *κρατεῖν ἔρωτα*, τότε ἦν ἀδιάφορον τὸ πρᾶγμα. Τοῦτο δὲ τὸ δίδαγμα τοῦ Μελετίου ἀποδεικνύει εὐχρίνως καὶ ὁ σοφὸς Οἰκονόμος ὁ ἐξ Οἰκονόμων, ὅστις βέβαια πολὺ ἀπέχει τοῦ παραστῆσαι Μελέτιον ὡς *μὴ ὀρθόδοξον*. Ἐκ τούτων λοιπὸν ἄρα, ὅτι ἀποδίδεται εἰς ἡμᾶς διάθεσις ἀλλοτρία πάντων τῶν ἡμῶν φρονημάτων τε καὶ λόγων.

Ἀλλ' ὅμως, ἀφ' οὗ ἄπαξ ὑπεστέθη περὶ ἡμῶν ἡ τοιαύτη ἀγνώμων καὶ φιλοκατήγορος διάθεσις, ἐδεικνύθη καὶ εἰς τοσοῦτον, ὥστε οὐδ' αὐτὸς ὁ ἀνεξίκακος τοῦ Θεοῦ ἠδυνήθη νὰ μᾶς ὑποφέρῃ, ἀλλ' εὐθὺς κατὰ τοὺς αἰδίους νόμους τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, παρεχώρησε νὰ *κατακρημνισθῶμεν εἰς τὰ κατα-*

γθόνια! Τί ὀργὴ τοῦ Θεοῦ! καὶ πόθεν κατεκρημνίσθημεν; *ἀπὸ τοῦ ἑβδόμου οὐρανοῦ* (ὡς ἄλλοι δηλονότι *Ἐωσφόρω*, θέλοντες στῆσαι τὸν *θρόνον* ἡμῶν ὑπεράνω τοῦ Μελετίου!). Δὲν σᾶς ἀρέσκει, ἀναγνῶσται, ἡ ποιητικὴ αὕτη φαντασία; Ἀλλ' ἡ ἐπίκρισις ἦν εἰς τὸ τέλος, καὶ ἔπρεπε νὰ καταστρέψῃ, ἀφείσα ζωηροτέραν τινὰ καὶ πληκτικωτέραν ἐντύπωσιν! Ἰδοὺ ὅλον τὸ μυστήριον τῆς ῥητορικῆς τέχνης, δι' ἧς καὶ τὰ μάκριστα δυνάμεθα μέγιστα ποιεῖν, ὅπου δέοι. Διὰ ταύτην λοιπὸν τὴν ἑωσφορικὴν καὶ θεοστυγῆ ἡμῶν ὑπερηφάνειαν (« ἐπειδὴ ἐν κακὸν δὲν ἐπέρχεται ποτὲ μόνον »), περιεπέσομεν εἰς τί; εἰς ἕνα *σολοικισμόν*!! (δηλονότι, ἴσως, *βαρβαρισμόν*)· καὶ τίς οὗτος ὁ σολοικισμός; εἴπομεν εἰς τὸ *πρόσωπον τοιαύτου πλήθους προφητῶν*, δέον εἰπεῖν, ἴσως (διότι δὲν ἐξηγεῖται ὁρισμένως περὶ τούτου ὁ Ἐπιστρεπτικὸς), *παρὰ τοιούτους προφήτας* (ὅπερ ὁμολογουμένως καὶ ἀκριβέστερον καὶ ἀττικώτερον). Ἀλλὰ μ' ὅλην ὅτι ἠδυνάμεθα καὶ περὶ τούτου εἰπεῖν, ὅτι εὑρίσκεται τὸ *πρόσωπον παρὰ* τῷ ἀναλυτικωτέρῳ (ἢ ὡς ἄλλοι λέγουσι, *παρακμάζοντι*) ἑλληνισμῷ ἐπὶ τοιούτων περιφράσεων, οἷον ἐκ *προσώπου τοῦ θείου*, ἀντὶ τοῦ *ἐκ τοῦ θείου*· ὁ Τριβώνιος ἔπραττεν ὑπὲρ τοῦ *προσώπου* τοῦ Εὐτυχοῦς (Πρακτ. τῶν Α'. Συν.), ἀντὶ τοῦ *ὑπὲρ τοῦ Εὐτυχοῦς*, παραλείποντες καὶ τὸ σύνθετον *Δυτεπρόσωπος* κτλ. (ὅπερ εἰδότες ἐγράψαμεν τὴν τοιαύτην φράσιν), μ' ὅλα ταῦτα ὁμολογοῦμεν ὅτι *ἡμάρτομεν*· δὲν θέλομεν νὰ δικαιολογήσωμεν τὴν ὀλεθρίαν ῥοπὴν, ἣν ἐπάθομεν ἐκ τῶν κακίστων μετοφρασμάτων τῆς σημερινῆς λογιότητος, βαρβαρίζοντες πολλάκις λελησμόνως καὶ ἀκουσίως. Τί ποιητέον; πνέομεν καθ' ἑκάστην ἀτμοσφαίραν μεμολυσμένην, καὶ ἴσως οὐδ' ἡ φιλόκαλος ἐπίκρισις ἠδυνήθη ὅλως νὰ προφυλαχθῇ. Ἀνάγκη χωρὶς *ἄλλο* νὰ καθιδρυθῇ Λοιμοκαθαρτήριον ἑνὸς *περιωδικοῦ*, ἐπαγρυπνοῦντος ἐπιτήδες κατὰ τῶν πανούλους ταύτης. Διὰ τοῦτο λοιπὸν τὸν λόγον, κρίνω πρυτιμότερον ὑπὲρ πᾶσαν ἀπολογίαν νὰ διορθῶ καὶ ἐγὼ ἐκ μέρους μου βαθύτερον τὰ *καταγθόνια*, ὅπου τιμῶνται οἱ σολοικίζοντες ἢ βαρβαρίζοντες. Ἐπιθυμῶ σφόδρα καὶ εἰλικρινέστατα, μετά τινα μικρὰν λογομαχίαν φιλολογικωτέραν, δι' ἧς συνδιελέχθην νοερῶς μετὰ λογίου ἀπόντος, τελευτῶν νὰ προσφέρω ὑπὲρ τῆς καθαρεύσεως τῆς γλώσσης ἀπὸ τῶν ὀθνείων ἰδιωμάτων τὴν δεξιάν μου εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ (ἥτις μὲ ἀνέλκει τοῦ λοιποῦ ἀπὸ τοῦ βάθους τῶν τοιούτων καταχθονίων παραπτωμάτων), καὶ εὐκαίρως οὕτω νὰ προσφωνήσω αὐτῷ τοὐλάχιστον ἐν εὐχαριστῷ, ἵνα μὴ νομισθῶ τόσον ἀπολίτευτος πρὸς ἄνδρα, ὅστις ἐτίμησε τὴν ἐργασίαν μου, καὶ μελετήσας αὐτὴν ἐπισταμένως, καὶ ἐπικρίνας ἐπιεικέστερον. Ἀμείβω δὲ τοῦτον καὶ διὰ τῆς ἀγαθῆς ἀγγελίας, ὅτι ἐγὼ μὲν ἐξεπέρασα ἀτρύτοις πόνοις καὶ τὸν Β'. Τόμον, χθὲς δὲ ἤκουσα, ὅτι ἦλθε τὸ πρωτότυπον εἰς τὸ Ἁγιωρειτικὸν Ἐπιτροπεῖον· καὶ, εἰ ἀληθὲς, ἐκδοθήσεται γνήσιος οὗτος, καὶ ὁ Γ'. Ἐπιζήσασα λοιπὸν ματαίως· ἀλλά... κρεῖττον σιωπᾶν ἢ λέγειν.

Κ. ΕΥΘΥΒΟΥΛΗΣ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

1) *Πραγματεία περὶ γενικῆς* ΑΝΑΤΟΜΙΑΣ *τοῦ ἀνθρώπου, ὑπὸ Βίκτωρος Βρούσσου, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ ὑπὸ Θ.* ΑΦΕΝΤΟΥΛΗ.

2) ΓΕΝΙΚΗ ΚΑΙΜΑΤΟΛΟΓΙΑ *καὶ παράρτημα περὶ τοῦ* ΚΑΤΑΚΑΥΣΜΟΥ, *ὑπὸ Πέτρου Βερών*.

3) ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΟΛΟΓΙΑ, *καὶ παράρτημα περὶ τῶν προφυλακτικῶν κατὰ κεραυνοῦ καὶ καταιγίδος μέσων, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.*

4) ΜΑΓΝΗΤΟΛΟΓΙΑ *καὶ παράρτημα περὶ καταασκευῆς τηλεγράφων, καὶ περὶ σχέσεως τῶν ἐνοθέρμων γραμμῶν πρὸς τοὺς ἀνέμους, ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ.*

5) *Πρακτικὴ Στενογραφία, ὑπὸ Πάνου Ἡλιοπούλου.*

6) Mento, Fantasia e cuore, versi di Marco Antonio CANINI.

Ὁ θέλων νὰ γνωρίσῃ τὴν προσάλληλον δύναμιν τῶν ἐθνικοτήτων ὅσαι οἰκοῦσι τὰ κλίματα ταῦτα, ἀντὶ τῶν στατιστικῶν βιβλίων τοῦ *Ἀρὶ Βοué* καὶ ἄλλων, ἂς λάβῃ ἀνὰ χεῖρας τὸν πίνακα τῶν ἐκδιδομένων βιβλίων, καὶ ἰδοὺ θέλει ἴδῃ ποῦ ὑπερέχει τὸ πνεῦμα, τὸ παράγον τὴν ὑπεροχὴν τῆς δυνάμεως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν Ἀθήναις ὑπαρχουσῶν Τυπογραφιῶν ὁμιλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ὅλαι αὗται αἱ Τυπογραφίαι εἰσὶν ἀδιακόπως εἰς κίνησιν, ἐκδίδουσαι ἐφημερίδας, βιβλία, διαδίδουσαι τὰς γνώσεις, ἐξυπνοῦσαι τὸ πνεῦμα, καὶ διατηροῦσαι αὐτὸ εἰς ἀδιάκοπον ὀργασμόν.

Μεταξὺ τῶν ἐσχάτως ἐκδοθέντων βιβλίων, ὡς λίαν ὠφελίμων κατὰ τὸν εἰδικὸν αὐτοῦ σκοπὸν πρέπει ν' ἀναφέρωμεν καὶ συστήσωμεν τὴν μετάφρασιν τῆς τοῦ Βρούσσου ἀνατομίας. Ὁ Κύριος Θ. Ἀφεντούλης, ἐργατικὴ μέλισσα τοῦ σιμβόλου τῆς λογίας Ἑλλάδος, εἰς τῶν ἱκανωτέρων νέων ἰατρῶν παρ' ἡμῖν, εἰς τῶν καθηγητῶν οἵτινες τὰ μάλιστα κοσμοῦσι τὸ Πανεπιστήμιον διὰ τῆς παιδείας των, καὶ ὠφελοῦσι διὰ τοῦ ζήλου των καὶ τῆς διακεκριμένης των παιδεύσεως, προσέθηκεν εἰς τὴν ἰατρικὴν ἡμῶν φιλολογίαν καὶ τὸ κλασικὸν τοῦτο Γερμανικὸν σύγγραμμα, ὅπερ εἶναι πολύτιμον τῶν διδασκομένων βιβλίον. Οὐδόλως δὲ δεχόμενος τὰς ἐν τῷ προαιρίῳ περιεχομένας ἐκφράσεις τῆς μετριοφροσύνης αὐτοῦ, ὀφείλομεν ἐξ ἐναντίας νὰ κηρύξωμεν ὅτι ἡ μετάφρασις εἶναι ἐπιτυχεστάτη, ἡ γλῶσσα αὐτῆς ἀκριβεστάτη, καὶ πολλὴ ἡ κομψολεξία. Τὸν Κ. Ἀφεντούλην εὐχόμεθα νὰ μιμηθῶσι πολλοὶ τῶν ἐν τῷ σταδίῳ ἀρχαιοτέρων αὐτοῦ

Περὶ τῶν τριῶν ἑτέρων βιβλίων, τῆς *Κλιματολογίας*, τῆς *Ἀτμοσφαιρολογίας*, καὶ τῆς *Μαγνητολογίας* τί τολμῶμεν ἡμεῖς νὰ εἰπῶμεν; Πῶς ν' ἀναβῶμεν εἰς τὰ ὕψη ὅπου τεκταίνεται ὁ κεραυνὸς, πῶς νὰ καταβῶμεν εἰς τὰ βάραθρα ὅπου γεννῶνται αἱ καταιγίδες; Πῶς νὰ ἐκτείνωμεν χεῖρα προπέτη εἰς τὰ μέχρι τοῦδε νομιζόμενα στοιχεῖα ἢ πρῶτα σώματα; πῶς ν' ἀριθμήσωμεν τὰ ἑπτὰ δ.πτυχα ἠλεκτρα, καὶ τὰ κύματα τοῦ ὕδατος τὰ παράγοντα τὸ ὀξυγόνον ἢ τὸ ὑδρογόνον; Τίνι τρόπῳ νὰ παρακολουθήσωμεν τὰς ἀτμοσφαίρας δραπετευούσας ἐκ τῶν πλανητῶν, καὶ περιτρεχούσας τὰς ἐκτάσεις ὑπὸ κομητῶν λαμπρὸν ἔνδυμα; Ἐνώπιον τῶν καινῶν τούτων διδασκαλιῶν μένομεν ἐκθαμβοι καὶ σιγῶντες, καὶ ἀφ' ὅτου ἀκούομεν τὸ *Ὁδόλιον* τερατουργοῦν, καὶ βλέπομεν τὰς τραπέζας τὸν κόρδακα ὀρχουμένας, περὶ οὐδενὸς τολμῶμεν ν' ἀπιστήσωμεν πλέον, καὶ ἔντρομοι κρατοῦμεν διὰ τῶν δακτύλων τὴν κεφαλὴν ἡμῶν, μὴ ἄρα αὐτὴ εἶναι ἡ τερατουργοῦσα καὶ ὀρχουμένη, καὶ μὴ καὶ αὐτὴ δραπετεύσασα παρακολουθήσῃ τὰς ἀτμοσφαίρας.

Ἡ στενογραφία τοῦ Κ. Ἠλιοπούλου εἶναι μικρὸν ῥυλλάδιον, εὐφυὴς, καὶ εὔκολος ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν τῆς στενογραφίας εἰς τὴν ἡμετέραν γλῶσσαν, χρησιμωτάτη δὲ τοῖς φοιτηταῖς τοῦ Πανεπιστημείου, ὅσοις οἱ καθηγηταὶ διδάσκοντες δὲν ὑπαγορεύουσι, χρήσιμος καὶ πρὸς ἀπομνημόνευσιν τῶν δικαστικῶν ἀγορεύσεων, ὅταν οἱ δικασταὶ δὲν ἐμποδίζωσι τοὺς δικηγόρους ν' ἀγορεύωσιν ἄξια ἀπομνημονεύσεως, χρήσιμος τέλος καὶ πρὸς διατήρησιν τῶν βουλευτικῶν ὁμιλιῶν, ὅταν οἱ βουλευταὶ ὁμιλῶσιν.

Αἱ ποιήσεις τοῦ Κυρίου Καννίνη δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἡμετέραν φιλολογίαν, εἰσὶν ὅμως ἄνθος τοῦ Ἰταλικοῦ Παρνασσοῦ ἐν τῷ ἡμετέρῳ φυτωρίῳ βλαστήσαν. Τὰ πλεῖστα τῶν ὡραίων αὐτοῦ τερπνῶν ἐγράφησαν ἐνῷ ὁ Κ. Καννίνης ἔπινε παρ' ἡμῖν τὴν πικρὰν τῆς ἐξορίας φιάλην, παραγορευόμενος κἂν ὅτι γῆ τῆς ἐξορίας δι' αὐτὸν ἦτον ἡ μετὰ τὴν Ἰταλίαν γῆ τῶν ὀνείρων του. Πολλὰ τῶν ποιημάτων του ἀναφέρονται εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὑπὲρ ἧς ᾄδει μετ' ἐμπνεύσεως καὶ ἐνθουσιασμοῦ, καὶ πολλὰ τῶν ἡμετέρων ποιητικῶν προϊόντων εἰσάγει εἰς τὴν πατρίδα τοῦ Τάσσου, διὰ γλώσσης ἥτις ψεύδει τὴν κοινὴν πρόληψιν ὅτι αἱ μεταφράσεις πάντοτε ἐλαττοῦσι τὴν ἀξίαν τοῦ πρωτοτύπου. Τὰ πλεῖστα τῶν ἀσμάτων αὐτοῦ θέλει χαιρετήσει ἡ Ἰταλία, ὡς ἠχὼ τῶν γνησίων αὐτῆς ἀριστουργημάτων, ἐξ ἀδελφῆς γῆς προσπνέουσαν, καὶ εὐπρόσδεκτον τῇ ἀκοῇ αὐτῆς. Αἱ μεταφράσεις τοῦ Κ. Καννίνη περιέχουσι δύω στοιχεῖα ἐπιτυχίας, πρῶτον τὴν χάριν μεθ' ἧς γράφει τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γλῶσσαν, καὶ δεύτερον τὴν ἐντελῆ γνῶσιν ἣν ἔχει τῆς ἡμετέρας. Δὲν γνωρίζομεν ξένον κατέχοντα τὴν νεοελληνικὴν ὡς τὸν Κ. Καννίνην, καὶ οὐδεὶς θὰ ἦτον αὐτοῦ ἱκανώτερος νὰ συντάξῃ λεξικὸν Ἰταλοελληνικόν, οὗ ἐπαισθητότατα εἶναι ἡ ἔλλειψις. Πρὶν ἀρχίσωσι νὰ δημοσιεύωνται δύο μεταφράσεις τοῦ ἀμερικανικοῦ μυθιστορήματος «*ἡ καλύβη τοῦ Θώμᾶ*» ὁ Κ. Καννίνης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν μετάφρασιν ταύτην, καὶ ἐξέδωκε περὶ τούτου προκήρυξιν, ἧς ἡ καλλιέπεια ἦτον ἀρίστη ἐγγύησις τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ἔργου του.

ΤΡΑΠΕΖΩΝ ΚΙΝΗΣΙΣ.

Ἀπὸ τῆς μεγάλης ἑβδομάδος μέχρι τοῦδε ἡ προσοχὴ τῶν Ἀθηνῶν εἰς δύω ἀντίπαλα περιστρέφεται ἀντικείμενα, καὶ ὁτὲ μὲν ὑπὸ τοῦ ἑνὸς ὁτὲ δὲ ὑπὸ τοῦ ἄλλου ὁλοκλήρως κατέχεται. Τὸ πρῶτον εἶναι ὁ πρίγκιψ Μεντζικώφ, τὸ δ' ἕτερον αἱ κινούμεναι τράπεζαι, καὶ τοῦτο, τῇ ἀληθείᾳ χαριζόμενοι, πρέπει νὰ εἰπῶμεν ὅτι εἶναι σχεδὸν τὸ ἐπικρατέστερον.

Ἀφ' ὅτου ἡ Ἐλπὶς περιέγραψε τὸ εὔκολον τοῦτο πείραμα, νομίζομεν ὅτι δυσκόλως εἰσέρχεταί τις ἐν Ἀθήναις εἰς οἰκίαν ἐξ ἐκείνων εἰς ἃς ὅπως δήποτε, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως, εἰσχωροῦσιν αἱ φῆμαι τῶν ἐφημερίδων, χωρὶς νὰ εὕρῃ ὅλην τὴν οἰκογένειαν καθημένην περὶξ τραπέζης, τὰς παλάμας ἔχουσαν ἐπ' αὐτῆς τεταμένας εἰς κακεμφάτου σφακέλου σχῆμα, καὶ ἄφωνον καὶ ἀκίνητον περιμένουσαν τοῦ θαύματος τὴν ἐμφάνισιν. Τὸ δὲ θαῦμα πάντοτε σχεδὸν ἀναμείβει τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν καρτερίαν.

Περὶ τράπεζαν ἐκ μαονίου ἢ καρυδίας κάθηνται ὅσοι ἄνθρωποι δύνανται νὰ καθήσωσι, ἀπέχοντες περίπου ἀνὰ ἕνα πόδα μεταξύ των, καὶ χωρὶς οἱ πόδες ἢ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἑνὸς νὰ ἐγγίζωσι τὰ τοῦ ἄλλου, οὔτε τὴν τράπεζαν. Θέτουσι δὲ τὰς χεῖρας ἐπὶ τῆς τραπέζης οὕτως, ὥστε ὁ μικρὸς μὲν δάκτυλος τοῦ ἑνὸς νὰ πατῇ ἐλαφρῶς τὸν μικρὸν δάκτυλον τῆς χειρὸς τοῦ ἄλλου, οἱ δὲ ἀντίχειρες ν' ἀντικρύζωσι, καὶ περιμένουσι νὰ γίνῃ τὸ θαῦμα.

Κατάδικοι ἐν τινι φυλακῇ τῆς Βασιγκτῶνος, ὑπὸ τῆς ἀργίας πιεζόμενοι, ἐστοχήματίσαν, παιδιᾷ χάριν, τίς δύναται μακρότερον χρόνον νὰ κρατήσῃ τὰς χεῖράς του ἐπὶ τῆς τραπέζης. Μίαν ἕως ὥραν εἶχον μείνει εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὅταν πρὸς μεγίστην των ἔκπληξιν ἤρχισεν ἡ τράπεζα κινουμένη. Οἱ κατάδικοι ἐλάλαξαν ἐπὶ τῷ ἀνελπίστῳ θεάματι, καὶ ὁ δεσμοφύλαξ εἰσελθὼν ἔμαθεν ἐξιστάμενος τὴν αἰτίαν, καὶ ἀπὸ τὸν δεσμοφύλακα τὴν ἔμαθεν ὁ ἰατρὸς, καὶ ἀπὸ τὸν ἰατρὸν ἡ πόλις ὅλη, καὶ ἐπιστολαὶ ἐγνωστοποίησαν τὸ φαινόμενον εἰς Βρέμην, ὅπου, ὡς καὶ ἐν πολλαῖς ἄλλαις χώραις τῆς Γερμανίας, ἐπανελήφθησαν αἱ ἀπόπειραι μετ' ἐπιτυχίας, καὶ ἐκ τῶν γερμανικῶν ἐφημερίδων τὸ ἔμαθεν ἡ Ἐλπίς. Ἤδη δὲ καὶ γερμανικαὶ, καὶ ἰταλικαὶ, καὶ ἀγγλικαὶ, καὶ γαλλικαὶ ἐφημερίδες ἐπαναλαμβάνουσι τὰ κατορθούμενα θαύματα.

Μεταξὺ τῶν μυρίων γινομένων δοκιμῶν παρ' ἡμῖν, μιᾶς ἦν αὐτόπτης καὶ κατά μέρος συνεργὸς αὐτὸς ὁ ταῦτα γράφων. Περὶ στρογγύλην τράπεζαν καρυδίνην

ἐκάθηντο τρεῖς κυρίαι, εἷς κύριος καὶ εἷς δεκαετὴς παῖς. Οἱ μικροὶ δάκτυλοι ἐπέβαινον ἄκροι τῶν μικρῶν δακτύλων, καὶ αἱ ἀντίχειρες ἀντίκρυζον τοὺς ἀντίχειρας. Μίαν ὥραν ἔμειναν εἰς τὴν θέσιν ταύτην, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σιγῶντες, καὶ ἀτενῆ τὴν προσοχὴν ἔχοντες. Τέλος ἠγέρθησαν ὁ κύριος καὶ ὁ παῖς, καὶ τὸν μὲν ἀντικατέστησε κυρία, τὸν δὲ παῖδα ὁ γράφων. Δέκα λεπτὰ παρῆλθον ἀκόμη, ἐν δισταγμοῖς ἢ μᾶλλον ἐν πεποιθήσει ἀποτυχίας, ὅταν ἠκούσθησαν δύω τρυγμοί. Μετ' αὐτοὺς δὲ ἡ τράπεζα ἐκινήθη ἐλαφρῶς, στρεφομένη ἐκ μετακρίσεως πρὸς ἀνατολὰς, καὶ ἔπειτα ἐπανέλαβε καὶ δεύτερον καὶ τρίτον τὴν κίνησιν. Τότε μακρύναντες ἀμέσως τὰς καθέδρας, ὠρθώθημεν, παρακολουθοῦντες αὐτὴν, διότι ἐστρέφετο ἤδη ταχέως καὶ ταχύτερον πάντοτε, ὥστε ἠναγκάζομεν ὅπως μὴ ἀποσπασθῶσιν αἱ χεῖρες ἡμῶν ἀπ' αὐτῆς. Τέλος ἐδοκιμάσαμεν ἂν ἡ θέλησις ἀσκῇ τινα ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς κινούσης δυνάμεως, καὶ ἀπεφασίσαμεν ὅλοι ὁμοθυμαδὸν νὰ διευθυνθῇ ἡ τράπεζα πρὸς τὴν γωνίαν τοῦ δωματίου. Ἐν ἀκαρεῖ ἐστάθη, ἐγόγγυσε δὶς ἢ τρὶς, ὡς διαμαρτυρομένη κατὰ τῆς βίας ἥτις τῇ ἐπεβάλλετο, καὶ ὥρμησε πρὸς τὴν γωνίαν μετὰ μεγάλης ταχύτητος, καὶ ἤρκει μόνη ἡ θέλησις ἡμῶν ὅπως, ὡς πειθήνιον ἵππον, τὴν στρέψῃ πρὸς δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἐμπρὸς ἢ ὀπίσω, τὴν φέρῃ ἀπὸ ἑνὸς εἰς ἄλλο δωμάτιον. Μετὰ τοσαύτης δὲ ὁρμὴ ἀκατασχέτου ταχύτητος καθ' ἣν τῇ ἐδίδομεν ὦσιν, ὥστε, ἐπειδὴ ἦτον τρίπους, πολλάκις μὴ ἰσοσταθμοῦσα, ἔκλινε κατὰ κεφαλὴν πρὸς τὸ ἔδαφος, καὶ ἐκινδύνευε ν' ἀνατραπῇ· οὐ μόνον δὲ οὐδεὶς τὴν ἐπίεζε πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας θέλων νὰ τὴν στηρίξω μὴ πέσῃ, ἔθετον τὰς χεῖρας ὑπ' αὐτὴν, καὶ τὴν ᾠθαινόμην βαρεῖαν ὡς ἂν ἦτον λιθίνη ἢ σιδηρᾶ. Τόσον δὲ σφοδρὰ ἦν ἡ κατ' αὐτῆς πάλη μου, ὥστε ὁ εἷς τῶν τριῶν πλαγίων ποδῶν της ἐθραύσθη ὡς ὕελος. Τότε ἀνατρέψαμεν τὴν τράπεζαν, καὶ ἠγείσαμεν τοὺς δύο μένοντας χωλοὺς πόδας της, καὶ οἱ πόδες ἤρχισαν νὰ στρέφωνται μόνοι των. Καὶ τὴν ἀφήνομεν ἢ τὴν ἐλαμβάνομεν, καὶ τὴν ἀνωρθοῦμεν ἢ τὴν ἀνατρέπομεν, καὶ αὐτὴ ἐστρέφετο πάντοτε καθ' ἣν διεύθυνσιν ἐβουλόμεθα. Ἔπειτα δὲ, γονυπετεῖς, ἐθέσαμεν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοῦ κατὰ γῆς κειμένου δίσκου αὐτῆς, καὶ ὁ δίσκος ἤρχισεν ἐντῷ ἅμα νὰ στρέφηται καὶ αὐτός. Μετ' αὐτὴν ἀπεπειράθημεν ἄλλης τραπέζης, πολὺ μεγαλητέρας, καὶ ἐκ κοινοῦ ξύλου κατεσκευασμένης, καὶ, μετὰ τρία περίπου λεπτὰ, ἤρχισε καὶ ἡ τράπεζα αὕτη νὰ κινῆται ὁμοίως· ἔπειτα δὲ τρεῖς ἐξ ἡμῶν ἤπλωσαν τὰς χεῖράς των οὐχὶ πλέον ὁριζοντίως ἀλλὰ καθέτως, πάντοτε δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀλληλουχουμένας ἐπὶ τῆς ἀνακλήσεως ἢ τοῦ ἐρείσματος σκαμνίου οὐχὶ ἐκ τῶν ἐλαφροτέρων, καὶ, πρὶν παρέλθωσι δύω λεπτὰ, τὸ σκαμνίον περιεστρέφετο καὶ περιεπάτει κατὰ τὴν ἡμετέραν βούλησιν. Τὸ ἐθελήσαμεν δὲ νὰ διευθυνθῇ πρὸς τὸ ἀνακλινατήριον (τὸν σοφᾶν), καὶ, τὸ παραδοξότερον, ἠθελήσαμεν ν' ἀναβῇ εἰς αὐτὸν, καὶ ὑψοῦντες τὰς χεῖρας βαθμηδὸν, τὸ ἠθελήσαμεν συνυψούμενον, ἢ μᾶλλον ὠθοῦν τὰς χεῖρας ἡμῶν πρὸς τὰ ἄνω, μέχρις οὗ ἀναβὰν ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ἀνακλινατηρίου. Τοσοῦτον δὲ θαυμασμὸν μᾶς ἐπροξένησε τοῦτο, ὥστε ἡμεῖς αὐτοὶ δυσπιστοῦντες πρὸς τὰς ἡμετέρας αἰσθήσεις, ἠθελήσαμεν νὰ ἐπαναληφθῇ τὸ πείραμα, καὶ ἐπανελήφθη ὑπ' ἄλλων, τῶν δυσπιστοτέρων, ἐπίσης ἐπιτυχῶς καὶ ταχέως. Τέλος δ' ἀπεφασίσαμεν νὰ ἰδῶμεν ἡ παράδοξος καὶ ἀκαταμάχητος αὕτη δύναμις ὁποίαν δύναται νὰ ἔχῃ ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἀλλ' ἐνταῦθα, ὅπως ἐκτεθῇ τις εἰς τὸ ἄγνωστον πείραμα, καὶ παραδοθῇ εἰς τὰς ἴσως οὐχὶ ἀθώας αὐτοῦ συνεπείας, ἀπῃτεῖτο γενναιότης, καὶ ταύτην εἶχε μία ἀπὸ τὰς παρευρισκομένας κυρίας. Κατ' ἐπίμονον θέλησίν της, τρεῖς ἐξ ἡμῶν τὴν περιεκύκλωσαν κατὰ τὰ νῶτα καὶ τὸ στῆθος διὰ τῶν χειρῶν, καὶ ἐντὸς δύω ἢ τριῶν λεπτῶν, ἤρχισεν ἀκουσίως στρεφομένη περὶ ἑαυτὴν, κατ' ἀρχὰς μὲν βραδέως, ἔπειτα δὲ ταχύτερον, καὶ ἀκολουθοῦσα τὴν διεύθυνσιν ἣν τῇ ἐπέβαλλον οἱ ἐπ' αὐτῆς ἐνεργοῦντες. Ἡ δ' αὐτὴ ἀπόπειρα ἐγένετο ἀλληλοδιαδόχως καὶ ὑπὸ πάντων τῶν παρευρισκομένων μετὰ τοῦ αὐτοῦ ἀποτελέσματος. Ἐν ἄλλῃ δ' ἀποπείρᾳ ἀκόμη, ἧς μετέσχεν ἐπίσης ὁ γράφων, ἀφ' οὗ ἡ τράπεζα ἐκινήθη, οἱ ἐπ' αὐτῆς ἐνεργοῦντες ἀφῆκαν ἀνὰ ἕνα μόνον δάκτυλον εἰς αὐτὴν, καὶ ἡ τράπεζα ἐκινεῖτο οὐχ ἧττον.

Περιέγραψα συντόμως καὶ ἀφελῶς τὰ ἐνώπιον ἐμοῦ αὐτοῦ γενόμενα, περὶ ὧν οὐδεμίαν δύναμαι νὰ ἔχω ἀμφιβολίαν. Ἠκουσα δ' ἐκτὸς αὐτῶν καὶ πολλὰ ἄλλα διηγούμενα, ὅτι πολλοὶ ἐπέτυχον ἐν πολὺ βραχυτέρῳ χρόνῳ, καὶ παραλείποντες προσέτι τοὺς ὅρους τῆς σιωπῆς, καὶ τῆς τῶν ἐνδυμάτων ἀποστάσεως. Ὅτι ὁ χρόνος βραχύνεται ἂν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς τραπέζης τεθῶσιν ὕελοι, ὅτι ὑπάρχουσί τινες ἔχοντες ἰσχυροτέραν, ἄλλοι ἀσθενεστάτην τὴν τῆς κινήσεως δύναμιν. Ὅτι εἰς τὸ μέσον τῆς τραπέζης τεθεὶς σίδηρος, ἐμαγνητίσθη καὶ εἵλκε πρὸς ἑαυτὸν βελόνην, ἀλλὰ τούτου ἀπεπειράθην ἀνεπιτυχῶς. Ὁμοίως δ' ἔθηκα καὶ μαγνητικὴν πυξίδα εἰς διάφορα τῆς τραπέζης σημεῖα, χωρὶς οὐδεμίαν νὰ ἴδω εἰς τὴν βελόνην παρεκτροπήν.

Ἀλλ' ἂς δείξωμεν καὶ τὸ ἔμπαλιν τοῦ νομίσματος. Ἡ ἐπανάληψις τοῦ πειράματος ἐπέφερεν εἰς πολλοὺς κεφαλαλγίαν, εἰς ἄλλους ναυτίασιν, εἰς τροφοὺς προσωρινὴν στέρησιν γάλατος, ὁ δὲ ταῦτα γράφων ᾐσθάνθη μετὰ διπλῆν ἐπανάληψιν κάματον πολὺν, καὶ ἀγρυπνίαν.

Τῶν δὲ τεραστίων τούτων φαινομένων τίς ἡ αἰτία; Ὁ ἠλεκτρισμὸς, ὡς τινες λέγουσιν; ὁ ζωϊκὸς μαγνητισμὸς ὡς ἄλλοι διϊσχυρίζονται; ἢ ἀμφότεροι, ὡς φρονοῦσιν οἱ νομίζοντες ὅτι ἠλεκτρισμὸς καὶ μαγνητισμὸς εἶναι τῆς αὐτῆς ὕλης ἐμφάνισις ὑπὸ ἄλλας συνθήκας; Εἶναι ῥευστὸν παντοδύναμον καὶ παγκίνητον, καὶ ὑπὸ τῆς θελήσεως παθαινόμενον, ἐπὶ τοῦ ὕπνου μὲν εἰσπνεόμενον, ἐκπνεόμενον δὲ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὅταν ἐγρηγοροῦν ἐνεργῇ, καὶ τὴν ὑπό τινος ἐνεργείας οἱανδήποτε ἑαυτῆς ἀλλοίωσιν ταχύτητα καὶ μακρότατα διαδίδον, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις τὴν αἴσθησιν διεγείρον. ὥστε νὰ ἐξηγῶνται οὕτω αἱ φημιζόμεναι συναισθήσεις, καὶ προαισθήσεις

καὶ ὑπνοβασίαι, καὶ ὅσα ἄλλα ἡ ἐπιστημονικὴ δυσπιστία ἐθεώρησε μέχρι τοῦδε ὡς ὀνειροπολήματα καὶ ὡς μαγικὰς ἀγυρτείας;

Τὰ ζητήματα ταῦτα τολμῶμεν οὐχὶ νὰ λύσωμεν, ἀλλὰ μόλις νὰ θέσωμεν, καὶ τοῦτο ὅπως δείξωμεν ὅτι δὲν εἶναι ἐντελῶς ἄσκοπος καὶ σχολαία ἡ γενικὴ περιέργεια ἣν τὸ φαινόμενον τοῦτο κινεῖ, οὐδ' ἄξιοι χλευασμοῦ εἰσὶν ὅσοι, ἄνθρωποι σπουδαῖοι καὶ ἐμβριθεῖς, ἔχουσι τὴν ὑπομονὴν σοβαρῶς νὰ περικάθηται περὶ τὴν ἀκίνητον τράπεζαν, τὰς παλάμας ἐπ' αὐτῆς, καὶ περιμένοντες πότε θέλει λάβει ζωήν. Δὲν εἶναι τῷ ὄντι μικροῦ λόγου ἀξία, οὐδὲ σπειρα μεγίστων συμπερασμάτων, ἡ βεβαία καὶ πρόχειρος αὕτη ἀπόδειξις, ὅτι ἐνυπάρχει ἡμῖν δύναμις εἰς οὐδεμίαν τῶν αἰσθήσεων ὑποπίπτουσα, διαφεύγουσα τῶν σοφῶν τὰς ἐρεύνας ἐπὶ αἰῶνας, δύναμις ἥτις διὰ τῆς θελήσεως καὶ τῆς πίστεως δίδει ζωὴν εἰς τὰ ἄψυχα, καὶ ἐπιβάλλει κίνησιν εἰς τὰ ἀδρανῆ. *Ἐὰν ἴδητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται.* Κυρουμένης τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης, θέλουσιν ἄρα εὐχερῶς ὡς πρὶν ὁμιλεῖ οἱ σοφοὶ τῶν σοφῶν περὶ Ἀπολλωνίου τοῦ Τυανέως, περὶ Νοστραδάμου καὶ περὶ Μεσμέρου, ἴσως καὶ περὶ αὐτῆς τῆς Σιβύλλας καὶ τῆς Πυθίας, ὡς περὶ ἀπατεώνων ἢ φαντασιοσκόπων, καὶ δὲν θέλουσι μᾶλλον σκεφθῆ ἂν δὲν ἐπῆλθεν ἡ ὥρα, ἄλλαν νὰ δώσωσι ῥοπὴν εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν, ἴσως εἰς αὐτὴν τὴν ψυχολογίαν, καὶ καθόλου εἰπεῖν εἰς ἅπασαν τὴν φιλοσοφίαν;

ΠΟΙΚΙΛΑ.

ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ ΑΝΕΚΔΟΤΑ.

Ὁ Καῖσαρ ἐξελέξατο τὸν Γαμήνιον Ῥέμουλον, διὰ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀποθανόντα Φάβιον Μάξιμον· ἀλλ' ἡ ἀντικατάστασις αὕτη δὲν διήρκεσεν εἰ μὴ μίαν ἡμέραν, ὥστε καὶ ὁ Κικέρων εἶπεν ἀστειευόμενος « ἔσχομεν ὕπατον πολὺ ἄγρυπνον, μὴ κοιμηθέντα κατὰ τὸ τῆς ὑπατείας του διάστημα. » Ἐρχόμενος δὲ μετὰ τῶν πελατῶν αὐτοῦ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ ὑπάτου τούτου, « Σπεύσωμεν, ἔλεγε καθ' ὁδόν, φίλοι μου, νὰ φθάσωμεν πρὸ τοῦ τέλους τῆς ὑπατείας του. »

Περιδιαβάζων ποτὲ εἰς τὴν δημοσίαν πλατεῖαν, ἠσθάνθη δίψαν, καὶ ἐζήτησεν ὕδωρ. Λαβὼν δὲ νὰ πίῃ, εἶδε τὸν Κήνσωρα Κόττα, ἐκδοτον εἰς τὴν οἰκοπόσιαν· « Κρύψατέ με, τοῦ λέγει, διότι, ἐὰν ὁ ἐμέτερος κήνσωρ με ἴδῃ, πίνοντα ὕδωρ, θέλει μ' ἀποβάλει τῆς Γερουσίας. »

Ὁ Κ. Ποπίλιος, ἄνθρωπος εὐήθης καὶ ἀπαίδευτος, ἐνόμιζεν ἑαυτὸν δεινὸν νομοδιδάσκαλον. Προσκληθεὶς διὰ νὰ παρευρεθῇ ὡς μάρτυς εἰς ὑπόθεσίν τινα, ἀπεκρίθη ὅτι δὲν ἤξευρε τίποτε. « Νομίζετε, εἶπεν εἰς αὐτὸν ὁ Κικέρων, ὅτι ἤθελον σᾶς ἐρωτήσει περὶ τοῦ Δικαίου; »

Ἡ Φάβια Βελατόλλα ἔλεγε συνεχῶς, ὅτι ἦγε τὸ τριακοστὸν ἔτος· « Εἶναι ἀληθές, εἶπεν ὁ Κικέρων, διότι πρὸ εἴκοσιν ἤδη ἐτῶν τὸ λέγετε. »

ΑΜΙΣΘΟΝ ΓΕΥΜΑ.

Τέσσαρες ἀγύρται, ἀφ' οὗ καλῶς ἐγεύθησαν ἐν τινι καπηλείῳ, ἐκάλεσαν τὸν ὑπηρέτην καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν περὶ τῆς ἀξίας τοῦ γεύματος. Ὁ πρῶτος προσεποιήθη ὅτι θέτει τὴν χεῖρα εἰς τὸν κόλπον, ἀλλ' ὁ δεύτερος ἐμπόδισεν αὐτόν, λέγων ὅτι ἤθελε νὰ πληρώσῃ τὴν συμβολὴν αὐτός· ὁ τρίτος ἐδείξε τὴν αὐτὴν σπουδήν· τέλος πάντων ὁ τέταρτος, ὅστις δὲν ἤθελε νὰ φανῇ ἧττον γενναῖος τῶν ἄλλων, ἀπηγόρευσε τὸν ὑπηρέτην τοῦ νὰ λάβῃ χρήματα παρὰ τῶν ἑταίρων του. Ἐπειδὴ δὲ οὐδεὶς ἤθελε νὰ ἐνδώσῃ, λέγει ὁ εἷς τούτων « Διὰ νὰ συμφωνήσωμεν, πρέπει νὰ δέσωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ὑπηρέτου, καὶ ὃν τινα ἐξ ἡμῶν συλλάβῃ, οὗτος θέλει ἀποτίσει τὴν ἀξίαν τοῦ γεύματος. » Ἐπεφώνησαν δ' ὅλοι εἰς τὴν πρότασιν αὐτὴν καὶ τὴν ἐξετέλεσαν. Τοῦ δὲ ὑπηρέτου σκαλεύοντος ἐν τῷ διωρατίῳ, οἱ ἀγύρται ἀπῆλθον ὁ εἷς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Ὁ κύριος τοῦ καπηλείου ἀνεβαίνει τότε εἰς τὸ δωμάτιον· ἡ δὲ καλή μας τυρλομυῖα, ἀκούσασα αὐτόν, τρέχει, συλλαμβάνει καὶ σφίγγων αὐτόν· « Ἀ! τὸν λέγει, σεῖς θέλετε πληρώσει τὴν συμβολήν. » Καὶ δὲν ἀπατᾶται.

ΟΡΝΙΘΕΣ ΤΗΣ ΝΟΥΜΙΔΙΑΣ.

Αἱ ὄρνιθες τῆς Νουμιδίας ἔχουσι σχεδὸν μέγεθος γερανοῦ, ἀλλ' ἀνάστημα κομψότερον καὶ πτε-

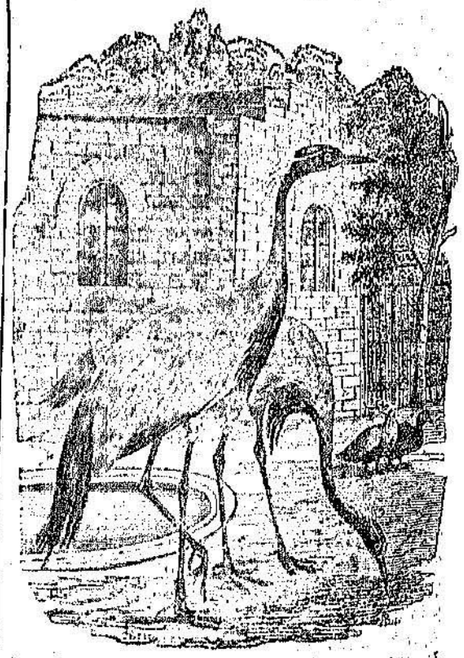

ρὰ τερπόχρωα. Ὁ πρόχηλος αὐτῶν εἶναι πρόμηκης καὶ λεπτός, ἡ κεφαλὴ μέλαινα καὶ τὸ μέτωπον λευκόν. Τὰ πτηνὰ ταῦτα ἀεροπορούντα ἔρχονται ἐνίοτε καὶ μέχρις Εὐρώπης, ὅθεν μεταβαίνουσι καὶ εἰς Αἴγυπτον.